

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK-ALMAN İŞARET DİLLERİ TERCÜMESİ
ETKİNLİĞİNİN ÖRNEKLERLE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yonca TÜRK

Enstitü Anabilim Dalı: Çeviribilim

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hüseyin ERSOY

HAZİRAN – 2015

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

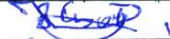

TÜRK-ALMAN İŞARET DİLLERİ TERCÜMESİ
ETKİNLİĞİNİN ÖRNEKLERLE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yonca TÜRK

Enstitü Anabilim Dalı: Çeviribilim

“Bu tez 11/06/2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyeokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Hüseyin Ersoy	Basarılı	
Prof. Dr. Arif Ünal	BASARILI	
Yrd. Doç. Dr. Şaban Köktürk	Basarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Yonca TÜRK

11.06.2015

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek takip eden danışmanım Doç. Dr. Hüseyin Ersoy'a değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Yrd. Doç. Dr. Safiye Genç lisans eğitimimden bu yana her anlamda yanımda olmuş ve beni her daim desteklemiştir. Eşim Sami Türk'e verdiği destek ve bana gösterdiği sabırdan ötürü ve kıymetli ailemin bana olan inanç ve desteklerinden ötürü teşekkürü borç bilirim.

Yonca TÜRK

11.06.2015

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	iv
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: İŞARET DİLİNİN MAHİYETİ	5
1.1. İşaret Dili Nedir.....	5
1.2. Farklı İşaret Dilleri.....	7
1.3. Uluslararası İşaret Dili.....	8
1.4. İşaret Dili Mi Pantomim Mi.....	9
1.5. İşaret Dili Tercümanlığı.....	10
1.5.1. Tercüme.....	10
1.5.2. Tercümanlık Faaliyeti Olarak İşaret Dili Tercümanlığı.....	12
1.5.3. İşaret Dili Tercümanlarının Faaliyet Sahaları.....	14
1.5.4. Tercüme Teknikleri.....	15
1.5.4.1. İşaret Dili Tercüme Tekniği Olarak Skopos.....	16
1.5.5. İşaret Dili Tercümesinin Kullanım Alanları.....	17
1.5.6. İşaret Dili Tercümanlığının Çalışma Dilleri.....	18
1.5.7. İki Taraflı ve Tek Taraflı Tercüme.....	18
1.5.8. İşaret Dili Tercümesinde Dikkat Edilecekler.....	19
1.5.9. Erek Metin.....	21
1.5.10. İşaret Dili Tercümanlığında İşaretlerin Kullanımı.....	22

BÖLÜM 2: TÜRK VE ALMAN İŞARET DİLLERİ.....	24
2.1. Alman İşaret Dili (Deutsche Gebärdensprache)	24
2.1.1. Alman İşaret Dili'nin İletişim Araçları.....	26
2.1.2. Manüel Bileşenler.....	27
2.1.2.1. Elin Şekli.....	27
2.1.2.2. Uygulama Yeri.....	29
2.1.2.3. Hareket.....	32
2.1.2.4. Elin Konumu.....	33
2.1.2.5. Manüel Olmayan Bileşenler.....	33
2.1.2.6. Oral Bileşen Olarak Dudak İfadeleri.....	34
2.1.2.7. Kombinasyon Kuralları.....	35
2.1.2.8. İşaret Dilinin İkonik Karakteri.....	35
2.1.2.9. İşitme Engellilerin Diğer İletişim Araçları.....	36
2.1.3. İşaret Dili Sözlüğü.....	38
2.1.3.1. Sözlük, Sözlük Bilimi, Söz Birimi.....	40
2.1.3.2. Saussure'ye Göre Dil Göstergesi.....	40
2.1.3.3. İşaretlerin İşaret Dili Sözlüğündeki Konumu.....	41
2.1.3.4. İşaretlerin Modifikasyonları.....	43
2.1.3.5. Semptom, İkon ve Sembol Ayrımı.....	44
2.1.3.6. İkonik İşaretler.....	46
2.1.3.7. İkonik İşaretleri Görselleştirme İşlemi.....	48
2.1.3.8. İşaretlerin Varyasyonları.....	55
2.2. Türk İşaret Dili.....	57

2.2.1. Türk İşaret Dili'nin Tarihi Arka Planı.....	58
2.2.2. Türk İşaret Dili'ne Yönelik Araştırmalar.....	60
BÖLÜM 3: TÜRK İŞARET DİLİNDEN ALMAN İŞARET DİLİNE	
TERCÜMENİN ÖRNEKLERİYLE ANALİZİ.....	62
3.1. Analiz Malzemesinin Seçimi.....	62
3.2. Analiz: Türkçe Deyimlerin Alman İşaret Diline Tercümesi.....	63
3.3. Türk İşaret Dili'nin Standardizasyonu.....	83
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	86
KAYNAKÇA.....	91
ÖZGEÇMİŞ.....	97

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1	: Pöchhacker'in tercüme için yeti modelinin tasviri.....	12
Şekil 2	: Elin Altı Temel Şekli.....	27
Şekil 3	: Papaspyrou'ya göre Alman İşaret Dili'nde elin 34 şekli.....	28
Şekil 4	: İşaret Alanı.....	30
Şekil 5	: Yalnızca işaret alanına bakarak birbirinden ayırt edilebilen işaretler...30	
Şekil 6	: Alman İşaret Dili'ndeki ayırıcı uygulama yerleri.....	31
Şekil 7	: Nisbi görme keskinliğinin 6 alanı.....	32
Şekil 8	: Sadece elin konumuyla farklılık gösteren el şekilleri.....	33
Şekil 9	: Alman parmak alfabesi.....	37
Şekil 10	: Türk parmak alfabesi.....	38
Şekil 11	: Saussure'ye göre gösterge.....	41
Şekil 12	: Farklı uygulama yerleri.....	44
Şekil 13	: THEORIE işaretinin gösterilmesi	47
Şekil 14	: FENSTER (pencere) işaretinin resmedici teknikle yapılması.....	50
Şekil 15	: Damgalama tekniği.....	51
Şekil 16	: Ölçü verme tekniği.....	51
Şekil 17	: İşaret etme tekniği.....	52
Şekil 18	: Alman İşaret Dili'nde gösterme işaretlerinin yapılması.....	53
Şekil 19	: Zaman kipleri (geçmiş, şimdi, gelecek)	54
Şekil 20	: PILZ (mantar) işaretinin çeşitli görselleştirme işlemleriyle kombinasyonu.....	55
Şekil 21	: Uygulama varyasyonları.....	56
Şekil 22	: Sözlükteki varyasyonlar.....	57
Şekil 23	: Alman İşaret Dili'nde MAKAS ALMAK deyiminin işareti.....	64
Şekil 24	: Türk İşaret Dili'nde AĞZININ SUYU AKMAK.....	65
Şekil 25	: Alman İşaret Dili'nde MÖCHTEN işareti.....	66
Şekil 26	: Alman İşaret Dili'ndeki FÜR SICH BEHALTEN işareti.....	67
Şekil 27	: Türk İşaret Dili'nde İÇİNE ATMAK deyimini.....	68
Şekil 28	: Alman İşaret Dili'nde SCHMECKEN ve GUT işaretleri.....	69

Şekil 29	: Türk İşaret Dili'nde ELİNE SAĞLIK işareti.....	69
Şekil 30	: Alman İşaret Dili'nde BRAVO ve GUT işaretleri.....	70
Şekil 31	: Türk İşaret Dili'nde MAŞALLAH işareti.....	71
Şekil 32	: BOAH ve GROSS işaretleri.....	72
Şekil 33	: Türk İşaret Dili'nde KAFAYA TAKMAK işareti.....	73
Şekil 34	: DENKT IMMER (“an” dudak ifadesiyle) PROBLEME –dudak ifadesiyle işaretleri.....	74
Şekil 35	: Türk İşaret Dili'nde KALBİ KIRILMAK işareti.....	75
Şekil 36	: Alman İşaret Dili'nde HERZ BRECHEN –dudak ifadesiyle işareti ...	76
Şekil 37	: Türk İşaret Dili'nde OH OLSUN işareti.....	77
Şekil 38	: NICHT TRAURIG –dudak ifadesiyle işareti.....	78
Şekil 39	: GUT ve PASSIERT işaretleri.....	79
Şekil 40	: Türk İşaret Dili'nde YAKA SİLKMEK işareti.....	80
Şekil 41	: MÖCHTEN KEINEN KONTAKT –dudak ifadesiyle.....	81
Şekil 42	: NASE VOLL –dudak ifadesiyle.....	81
Şekil 43	: Türk İşaret Dili'nde HOŞ BULDUK işareti.....	83
Şekil 44	: Alman İşaret Dili'nde FREUEN DICH SEHEN işareti.....	83

Tezin Başlığı: Türk-Alman İşaret Dilleri Tercümesi Etkinliğinin Örneklerle İncelenmesi

Tezin Yazarı: Yonca TÜRK **Danışman:** Doç. Dr. Hüseyin ERSOY

Kabul Tarihi: 11.06.2015 **Sayfa Sayısı:** vii (ön kısım) + 97 (ana kısım)

Anabilimdalı: Çeviribilim

İşaret dili, işitme engellilerin kullandığı bir iletişim aracıdır. Bu dil, çoğu zaman zannedildiği gibi uluslararası bir dil değildir. İşaret dili de tıpkı konuşulan dil gibi belli bir bölgeye ait özellikler gösterir, hatta bunun da ötesinde, yine konuşulan dillerde olduğu gibi işaret dilinde de lehçeler mevcuttur. Uluslararası işaret dili meselesi çok tartışmalı bir meseledir. Bazıları işitme engellilerin tek bir uluslararası işaret dili kullanması gerektiği düşüncesindedir. Uluslararası bir işaret dili vardır fakat bu dilin kullanımı epey sınırlıdır. Ayrıca böyle bir dilin kullanımının gerekliliği nedir, sorusu sorulabilir. Ayrıca aynı düşünceni konuşulan diller için de geçerli olması gerektiği düşünülebilir. Uluslararası İşaret Dili düşüncesinde dil ile kültür arasındaki bağ göz ardı edilmektedir. Çalışmamızda buna değinecek ve bu duruma işitme engelliler açısından da bakacağız.

Bu çalışmanın amacı, işaret dillerinin konuşulan dillerden farklı olması gibi bariz bir gerçeğin ötesinde, kendi aralarında da farklılıklar arz ettiklerini göstermek, böylelikle uluslararası işaret dili kabulünün anlamsızlığını göstermektir. Bu farkların sebebi ait oldukları, içinde yer aldıkları kültüre has niteliklerdir, denebilir. Söz konusu farkları göstermek için Türk ve Alman işaret dillerinden yararlanacağız.

Türk İşaret Dili Türkiye’de aktif olarak kullanılmaktadır. Ancak Türk İşaret Dili kullanıcıların yönelebileceği belirli bir Türk İşaret Dili dilbilgisi bulunmamaktadır. Bundan ötürü işitme engellilerin iletişiminde bir takım sorunlar meydana gelebilmektedir. Çalışmamın ikinci bir amacı da Türk İşaret Dili’nin dilbilimi terminolojisi açısından eksiklerini tespit etmek ve yeni tanım önerilerinde bulunmak olacaktır.

Çalışmanın başlangıcında işaret dilini oluşturan unsurlar ele alınmaktadır. İşaret dilinin en belirgin özelliği görsel bir iletişim aracı olmasıdır. İşaret dilleri konuşulan diller gibi iletişimi ağız kanalıyla sağlamamaktadır. İşaret dilindeki iletişim araçları jestler, eller ve baştır. Çalışmamızda Türk İşaret Dili’nin yönelebileceği bir dilbilimi bulunmadığından yapacağımız tanım önerileri için Alman İşaret Dili temel alınmaktadır. Eksiklerin tespitinde Türkçeden belirlediğimiz on tane deyim Alman İşaret Dili’ne tercüme edilmiştir. Tercüme esnasında Skopos teorisi göz önüne alınmıştır ve tercüme böylelikle yapılmıştır. Çünkü Türkçedeki deyimlerin tercümesinde dikkat edilmesi gereken husus iletilmek istenen mesajdır. Burada öncelik mesajın dili değil, içeriğidir.

Çalışmamızın son kısmında Türk İşaret Dili için fayda sağlayacağını düşündüğümüz yeni terim önerileri bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İşaret dili, Türk İşaret Dili, Alman İşaret Dili, Skopos teorisi

Title of the Thesis: Translation Activity in Turkish and German Sign Languages Shown on Examples	
Author: Yonca TÜRK	Supervisor: Assoc. Prof. Hüseyin ERSOY
Date: 11.06.2015	Nu. of pages: vii (pre text) + 97 (main body)
Department: Translation Studies	
<p>Sign language is a communication tool used by the hearing impaired. This language isn't an international language, as is often thought. Sign language also shows the characteristics of a particular area, like spoken languages. In sign languages, there are dialects as well as in the spoken languages. The assumption of an international sign language is a very controversial issue. Hearing impaired, according to some thought should use one international sign language. There is an international sign language, but the use of that language is pretty limited. Also what is the necessity of using such a language? The same thought must be carried out for spoken language then. The idea of an international sign language ignores the ties between culture and language. In our study, we will look at this and will address this situation in terms of the hearing impaired.</p> <p>The aim of this study is to show that there are differences between the sign languages. The cause of these differences may be cultural reasons. I benefit from the Turkish and German sign language to show the differences in question.</p> <p>The Turkish Sign Language is actively used in Turkey. However, this language doesn't contain any grammar as a particular orientation for the user of this language. Thus a lot of communication problems can occur between hearing impaired people. A second aim of my study is to identify Turkish Sign Language's shortcomings in terms of linguistics terminology and to propose new definitions.</p> <p>Elements forming the sign language are discussed at the start of the study. The most prominent feature of the sign language is a visual communication tool. Languages spoken by the mouth does not make such communication channels. In sign language gestures, hands and head are means of communication. In our work, German Sign Language is taken as the basis for the definition proposals, because there is no linguistics, where the Turkish Sign Language can be based. To identify the shortcomings, we have chosen ten different idioms and translated them into German Sign Language. Skopos theory is taken into consideration during translation. While the Turkish idioms are translated, the message has to be considered that would be taught. Attention must be paid mainly to the content of the message, not to the language of the message.</p> <p>In the last part of our study, there are suggestions of new terms. We hope that these suggestions would be useful for the further studies in this field.</p>	
Keywords: Sign language, Turkish Sign Language, German Sign Language, Skopos theory	

GİRİŞ

Ben daha çocukluktan itibaren işitebilen ve işitemeyen insanların farklı iletişim kanalları olduğunu bilinciyle büyüdüm. İnsanların ne kadar farklı şekillerde kendilerini ifade edebildiklerini görmek, daha o zamanlar bile çok ilginçti. Sosyalleşmek elbette dil olunca daha kolaydır. İşitme engellilerin ise işitebilenler topluluğundan nasıl uzaklaştığı sık sık gözlemlenmektedir. Bunun sebebi onların kendi işitme engellilerin kültürü içinde yaşayabilmeleri ve yine bu kültürün mensuplarınca daha iyi anlaşılabilmesidir, çünkü bu kültüre mensup diğer fertler de aynı tecrübelere sahiptirler. İşitme engellilerin tecrübeleri tüm dünyada benzeşse de bu kişilerin dilleri aynı değildir. İşitebilen kimselerce çoğu zaman sanılmaktadır ki işaret dili dünyanın her yerinde aynı dildir, yani uluslararası bir işaret dili vardır. Uluslararası bir işaret dili sahiden de vardır fakat bu dilin kullanım amacı farklı ve kapsamı kısıtlıdır. Adına Gestuno da denen uluslararası işaret dili seminer veya konferanslar gibi uluslararası vesilelerde kullanılmaktadır, bu dilin kelime dağarcığı ise gerçek bir işaret dilininkiyle kıyaslanamaz. Burada, işitme engelliler neden günlük hayatlarında Gestuno’yu kullansınlar sorusunu sormak yerinde olacaktır. Dilin kültürle ilişkisi uluslararası işaret dili düşüncesinde gözden kaçırılmaktadır. Bu ilişki göz önüne alındığında söz konusu düşüncenin anlamsızlığı görülebilecektir. Bu anlamda Esperanto gibi uluslararası bir (konuşma) dilinin dünya çapında yayılması ve herkesçe iletişim amacıyla kullanılması da düşünülemez. Ülkelerin, kültürlerin, sosyal hayatın farklılıkları nasıl dile belli bir etkide bulunuyorsa işaret diline de etki ederler. Bu sebeptendir ki dünyada yalnızca tek bir işaret dili yoktur, birçok işaret dili, hatta bu işaret dillerinin bir de farklı lehçeleri mevcuttur.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, işaret dillerinin konuşulan dillerden farklı olması gibi bariz bir gerçeğin ötesinde, kendi aralarında da farklılıklar arz ettiklerini göstermektir. Bu farkların sebebi ait oldukları, içinde yer aldıkları kültüre has niteliklerdir, denebilir. Söz konusu farkları göstermek için Türk ve Alman işaret dillerinden yararlanacağım.

Türk İşaret Dili’nin Türkiye’de aktif olarak kullanıldığını söylemek yanlış değildir. Bununla birlikte bu dilin kullanıcılarının yönelebileceği belirli bir dilbilgisi ise bulunmamaktadır. Bu sebeptendir ki aynı anlama gelen işaretlerin farklı şekillerde ortaya çıktığına rastlanmakta, bu durum ise bir işaret karmaşasına, dolayısıyla da Türk İşaret

Dili kullanarak anlaşmayı veya Divanu Lugâti't-Türk'te geçtiği ifadeyle “imleşmeyi” (2014: 112, 665) çok problemlili bir hale sokmaktadır. Bundan ötürü çalışmamın ikinci bir amacı da incelemeye aldığım iki işaret dilini karşılaştırmak suretiyle Türk İşaret Dili'nin dilbilimi terminolojisi açısından eksiklerini tespit etmek ve yeni tanım önerilerinde bulunmak olacaktır.

Çalışmanın Önemi

Türk İşaret Dili dilbilimi bakımından ayaklarını yere ne kadar sağlam basarsa Türk İşaret Dili adına bir sistem ve bütünlükten bahsetmek de o denli mümkün olacaktır. Türk İşaret Dili'nin yayılması ve standartlaştırılmasının sonuçlarından biri de işitme engellilerin yalnızca sosyal hayata değil, aynı zamanda çalışma hayatına katılımlarının da artması yönünde olacaktır. İşitme engellilerin yükseköğrenimine yönelik çalışmalarla söz konusu kişilerin tahsil derecesini arttırmak gibi önerilerde de bulunulabilir, fakat bunun öncesinde Türk İşaret Dili'nin standartlaştırılması zaruridir. Çünkü aynı anlamdaki işaretlerin farklı şekillerde gösterilmesi ve bu farklı şekillerin Türk İşaret Dili'nin tüm kullanıcıları tarafından bilinmemesi, yeterli bir anlaşmayı ve bilgi aktarımını imkan dışına çıkarmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamızda Skopos teorisi yöntemiyle Türk- Alman İşaret dillerindeki işaretlerin kıyaslanmasıyla ortaya çıkacak fark ve eksikliklerin tespitinden evvel, işaret dilinin mahiyeti, Türk ve Alman İşaret Dilleri ve Türk ve Alman işaretlerinin analizi toplam üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde işaret dilini oluşturan unsurların ne olduğu ele alınmaktadır. Bir işaret dilinin en önemli özelliği görsel olması ve jestlerle uygulanmasıdır. Bu da demektir ki işaret dilleri konuşulan diller gibi akustik olarak ağız kanalından anlaşmayı sağlamaz. İşaret dilinde anlaşmayı sağlayan unsur jestlerdir. Konuşulan diller nasıl farklı farklıysa işaret dilleri de çeşitlidir. Burada belirtilmesi gereken başka bir önemli husus da işaret dillerinin konuşulan dillere bağlı olmadığı, müstakil birer dil olduğudur, yani işaret dilleri tek başlarına varlardır. Bu bölümde ayrıca işaret dilinin pantomimle ortak ve farklı yönleri de gösterilmektedir, zira her ikisinde de beden işe dahil olduğundan pantomimle işaret dili sık sık kıyaslanmakta, birbirlerine benzetilmektedir. Ele alınan bir başka nokta da

işaret dili tercümesidir, bu tercüme yoluyla işitme engelli veya ağır işiten kişilerin, işitebilen insanlarla anlaşması sağlanmaktadır. Bu işlemin faaliyet alanları, tercüme tekniği ve tercüme doğrultuları ile işaret dili tercümesinde dikkate alınması gereken unsurlar da bu bölümde açıklanmaktadır. Çalışmamızda sözlü çeviri için anlam karmaşasına mahal vermemek amacıyla tercüme ifadesini uygun gördük ve ilgili yerlerde bu ifadeyi kullandık.¹ Hüseyin Ersoy tercüme terimini kullanmayı önerirken bunun gerekçesi olarak; meslek çevrelerinde tercüme teriminin kullanılmasını, “tercüme sözcüğünün yabancı bir sözcük olmasından dolayı, farklı bir çağrışım yapma olasılığının” düşük olmasını ve bundan ötürü tercüme teriminin “terminoloji normlarının öngördüğü bir ad’a karşılık tek ve belirgin bir anlam ya da çağrışım oluşturma potansiyeli” taşımasını göstermektedir (2012: 55).

1970’li yıllar itibariyle işaret dili tercümesi Almanya’da profesyonel olarak yapılmaya başlanmıştır. Böylelikle Almanya’daki işitme engelli veya ağır işiten kişiler işaret dili tercümanlar yardımıyla hayatlarını problemsiz veya daha az problemlili bir şekilde sürdürebilmektedir. İşaret dili tercümanlarından mesela sağlık işlerinde, hekim ziyaretlerinde veya hukuki işlerde vs. yararlanılmaktadır. Tercüme tekniği olarak simültane tercüme kullanılmaktadır. Bunun sebebi tercümedeki kaynak metinle erek metnin örtüşmemesidir. Çünkü işaret dili tercümesinde kaynak metin ve erek metin aynı anda konuşma diline aktarılamaz. Konuşulan dilde ortaya konan ya kaynak metin ya da erek metindir. Kaynak metnin uygun tercümesi, eylemin amacını ön plana çıkaran Skopos teorisiyle yapılabilir.

Bir sonraki bölümde Alman İşaret Dili (Deutsche Gebärdensprache) iletişim araçları ve işaret dili sözlüğüyle birlikte anlatılmaktadır, yani Alman İşaret Dili’nin dil varlığı ve anlaşma araçları ortaya konmaktadır. 2.1.1 ila 2.1.3 arası bölümlerde ele alınan konular, analiz kısmında, Türk ve Alman işaretlerinin gösterilmesine temel teşkil etmektedir. Sonrasında Türk İşaret Dili ve tarihî arka planı ve günümüzde bu konuda yapılan araştırmaların son haline de yer verilmektedir. Araştırmalarımızın sonuçlarına göre Türk İşaret Dili’nin dilbilgisi henüz yazıya dökülmediği için Türk İşaret Dili’nin dilbilgisi özelliklerini Alman İşaret Dili’yle kıyaslayıcı bir çalışma yapmamız mümkün olmadı.

¹ Tercüme etkinliğinin kavram boyutu ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Doç. Dr. Hüseyin Ersoy’un *Kavram, Kuram ve Süreç Açısından Tercüme Etkinliği* kitabı.

Yine de sonuçlar kısmında Türk İşaret Dili noktasında tespit ettiğimiz kavram eksiklerini gidermeye yönelik yeni kavram önerileri oturtmaya çalıştık. Önerilerimiz ne derece kabul görür, bunu zaman gösterecektir, zira hâlâ oldukça bakir duran Türk İşaret Dili alanında yapılacak yeni çalışmalar ancak, bu teşebbüsümüzün faydasını ortaya çıkarabilecektir.

Başta dile getirdiğimiz amaç doğrultusunda, yani genelde işaret dilleri, özeldeyse Türk ve Alman işaret dilleri arasındaki farkları göstermek için analiz kısmında bir karşılaştırma yapılacaktır. Bunun için öncelikle, seçtiğimiz Türkçe işaretleri Alman İşaret Dili'ne tercüme gerekecektir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi tercüme için Skopos teorisi yönteminin uygun olduğu kanaatini taşımaktayız, çünkü analiz için Türkçeden bazı deyimlerin tercümesine karar verdik. Skopos teorisi çeviri yapılırken amaca bakılmasını öngörmektedir. Yani bu teoriye göre çeviri eyleminin merkezinde amaç bulunmaktadır. Analize tabi tutulan deyimleri Türk ve Alman işaret dillerinde gösterirken farklı iletişim araçları, işaretlerin konumları ve ikonik işaretlerin yapılması gibi hususlar tek tek açıklanmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz, Türk İşaret Dili'ndeki eksiklere yönelik kavram önerileri de tam bu analiz safhasında yapılmaktadır. Bu kavram önerileri Türk İşaret Dili'nin ve bu dilin gramerinin standartlaştırılmasına katkı sağlayacaktır. Bu da aslında aynı şeyi ifade eden farklı işaretlerin yol açtığı iletişim zorluklarının ortadan kaldırılmasını temin edecektir.

Çalışmamızda yaptığımız analizde işaretlerin her iki dilde büyük farklar ortaya koyduğunu gözlemledik. Bu farklar mesela iletişim araçlarının kullanımı noktasında kendini göstermektedir, halbuki ifadelerin anlamı aynı kalmaktadır. Öte yandan incelemeye aldığımız iki işaret dili arasında bazı ortak noktalar da yok değildi. Son olarak, yazının başında belirttiğimiz amaca da uygun düşecek şekilde, yaptığımız analizle, işaret dillerinde homojenlikten bahsedilemeyeceğini ispatlayabildik. Araştırmamızla elde ettiğimiz farklar da bunu göstermektedir.

BÖLÜM 1: İŞARET DİLİNİN MAHİYETİ

Bu bölümde öncelikle işaret dili nedir ve bu dili kimler kullanır, bu konular açıklanacaktır. Kavramı tarif ederken konuşulan dille² işaret dili arasındaki farklar, bu iki dil birbirleriyle kıyaslanarak ortaya konacaktır. Konuşulan diller nasıl çok sayıdaysa aynı şekilde işaret dillerinin de farklı farklı ve çok sayıda olduğu söylenebilir. Muhtelif işaret dillerinden söz edilebilmesinin sebeplerinden biri de bu gerçekte yatmaktadır. Bu gerçek, başka bir hususu, yani uluslararası işaret dili meselesini gün yüzüne çıkarmaktadır, bu konuya da burada detaylarıyla temas edilecektir. İşaret dili konuşma dilinden farklı olarak mekana bağlı bir dildir, yani bu dil gözle görülebilen, üç boyutlu bir mekanın kullanımından yararlanır. Bu mekanlılık itibariyle söz konusu meselenin işaret diliyle ilişkisi de burada açıklayacağımız noktalardan biri olacaktır.

Çoğu zaman işaret dili pantomimle kıyaslanmakta veya karıştırılmaktadır. Bu durumu da açıklığa kavuşturmak için her ikisi arasındaki farklar, işlev düzlemi de dahil olmak üzere ortaya konacaktır.

1.1. İşaret Dili Nedir

İşaret dili konuşulan dilin aksine görülür olarak uygulanan ve algılanan bir dildir ve sözlü akustik kanalı kullanan konuşma diliyle eşdeğerdir. İşaret dili ağır işiten veya sağır insanlar tarafından iletişim dili olarak kullanılmaktadır. Jest ve mimikler, vücut duruşu ve sessiz söylenen kelimeler vasıtasıyla üretilir. İşaret dili konuşulan dildekenden başka iletişim araçlarına sahiptir, bu araçlar manüel veya manüel olmayan araçlardır. El ve kol manüel bileşenlerdendir; yüz ifadesi, bakış, baş, vücut ve dudak ifadesi manüel olmayan bileşenlerden sayılabilir. Elle yapılan işaretlerin şeklini Boyes-Braem dört parametre üzerinden tasvir eder. Bu parametreler elin şekli, elin konumu (veya yönelimi), uygulama yeri ve harekettir (krş. 1995: 37).

İşaret dilindeki bir işaret üç eşzamanlı parametreden ibarettir: elin şekli, uygulama yeri ve hareket. Bu üç parametre esas parametrelerdir (Papaspyrou, 1990: 46). Klima ve Bellugi'ye göreyse bu parametreler bir işareti tam olarak tasvir için yeterli değildir. Tam

² Burada işaret diliyle ayırım yapmak için konuşulan sıfatı kullanılmaktadır. Yoksa bu dilin aynı zamanda yazma için de kullanıldığı göz ardı edilmemektedir. Fakat yanlış anlaşılmalara mahal verebilecek “normal dil” gibi bir kullanım da uygun görülmemiştir.

anlamıyla bir tasvir için elin şekli parametresinin altına üç parametre daha ilave edilir: temas alanı, elin konumu ve elin durumu (Klima ve Bellugi, 1979: 45). Heßmann'a göre ise işaret dili her şeyden önce mekana bağlı bir dildir:

“Görme ve jest karakteri işaret dilinin araçlarıyla ve meydana getirme şekliyle alakalıdır, oysa mekana bağlılık her bir işareti bağlayarak bir dil bütünü haline getiren merkezi mekanizmayı gösterir” (2001: 98)³.

Yani Heßmann'a göre mekana bağlılığın önemi büyüktür, bu anlamda bakış doğrultusu, başın duruşu veya bedenin yönelimi gibi bedeni unsurların mekandaki belli yerlere işaret etmesi de buna örnektir (age. 99).

İşaret dili ifadesi aslen çok sorunsuz bir tanımlama değildir. İşitme engelliler bu tanıma pek kabul etmemektedir zira işaret dili salt işaretleri yan yana sıralamaktan ibaret olarak anlaşılmalıdır. Bu dilin kendine has bir dilbilgisi vardır ve yine bu dil soyut konuları da ifade edebilmektedir. Mesela Almancadaki mutad dil kullanımının aksine harfitarif (Artikel) kullanılmaz ve fiil ikinci pozisyon yerine cümlelerin sonunda yer alır.

İşaret dili tanımlamasındaki bu “işaret” kelimesi sanki bu dil tabii bir dil değilmiş, suniymiş gibi bir zanna yol açabilmektedir. Fakat işaret dilleri suni diller değildir; Nöth'e göre işaret dilleri “tarih içerisinde büyümüş tabii dillerdir ve milli diller gibi bunlar da ülkeden ülkeye ve bölgeden bölgeye farklılıklar göstermektedirler hem de yapı itibarıyla çevrelerinde konuşulan dilden kayda değer miktarda etkilenmezler” (2000: 379). Bu anlamda mesela işaret dilleri lehçeleri hakkındaki bir projede İsviçre'nin bazı bölgelerinde (Luzern, St. Gallen ve Basel) muazzam lehçe farkları olduğu tespit edilmiştir (krş. Boyes-Braem, 1995: 128).

Bu bağlamda işaret dillerinin sayılarını zikretmek de faydalı olacaktır. Zeit Online'in bir haberine göre (<http://www.zeit.de/2012/30/Stimmsts-Gebaerdensprache>, 2014) yaklaşık 200, Ethnologue Summer Institute of Linguistics'e göre (<http://www.ethnologue.com/statistics/by-language-family>, 2014) ise 135 işaret dili vardır. Fakat Jarmer dünya çapında resmi 30 kadar işaret dili olduğundan bahseder. Öbür işaret dillerinin resmi bir statüsü yoktur (krş. 2011: 46). İşaret dillerinin sayısındaki farkın sebebi muhtemelen bazı işaret dillerinin bu sayılara dahil edilmemesindedir. Türk İşaret

³ Bu ve bundan sonraki yabancı dilden alıntıların çevirisi tarafıma aittir.

Dili 2005 yılında resmen tanınmıştır. Buna göre Türk İşaret Dili'nin resmi statüsü Alman İşaret Dili'ne kıyasla çağdaş sayılabilir. Çünkü Alman İşaret Dili Almanya'da 2002 yılından beridir resmi bir iletişim şekli olarak kabul edilmektedir. Goethe Enstitüsü'ne göre Alman İşaret Dili'ni kullanan yaklaşık 200.000 kişi vardır (<http://www.goethe.de/ges/spa/prj/sog/mup/de3693593.htm>, 2014).

Konuşulan dillerin aksine işaret dilleri, kendini ifade etmek için vücudun çok sayıda kısmını eşzamanlı olarak kullanabilir. Bu durum konuşulan dillerde ancak peşi sıra olabilmektedir. Bu yüzden konuşma dilleri söz konusu olunca lineer bir zaman yapısından, işaret dillerindeyse eşzamanlı bir mekan yapısından söz edilir (krş. Boyes-Braem, 1995: 47-49).

İşaret dillerinin konuşulan dillere benzetilebilecek bir noktası bu dillerin öğrenilmesi durumudur. İşaret dili çoğu işitme engelli tarafından anadil olarak öğrenilmektedir. Fakat konuşan kesim sadece işitme engelliler değildir. İşitme engelli çocukların ebeveynleri veya bu dille (mesleki veya herhangi başka sebeplerden) ilgisi olanlar da işaret dilini ikinci dil olarak öğrenmektedir.

1.2. Farklı İşaret Dilleri

İşaret dilinin genelde uluslararası olduğunun, yani işaret dili kullanan herkesin memleketine bakılmaksızın aynı işaretlerle imleştığinin düşünüldüğünü yukarıda belirtmiştik. Fakat hal böyle değildir. Nasıl ki farklı ülkelerin farklı dilleri varsa aynı şekilde farklı işaret dilleri de vardır.

İşaret dili müstakil bir dil olduğunu noktasında uzun yıllar meşruiyetini sağlamaya çalışmıştır. Fakat ancak Amerikalı bilim adamı William C. Stokoe 1960 yılında Amerikan İşaret Dili'ni araştırdığı sıra işaret dilinin konuşulan diller karşısında aynı değere sahip olduğu ispatlanmıştır. Çünkü Stokoe'ye kadar işaret dili konuşulan dile tabi görülmekteydi. Bu yüzden Stokoe'nin çalışmaları işaret dilleri için bir kilometre taşı niteliğindedir.

İşaret dili de kendi dilbilgisi ve lehçeleri olan tabii bir dildir. İşaret dili işitme engelliler kültürüne sıkı sıkıya bağlıdır, bu yüzden nasıl ki konuşulan dil de bir tür evrensellikten söz edilemiyorsa işaret dilinde de edilemez. Esperanto gibi uluslararası dil kurma teşebbüslerinde bulunulmuşsa da bu dilin kullanımı çok kısıtlı kalmıştır.

Uluslararası işaret dili, yani her işitme engellinin/sağırın problem olmadan kendi aralarında anlaşmasını sağlayacak bir işaret dilinden bahsetmek işitme engellileri kızdırabilmektedir de. Çünkü tıpkı yukarıda sözünü ettiğimiz gibi işaret dilini işitme engelliler kültürü olmadan düşünmek mümkün değildir. Peki nedir işitme engelliler kültürü? İşitme engelliler kültürü işitme engellilerin sosyal faaliyetleriyle alakalıdır. Burada işitme engellilerin, yine işitme engellilerden müteşekkil bir grupta, işitebilen kişilerin yanında bulunmaya kıyasla daha iyi anlaşıldıklarını düşünerek kendilerini daha rahat hissettikleri göz önünde tutulmalıdır. İşitebilenler topluluğunda ağır işiten veya sağır insanlar çoğunlukla dışarıda kalmakta, işitenlerin arasındaki iletişim onlara yalnızca kısmen aktarılmaktadır. İşitme engelliler kültüründe ise iletişimin şartı işitmek değildir, önemli olan engelsiz bir iletişimdir. Bu yüzden de ağır işitenlerin veya sağır insanların çoğunlukla diğer işitme engellilerle irtibat halinde olmaları gayet anlaşılır bir şeydir. İşitme engellilerin sosyal faaliyetleri de şekil ve amaç itibarıyla farklılık gösterir. Bu kültürdeki belirleyici unsurlara örnek olarak işitme engelliler şiiri ve işitme engelliler tiyatrosu gösterilebilir.⁴

Yukarıda yazdıklarımız ışığında işaret dilinin kendine has kültürel nitelikler aktardığı da anlaşılabilir. Bu gerçek uluslararası işaret dili diye bir düşünce içerisinde bulunurken dikkatten kaçırılmamalıdır. Yine unutulmamalıdır ki gerektiği halde (mesela yabancı bir ülkede bulduklarında) işitme engelliler işitebilen insanlardan yine daha iyi iletişim kurabileceklerdir zira “el kol hareketleriyle” iletişime zaten hakimdirler. Fakat uluslararası işaret dili muhtemelen mevcut tüm işaret dillerinin kültür bütününe hepten içermeyecektir. Olsa olsa en çok kullanılan işaret dilleri dikkate alınacaktır. Bu anlamda bir standartlaştırma da ahlaki açıdan, meseleye dahil edilmeyen işaret dillerinin kullanıcıları için ayrımcılık anlamına gelecektir. Öte yandan mevcut tüm işaret dillerini dikkate almak da mümkün olmayacaktır çünkü böylesi bir işaret repertuarı pratik kullanıma uygun düşmeyecektir.

1.3. Uluslararası İşaret Dili

1951 yılında Roma’da Dünya Sağırılar Federasyonu (World Federation of the Deaf) kurulmuştur. Uluslararası bir işaret dili ihtiyacı yine aynı yıl Dünya Sağırılar

⁴ Daha fazla bilgi için bkz.: <http://www.gehoerlosentheater.de/%C3%BCber-uns/>

Federasyonu'nun yaptığı kongrede dile getirilmiştir. Sonraki yıllarda muhtelif dillerden oluşan bir tür pidgin, yani karma bir dil meydana getirilmiştir. Bu dil uluslararası buluşmalardaki anlaşma ihtiyacını karşılamak gayesiyle oluşturulmuştur. Pidgin dilbiliminde farklı dillerin kullanıcılarının iletişimi için ihtiyaç duyulan dile denmektedir. Zeshan'a göre uluslararası işaret dilinin kaynakları Kuzey Amerika ve Avrupa'daki işaret dillerini baz almaktadır, çünkü bu bölgelerdeki temsil oranı çok yüksektir ve yine bu bölgeler uluslararası bağlamlarda çok daha sıklıkla yer almaktadırlar. Özellikle Amerikan İşaret Dili'nin (American Sign Language) işaretleri uluslararası işaret dili dağarcığında dikkate alınmaktadır (krş. 2012: 338). 1973 yılında Commission of Unification Signs tarafından standartlaştırılmış bir kelime haznesi oluşturulmuştur. Yetmişli yılların başında da *Gestuno: International Sign Language of the Deaf* adlı kitap yayımlanmıştır, kitap 1.500 işaretlik bir liste barındırmaktadır. Gestuno bugün bile işitme engellilerin olimpiyat müsabakalarında ve Dünya Sağırlar Federasyonu'nun kongrelerinde, ayrıca uluslararası kongrelerde kullanılmaktadır (krş. age.).

Uluslararası işaret dili olan Gestuno sonradan yapılmış, belli bir dilbilgisi de olmayan suni bir dildir. Ayrıca sahip olduğu kelime haznesi de kısıtlıdır. Boyes-Braem'e göre uluslararası işaret dili tabii bir dil değil, muhtelif dillerin işaretleri ile pantomimin bir karışımıdır (1995: 127). Bu karma dil gerçek bir işaret dilinin ancak basitleştirilmiş içeriklerini aktarabilir. Böylesi bir karma dil gerçek bir işaret dilini tam anlamıyla ikame edemez, ancak pidginlerle kıyaslanabilir.

1.4. İşaret Dili Mi Pantomim Mi

Bazı işaretlerin tasvirî yönünden ötürü işaret dili sıklıkla pantomimle karıştırılmaktadır. Çoğu zaman her ikisinin de aynı işlevi yerine getirdiği düşünülmektedir. Oysa bu gerçeği yansıtmaz. Boyes-Braem pantomimin somut veya ikonik içerikleri tasvir ettiğini, işaret dilininse bunlara bağlı olmadığını söyler (krş. 1995: 33-34). Pantomimde aktör bütün mekanda gezinebilirken işaret dilinde ayakta durulmakta veya oturulmakta ve vücudun üst kısmı hareket etmektedir.

Pantomimde vücut kendini temsil eder. Yani el gösterildiğinde bundan yine el anlaşılır. Fakat işaret dilinde vücudun kısımları zihindeki içeriklerin sembollerini göstermektedir. Çok sayıda kişi veya konuyu göstermek noktasında da ikisi arasında fark vardır. Mesela pantomim çok sayıda kişiyi aynı anda gösteremez, ancak tek bir konuyu veya tek bir kişiyi

gösterebilir. Oysa işaret dilinde çok sayıda kişi veya konuyu aynı anda göstermek mümkündür. Mesela mim iki kişiyi gösterecek olsa bunlardan önce birini sonra öbürünü göstermek durumunda kalacaktır.

1.5. İşaret Dili Tercümanlığı

İşaret dili tercümanlığı kaynak metinle erek metin arasındaki tercüme işini niteler, bu işte ya konuşulan dilden işaret diline veya işaret dilinde konuşulan dile tercüme yapılır. Burada teknik olarak simültane tercüme uygulanır, zira tercüme esnasında kaynak ve erek metinlerin üst üste binmesi gibi bir problem yoktur. Tercüman işi sırasında aktarım cihazları gibi teknik ekipmandan yararlanmaz. İşaret dili tercümanı için gerekli olan iki dile de hakim olmaktır, böylelikle tercüman maksadı erek metinde aktarabilir ama daha da önemlisi kaynak metni doğru anlayabilir. İşaret dili tercümanlığı meselesini aktarabilmek için bu alt bölümde önce tercümenin tanımı konacaktır. Aynı zamanda (yazılı) çeviriyle farkların ne olduğu ve tercüme için gerekli asgari yeti de belirtilecektir. Sonrasında da işaret dili tercümanlığının faaliyet sahalarından resmi daire veya hekim ziyaretleri gibi iş alanları açıklanacaktır. Bunu da tercüme doğrultuları ve tercüme tekniği takip edecektir.

Bölümün sonunda erek metnin özelliklerini belirteceğiz. Mesela erek metni oluştururken kaynak metinden kopabilmenin önemine temas edeceğiz. Son olarak da işaret dili tercümanlığı sırasında işaretleri kullanırken ortaya çıkabilecek problemlerden bahsedilecektir.

1.5.1. Tercüme

Tercümanlık çevirinin sözlü hali olarak anlaşılmaktadır. Tercümanlık en az iki dil kullanarak olur. Bu yüzden de bu işi yapan kişi için ilgili iki dile de hakim olmak gereklidir. Bununla birlikte yalnızca dili bilmek bu aktarım faaliyeti için yeterli olmaz. “Söz konusu dillerin çeşitli yönleri bu dili konuşanları karakterize eden tüm kültürel özellikleriyle birlikte mevcut ve hemen kullanılacak halde olmalıdır” (Kalina, 1998: 13).

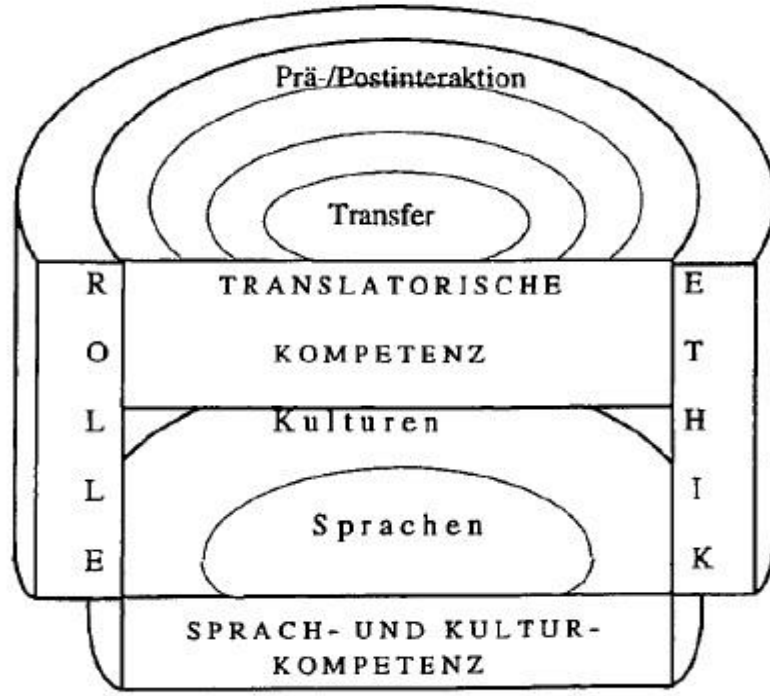
Kalina tercümanlığı da (yazılı) çeviri gibi bir aracılık faaliyeti olarak görür (krş. 1998: 15). Bu faaliyetin merkezinde dil aracı bulunmaktadır. O anki işe has talepler ve duruma bağlı beklentiler dolayısıyla tercümanlık dil aktarımı yapan diğer faaliyetlerden farklılık gösterir.

Böylece tercümanlık konferans tercümanlığı, ardıl (konsekutiv) ve simültane tercümanlık gibi kollara ayrılır. Tercümandan ilgili işe göre kültürel bilgi ve alan bilgisi beklenir.

Kalina'ya göre kaynak metnin eksikliği ve biriciklik tercümanlığın belirgin özellikleridir. Biriciklik tercüme ürününün o an ve o durum için belirlenmiş olduğunu ifade eder (1998: 17).

(Yazılı) çeviriden farklı olarak tercümanlıkta ifadenin uygun şekilde verilebilmesi için alan bilgisinin önceden edinilmiş olması lazımdır. Tercümanın muhtemel tüm durumlar için bilgisini hazırda bulundurması gerektir. Çünkü tercüme sırasında çıkabilecek hataları düzeltmek zor olabilmektedir.

Tercüme Franz Pöchhacker'e göre " başka dili konuşanlarla iletişim ihtiyacının olduğu sosyal bağlamlardaki bir çeviri faaliyeti"dir (2001: 10). Pöchhacker tercümanlığı tarif ederken Holz-Mänttari'nin çeviri teorisindeki "çeviri edimi"nden hareket eder. Burada şuna dikkat edilmelidir ki aktarılacak iletişim etkileşiminin öncesinde, sırasında ve sonrasında duruma uygun, mesleki ahlak normlarına riayet eden bir davranış ve hareket içerisinde bir tercüme edebilme hali olduğudur" (age.: 22). Bahsettiğimiz bu husus tercüme için gereken başlıca melekedir ve bu meleke dil ile kültür melekesi üzerinde yükselir. Aşağıda bu durumu grafik halinde gösteriyoruz:

Şekil 1:Pöchhacker'in tercüme için yeti modelinin tasviri

Kaynak: Pöchhacker, 2001: 23

Pöchhacker tercüme için geliştirdiği meleke modelinde tercüme edimindeki melekenin temel bileşenlerini gösterir. Böylece aşağıdan yukarıya, dil melekesinden kültür melekesine doğru melekenin gelişimi tasvir edilmiş olur. Bu modelin etrafını ise dışarıdan içeriye yönelik olan rol bilinci ile mesleki ahlak teşkil ederler.

1.5.2. Tercümanlık Faaliyeti Olarak İşaret Dili Tercümanlığı

İşitme engellilerin çabaları sayesinde Almanya'da yetmişli yılların sonlarına doğru işaret dili tercümanlığının profesyonelleşmesi başladı. Hillert ve Leven'e göre yetmişlerin sonunda Doğu Almanya'da Sağırılar ve Ağır İşitenler Derneği başkanlığında işaret dili tercümanlığı için bir eğitimin geliştirilmesine başlandı. 1987'de gerçekleştirilen ilk sınav yetenek alanlarına ve görev sahasına göre üç kademeye ayrıldı. Berlin'deki Humboldt Üniversitesi'nde lisans eğitimi verilmesi için çaba gösteriliyordu. Bu çabayı başlatanlar Hamburg'daki işitme engelliler ve Hamburg Üniversitesi olmuştur. Böylece Amerika'daki örneklerine bakılarak 1982 yılında Hamburg Eyaleti İşitme Engelliler Birliği sayesinde iki yıllık işaret dili tercümanlığı eğitimi başlatıldı. 1993/94 eğitim yılında Hamburg Üniversitesi'nde işaret dili tercümanlığı için yükseköğretim eğitimi başladı.

Sonrasında 1997 yılında Magdeburg'da uygulamalı bilimler üniversitesinde işaret dili tercümanlığı için ilk lisans eğitimi kuruldu. Diğer bir lisans eğitimine de 2000 yılı itibariyle Batı Saksonya Zwickau Yüksekokulu'nda ve 2003/2004 öğretim yılı itibariyle de Berlin Humboldt Üniversitesi'nde bölüm olarak başlandı. 2001 yılından beridir işaret dili tercümanlığı için devlet sınavı yapılmakta. Bununla birlikte farklı kurumlarda mesleğe yardımcı işaret dili tercümanlığı eğitimleri de mevcut. Alman İşitme Engelliler Birliği ile Alman İşitme Engelli Tercümanlığı Federal Birliği çeşitli eğitim ve sınavların kabulü ve değerlendirilmesine yönelik kalite standartları geliştirmiştir (İşaret dili tercümanlarının eğitimi ve sınavları için kalite güvencesi komisyonu 2005) (krş. 2012: 425-428).

İşaret dili tercümanlığının Almanya'da profesyonelleşmesi ve bu durumun kanunlarla desteklenmesi suretiyle işitme engelliler de meslek edindirme programlarından ve yükseköğrenimden faydalanabilir olmuşlardır, ayrıca hekime veya resmi dairelere gittiklerinde artık işaret dili tercümanlarının da desteğini görebilmektedirler. Yani günlük hayatlarını işiten insanlar gibi problemsiz veya daha az problemle sürdürebilmektedirler.

Türkiye'deyse işaret dili tercümanlığı, dolayısıyla da sağır/ağır işitenler sahnesi başka bir tablo çizmektedir. Sağır/ağır işitenlerin günlük hayatlarını işiten insanlar gibi problemsiz sürdürebildiklerini söylemek zordur. Türkiye'deki bazı kurumlarda işaret dili tercümanlık kursları verilmekte, kur süresi ise yaklaşık 28 ila 200 saat arasını kapsamaktadır. Kurs bittikten sonra kişi şayet işaret dili tercümanlığı devlet sınavını geçerse işaret dili tercümanı olarak çalışabilmektedir. Fakat ne kurs ne de sınav işaret dili tercümanlığı olarak çalışmak için yeterlidir. Verilen ders saatleri de kifayetsizdir. İşaret dilini anadil olarak öğrenmemiş olan veya iki dilli olmayan işaret dili tercümanlarına kıyasla sağır ebeveynlerin çocukları (children of deaf adults) tarafından daha etkili ve kaliteli bir tercüme faaliyeti yürütülmektedir. Bu çocuklar iki dilli büyüdüklerinden, yani hem Türkçeye hem de Türk İşaret Dili'ne hakim olduklarından ta en baştan itibaren işaret dilinin neredeyse sadece iletişim aracı olarak kullanıldığı bir çevrede bulunmaktadırlar. Böylelikle bu kişiler kendilerini işaret diliyle ifade etme ve bir şeyin karşılığını işaret dilinde bulma, hatta meseleyi başka şekillerde de ifade edebilme noktalarında daha fazla tecrübeye sahiptirler, denebilir.

Kurslar tüm ülkede yaygın gibi görülse de Türkiye’de işaret dili tercümanlarının yaygın olduğu söylenemez. Bundan da anlaşılmaktadır ki Türkiye’deki çoğu işitme engelli profesyonel bir işaret dili tercümanının desteğini alamamaktadır. Bürokratik işlerinde bu kişiler daha ziyade aile fertleri tarafından desteklenmektedir. Çoğu sağır/ağır işiten tam manasıyla bir okul eğitimi almamaktadır. Hatta bir çokları ilkokula bile gidememektedir. Türkiye’de sağır/ağır işitenler için toplam 49 ilkokul vardır (<http://www.tsddenizli.com/engelliler-rehberi/itme-engelliler-okullar>, 2014). Bu okullar da tüm Türkiye’de yaygın olmadığından sağır/ağır işiten çocukların hepsinin bu okullara gitmesi mümkün olamamaktadır. Bazı rehabilitasyon merkezleri sağır/ağır işitenler için ilkokulun yerini almakta, çocuklara okuma ve yazma öğretmektedirler. Yine sağır/ağır işitenlerin mesleki hayattaki varlığından söz etmek de zordur. Bu kişilerin çoğu okul eğitimleri eksik olduğundan veya üniversiteye gidemediklerinden ancak beden gücü istenen iş alanlarında çalışan olarak faaliyet gösterebilmektedirler.

Bununla birlikte devletin son birkaç yıldır sağır/ağır işiten kimselerin okul eğitimini ve topluma entegrasyonu hususundaki çabaları dikkate değerdir. Bu amaç doğrultusunda sık sık işitme engellilerin teşviki ve bu alanda okulların inşası için kampanyalar düzenlenirken çok sayıda belediyenin meslek edindirme kursları tarafından işaret dili tercümanlığı kursları, Türk İşaret Dili kursları ve işitme engellilere okuma yazma öğretme kursları da görülmeye başlamıştır.⁵ Bu kurslar sağır/ağır işiten kimselere işiten insanlarla teması geçme halinde yardımcı olmak, böylelikle işitme engellileri topluma entegre etmek için işaret dili tercümanları yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

1.5.3. İşaret Dili Tercümanlarının Faaliyet Sahaları

İşaret dili tercümanları işitme engellilerin işiten insanlarla veya işitenlerin işitme engellilerle iletişim kurmak istedikleri durumlarda devreye girmektedirler. Bu iletişim ihtiyacı işaret dili tercümanı üzerinden sağlanmaktadır.

Tercüme edilecek ifadelere işaret dili tercümanlığında kaynak metin ve tercüme edilen metne de hedef metin denmektedir.

⁵ Daha fazla bilgi için <http://ismek.ibb.gov.tr/haberler.aspx?HaberReg=59&c=1&Page=43> ve <http://ismek.ibb.gov.tr/branslar.aspx?branscode=1710> adreslerine bakabilirsiniz.

Holz-Mänttari'nin tarif ettiği “çeviri edimi”ne göre Hillert ve Leven işaret dili tercümanlarının dikkate alması gereken üç nokta tasarlamıştır. Bunlar müşterilerin farklı sosyokültürel artalanları ve yaşam dünyaları, farklı enformasyon şartları ve duruma bağlı şartlardır (krş. 2012: 427-428).

İlk nokta işiten ve işitemeyen insanlar arasındaki kültürel ve sosyal artalan hususundaki farkların işaret dili tercümanları tarafından bilinmesini ve tercümanların bu farkların bilincinde olmasını ifade eder. İşitme engellilerin uzun zaman ayrımcılığa uğramaktan kaynaklanan hassasiyetleri ve işiten insanların işitme engellilere karşı peşin hükümleri ve acımaları da tercümanların farkında olmaları gereken konulardandır. İkinci nokta işiten ve işitemeyen insanlar arasındaki muhtelif enformasyon şartlarını içerir. Bu şartlar okul eğitiminin olmaması, yazılı ve odyovizüel medyaların kullanılamamasıyla alakalıdır. Duruma bağlı şartlarda işiten ve işitemeyen insanlar arasındaki etkileşim etkilenmektedir. “Bu sırada konuşma taraflarının dil ve sair davranışları durumdan duruma çeşitlilik gösterir” (Hillert ve Leven, 2012: 428). İşitemeyen ve işiten insan tekleri arasında gerçekleşen bir iletişim, işitme engelli biri tarafından verilen ve çok sayıda işiten kişiye yöneltilen bir konferanstan farklılık gösterir.

1.5.4. Tercüme Teknikleri

İşaret dili görsel bir dil olduğundan, yani konuşulan dile göre başka bir kipliğe sahip olduğundan işaret dili tercümanlığı dendiğinde aslında iki kipli bir tercümeden söz edilmiş olur. Bunun anlamı işaret dili tercümanının ses geçirmez kabinler veya konuşulanı aktaran teknik cihazlar gibi teknik araçlara başvurmadan duruma göre konuşabileceği veya işaret yapabileceğidir (krş. Hillert ve Leven, 2012: 429).

İşaret dili tercümanlığında simültane tercüme tekniği kullanılır. Çünkü kaynak metinle erek metnin çakışması rahatsız edici bir faktör olarak görülmez, zira metinlerden biri sesle üretilmekte, diğeri sessiz üretilmektedir. Simültane tercümede daha kaynak metnin söylendiği sırada erek metin üretilir.

Kaynak metinden erek metne tercüme sırasında ortaya gecikmeler çıkabilir. Bu gecikmelerin çıkma sebebi tercümanın kaynak metni algılayıp, kavramak ve sonra da işleyebilmek için zamana ihtiyacı olmasıdır. Bununla birlikte bazı hallerde kaynak metindeki ifadenin tamamını dinleyip tercümeyi öyle yapmak daha iyi olabilmektedir.

Çünkü böylelikle ifadenin anlamı tercüman tarafından daha iyi kavranmakta, dolayısıyla hedef metin de daha iyi ve doğru olarak aktarılabilir. Bu şekilde yapılan tercümeye ardıl tercüme denir (krş. Hillert ve Leven, 2012: 429).

İletişimin tarafları işaret dili tercümesi sırasında her zaman orada hazır bulunmuyor olabilir. İşaret dili tercümanları videoya alınmış işaret kayıtlarını da çevirip yazılı hale getirmektedirler. Bu tür çeviriler ise mesela sağır/ağır işiten insanlarla yapılan röportajlarda kullanılmaktadır. Yine tam tersine işaret diline de tercüme yapılmaktadır. Bu tercüme çoğunlukla internette ana dili işaret dili olan kişiler için yayımlanmaktadır.

1.5.4.1. İşaret Dili Tercüme Tekniği Olarak Skopos

Katharina Reiß ve Hans J. Vermeer'in skopos teorisi işlevsel çeviri teorilerindedir. Çeviri Reiß/Vermeer'de salt bir kod geçirme, yani kaynak metnin erek metne dönüştürülmesi olarak değil bir eylem olarak görülür. Bu eylem de çeviride ön plana çıkarılır.

“Bir eylem bir hedefe ulaşmayı, dolayısıyla da mevcut bir durumu değiştirmeyi amaçlar. Bir eyleme geçmenin motivasyonu çabalanan hedefin mevcut durumdan daha çok takdir görmesindedir.” (Reiß ve Vermeer, 1984: 95)

Öyleyse eylem hedefe yöneliktir. Bu çeviri teorisi çeviride amaçtan hareket eder. Çeviri sırasında “kutsal orijinal”den kurtulmak ve metni, metnin niyeti kaybolmayacak şekilde çevirmek lazımdır. Çeviri ancak, “alımlayıcı tarafından durumuyla yeterince tutarlı olarak yorumlanır ve hangi surette olursa olsun aktarım, dil ve anlama dair bir protesto gelmezse” başarılı addedilebilir (age.: 112). Böylelikle amaç, hedef ve skopos bu teoride eşanlamlı olarak kullanılır. Reiß ve Vermeer eylemin amacını merkez alırlar. Buna göre öncelik artık kaynak metinde değil, eylemin amacındadır. Skoposu, yani amacı belirlemek keyfi bir iş değildir, kurallara bağlıdır; ilgili kültüre uygun olarak yapılması lazımdır (krş. age.: 97).

Bu teoriye göre yapılan bir çeviride bizzat çevirmen de bir konum alır, bir karar vermesi lazımdır. “Çevirmen bir şey çevrilecek mi, ne çevrilecek ve nasıl çevrilecek, karar verir” (age.: 87). Çevirmen bu kararı kendi yaptığı durum değerlendirmesine göre verir, çünkü o hem kaynak metni hem erek metni tanımaktadır. Çeviri için bilgilendirme kuralları da

işlev, dil ve kültüre göre farklılıklar arz edebilir. Çünkü kaynak dilin bütün yönleri çevrilemez. Bu da erek metnin anlaşılmasına yol açabilir. Çevirmenin de böylesi bir durumda kaynak metnin hangi yönlerinin erek metin için hedeflenen amacı yansıtacağına karar vermesi gerektir.

Hillert ve Leven'e göre işaret dili tercümesi skopos teorisine yönelmektedir. Bu teori, tercümanın işverenin belirlediği amaca uygun olarak tercüme yapmasını öngörür. Bu yüzden denebilir ki skopos teorisi pragmatik bir yönelime sahiptir. Mesela bilgi aktarma niyeti taşıyan bir kaynak metin tercüme edilirken erek metinde bilgi aktarımı ön plandadır. Burada önemli olan üslup özellikleri değildir. Öte yandan durum tiyatro temsilleri gibi sanat organizasyonlarında farklı olabilir. Zira burada belirleyici olan, dil ve estetik özellikleridir. Skopos, yani hedef erek alımlayıcıyı değerlendirerek belirlenir. İşaret dilinin ifadeleri burada alımlayıcıya uygun olarak, kültür ve dil ihtiyaçları bağlamında ortaya konabilir. Kaynak metinde çok sayıda amaç da olabilmektedir (krş. Hillert ve Leven, 2012: 439-442; Reiss ve Vermeer, 1984: 102-103). Yine Reiss ve Vermeer'e göre kaynak metnin amacına uygun olarak çeviri öncesinde veya sırasında değişiklikler yapılabilmektedir (Reiss ve Vermeer, 1984: 102).

1.5.5. İşaret Dili Tercümesinin Kullanım Alanları

İşaret dili tercümesi sağır/ağır işiten insanların işiten insanlarla karşı karşıya olduğu durumlarda söz konusu olmaktadır.

Hillert ve Leven'e göre işaret dili tercümesinin uygulama alanları şöyledir:

- Sağlık işleri (mesela hekim ziyaretleri, hastane, terapi oturumları)
- Eğitim işleri (mesela meslek edindirme programları, veli toplantıları)
- Kamu idaresi (mesela resmi daireler)
- Hukuk işleri (mesela mahkeme, avukata danışma, noter)
- Çalışma hayatı (mesela ekip toplantıları, işletme toplantıları)
- Ekonomi (mesela banka ve sigortacılarla görüşmeler veya alışveriş görüşmeleri)
- Danışma (alacaklı danışması, hukuki danışma, sosyal danışma gibi her tür danışma durumları)

- Bilim (yükseköğrenim, kongreler, konferanslar)
- Din ve kilise (mesela ibadetler, maneviyata yönelik görüşmeler)
- Medya (mesela televizyon ve internet)
- Sanat ve kültür (mesela tiyatro, sinema)
- Siyaset (mesela seçim kampanyaları)
- Boş zaman (mesela spor, tatil ve seyahatler, şehir gezileri) (krş. 2012: 431).

İşaret dili tercüme faaliyeti işitme engelliler topluluğunun üyeleriyle işitebilenler arasında yapılmaktadır. “Bu sırada sağır fertler çoğunlukla, memleketlerindeki yapıları ve mekanizmaları kendilerine pek aşina olmayan devlet kurumları karşısında kendi meseleleri adına hareket ederler” (age.: 431). Bu tercüme türüne toplum tercümanlığı denir (age.).

1.5.6. İşaret Dili Tercümanlığının Çalışma Dilleri

İşaret dili tercümanlığında çeşitli çalışma dilleri kullanılır. Bunlar uluslararası tercümanlar birliği tarafından belirlenmiştir ve aşağıdaki gibidir:

“Uluslararası tercümanlar birliği AIIC’nin (*Association Internationale des Interprètes de Conférence*) sınıflandırmasına göre tercümanların kaynak ve erek dil olarak çeviri yaptıkları diller A, B ve C dilleri olarak nitelendirilmektedir. A dili anadil veya tercümanın kendini en iyi ifade ettiği ve kullanırken her şeyi zahmetsizce anlayabildiği dildir. B dilinde tercüman pasif bir anlamaya ve hemen hemen anadil seviyesinde aktif bir üretime ulaşır. C diline sadece pasif bir hakimiyeti vardır.” (age.: 432)

Tercüman işitme engelli bir ebeveynin çocuğuyorsa (child of deaf adults) ise ve aynı zamanda sağır bir tercüman ve işaret dilini ilk dili olarak edinmiş veya işaret dilini anadille birlikte edinmişse, yani iki dilliyse, o zaman bu dil Hillert ve Leven’a göre işaret dili tercümanının A dilidir, denebilir.

1.5.7. İki Taraflı ve Tek Taraflı Tercüme

Tercüme faaliyeti tercüme yönüne göre farklılık gösterebilmektedir.

Hillert ve Leven'e göre işaret dili tercümanlık faaliyetlerinin büyük bir kısmını iki taraflı tercüme teşkil eder. Buna aynı zamanda iki yönlü tercüme, diyalog veya görüşme tercümesi, İngilizce ifadeleriyle dialogue interpreting veya liaison interpreting de denmektedir. Bu işlem sırasında konuşmanın tarafları arasında tercümanın değişmeli olarak işaret diline ve konuşulan dile tercüme ettiği bir diyalog gerçekleşir. "Bu durumlarda iki dil de değişmeli olarak hem kaynak hem erek dil olabilmektedir" (age.: 433). Yalnız tek bir yöne tercüme yapılan durumlar da mevcuttur. Bunlara tek taraflı tercüme denir. Bu tür tercüme monolog benzeri iletişimlerde kullanılmaktadır. Bu tarz iletişimde tercüman işaret dilinden konuşulan dile veya konuşulan dilden işaret diline tercüme yapar. Bu gibi monolog benzeri iletişimlere örnek olarak konferans, seminer ve kongreleri gösterebiliriz.

Hillert ve Leven'e göre iki taraflı tercüme bazı zorluklar barındırmaktadır. Çünkü çoğu zaman tercüme edilecek şeyin konusu kabaca belirtilmekte, dolayısıyla da belli bir konu için hazırlanmak pek mümkün olmamaktadır. Böylesi tercüme işlerinde iletişim esnasında konunun değişmesine rastlanmaktadır. Bu sebepten anlama noktasında problemler çıkması veya erek dildeki ilgili karşılığın bulunamaması gibi durumlar meydana gelebilmektedir. Diyalog şeklindeki iletişimlerde de sık sık tercümeyi zorlaştırıcı muğlak, tezatlı ve hissi ifadeler yer alabilmektedir.

1.5.8. İşaret Dili Tercümesinde Dikkat Edilecekler

Başarılı bir tercüme için bazı hususlara dikkat etmek gerekmektedir. Öncelikle kaynak metin tamamen anlaşılacak zorundadır. 2.1.2.2 bölümünde de anlatacağımız gibi işaretlerdeki anlam ayrımı için "işaret alanı" belirleyicidir. Boyes-Braem işaretler yüze ne kadar yakından yapılırsa o kadar iyi algılanabilecekleri görüşünü temsil etmektedir (krş. 1995: 25). İşaretler yüzden ne kadar uzaklaşırsa o kadar çok detay gözden kaçar. İşaretlerin yüze yakın yerden yapılması tercüman için de çok önemlidir. Çünkü şayet tercüman işaretleri algılayamazsa bunları aktarması da mümkün olmaz. Yani işaretin detaylı tasviri işaret dili tercümanının yapacağı aktarım için çok büyük anlam ifade etmektedir.

Spontane yapılan işaretler işaret dili tercümanına işi sırasında zorluklar çıkarabilmekte, böylece başarılı bir tercümenin önüne engel çıkabilmektedir. Çünkü spontane yapılan

işaretleri tercümanın bilmemesi ihtimali vardır, bu yüzden de kaynak metindeki ilgili ifadenin karşılığını bulamayabilmektedir.

Hillert ve Leven'e göre işaret dili için karakteristik olan bedenle yapılan işaretler, yani belirgin formu olmayan işaretler erek metni oluştururken, yani tercüme esnasında problemlere yol açabilir (krş. 2012: 436).

İşaretlerdeki varyantlar da sıkıntılı durumlara sebebiyet verebilir. Giriş kısmında da belirttiğimiz gibi nasıl ki konuşulan dilde lehçeler varsa işaret dilinde de bir işaretin farklı lehçeleri olması mümkündür. Kaynak metni uygun şekilde aktarmak için bu lehçelerin farkına varılması ve anlamlarının bilinmesi gerekmektedir. Hillert ve Leven buna örnek olarak Almanya'nın farklı bölgelerinde çeşitlilikler arz eden haftanın günlerini göstermektedirler.

Yine adı geçen yazarlara göre dil kullanımındaki spontane ve ferdî özellikler, yani idiyolektler tercümanın karşısına çetin zorluklar çıkarabilir. Benzer şekilde parmak alfabetiyle gösterilen özel isimler veya yabancı kelimeler çoğu tercüman için anlaşılır olmamaktadır (krş. 2012: 437).

Tercüman için başka bir problemlili alan da teknik tabirler kullanılmasıdır. Bunun önüne geçebilmek için mesela konferans öncesinde ilgili kelimeleri konuşup gözden geçirmekte fayda vardır. Şayet tercüman önceden kaynak metin hakkında bilgilendirilirse kullanılması muhtemel terimler hakkında bilgi toplayabilir, hatta Hamburg Üniversitesi Alman İşaret Dili Enstitüsü'nün yayımladığı teknik işaretler sözlüğüne de başvurabilir (krş. age.: 438).

Gözden kaçırılmayacak bir başka nokta da işitme engellilerin dile aşinalığının tercüman için ortaya çıkardığı zorluklardır (krş. age.). Zira işitme engeli olmayan tercümanlar işitme engellilerin sahip olduğu tecrübe artalanına sahip değildirler. İşitme engellilerin birbirleriyle temasında yine kendilerinin kültürel tecrübelerini ortaya koyan konularda konuşulur. Tecrübe ve yaşantıların büyük ölçüde benzeşmesinden ötürü iletişim sırasında "imaen yapılan, sözlü olmayan mesajlar ve işaretler" (age.:439) yeterli olabilmektedir. Problem de eğer tercüman işaretsiz gösterileni anlayamazsa ortaya çıkmaktadır. Böylesi durumlarda da anlaşılmayan nokta için izahat gerekir, bu noktanın asla geçiştirilmemesi lazımdır.

1.5.9. Erek Metin

Kaynak metin çevrilecek metne denmektedir. Erek metinse sözlü/yazılı olarak çevrilmiş metindir. Yani erek metin çeviri süreci sonunda meydana getirilen metindir.

Hillert ve Leven'e göre erek metni oluştururken kaynak metinden kopabilmek daha yerinde olmaktadır. Maksada göre tercümanın ifadeyi bu ifade alımlayıcı tarafından da anlaşılabilir diye yeniden formüle etmesi lazım gelebilir. Yukarıda kısaca temas ettiğimiz dile aşinalık konusu da bununla alakalıdır (krş. 2012: 439). Dile aşinalıkla oluşturulan bu ifadelerin tercüman tarafından doğru anlaşılması gerekir. Bunun için tercüman ilgili kültürle alakalı malumata ihtiyaç duyabilir. Tercüman bu ifadeleri anladıktan sonra alımlayıcının da anlayabilmesi için erek metinde mesela tamamlayıcı veya açıklayıcı bilgiler verebilir. Tercüman bunu yaparken bu tamamlama veya açıklamalardan ötürü zaman darlığı yaşanabilir, çünkü erek metindeki ifade kaynak metinden daha uzun sürecektir. Burada elbette, kaynak metne uyumlu olması gereken dil üslubuna da dikkat edilmelidir. Duruma göre bu üslup resmi veya gündelik konuşmaya uygun bir şekle sokulabilir.

Alımlayıcının bilgi durumu da Hillert ve Leven'e göre doğru takdir edilmelidir, çünkü bu bilgi durumuna göre tercüman tarafından "konuya veya hedef gruba has ekstra açıklamalar" yapılabilmektedir (2012: 440).

Tercümedeki hataların sebepleri adı geçen yazarlara göre çoğunlukla, maksadı dikkate almadan kelimesi kelimesine yapılan bir işaret dili tercümesinin yol açtığı girişimlerdir. Buna örnek olarak mahkemedeki bir duruşmada, hakimin davalıdan mesele hakkındaki görüşlerini istemesi gösterilmektedir. Davalı işaret diliyle, "HÖREN⁶ AUF GEHÖRLOS ABFALL (duymak işitme engelli çöp) – dudak ifadesiyle de: 'Çöp'" (2012: 440) der. Bu ifade "İşitenler için işitemeyenler çöptür" (age.) diye tercüme ediliyor. Fakat aslen burada kastedilen, davalının işitme engelli olduğundan ötürü kendini sık sık ayrımcılığa maruz kalmış hissetmesidir. Tercüman maksadı anlamayınca ifadeyi de doğru aktaramamış, hakimin yanlış bir kanaate varmasına yol açmıştır (aynı zamanda bkz. Cokely, 1995: 86-88).

⁶ Çalışmamız boyunca yazdığımız tüm işaret dili kelimeleri büyük harflerle verilecektir. Türkçe karşılıkları ise parantez içerisinde verilecektir.

Erek metni üretirken bedenle yapılan işaretlere, teknik ifadesiyle “constructed action”a (Hillert ve Leven, 2012: 441) dikkat edilmelidir. Çünkü işitme engelliler bedenlen sahneleme de diyebileceğimiz bu ifade tarzına çok sayıda işaret yapmamak için başvurmaktadır. Böylelikle meramlarını daha kolay ve hızlı anlatabilmektedirler. Yani mesela kaynak metinde uçuş şekli bedenlen sahnelemeyle detaylı biçimde anlatılan bir kuştan bahsediliyorsa tercüman bunu erek metinde aktarabilmek için daha fazla zamana ihtiyaç duyar ve işitme engellinin tasvirle anlattığı bu ifadeyi nasıl aktarabileceğini düşünmesi gerekir. Bunun için işitme engellinin işaret temposu normalden tercümaninki daha hızlı olur.

1.5.10. İşaret Dili Tercümanlığında İşaretlerin Kullanımı

Simültane tercümedeki zaman probleminden ötürü elin şeklinin ve uygulama yerinin alımlayıcı için anlaşılabilirliğini yitirmesi söz konusu olabilir, çünkü bunlar yanlış veya belirsiz gösterilebilmektedirler. Uygun olmayan işareti seçmek zaman baskısından kaynaklanabilir, yanlış işareti düzeltmek de yoğunlukla zaman baskısından ötürü mümkün olmamaktadır. Bunun önüne geçebilmek için kaynak metin üreticisiyle daha yavaş bir konuşma temposu için anlaşma yapılabilir.

Hillert ve Leven “işleme kapasitesi konuşma temposundan ötürü değil de söylenenlerin içeriğindeki yoğunluktan kaynaklanıyorsa”, konuşma temposu hususunda anlaşmak problemi gidermek için işe yaramayacaktır, demektedir (2012: 44). Böylesi durumlarda tercümanlar ilgili konuyla en ince detaylarına kadar uğraşmakta, böylelikle tercümede gerekli kavrama gücünü sağlayabilmekte, dolayısıyla da içerikleri anlamaya uğraşmakla vakit kaybetmemektedirler.

İşaret diline simültane tercüme yapılırken bilhassa işaret dili tercümanlığına yeni başlayanlar için spontane olarak işaret üretmek zorluk çıkarabilmektedir. Hillert ve Leven sözlüğe girmiş işaretlerin kullanımı kaynak metnin aktarımı için tam olarak yeterli değildir, fikrindedirler. Bununla birlikte tercümanlığa yeni başlayan işaret dili tercümanları dil hissiyatının ve işaret üretimine yönelik kuralların eksikliğinden ötürü uygun ve üretken işaretler (ad-hoc işaretler) oluşturamamaktadırlar. Bu yüzden elin şekli ve uygulama hareketi yardımıyla soyut ifadeleri spontane yapmak yeni başlayanlar için hayli zor olabilmektedir (2012: 444).

Konuyu daha da açmak için Hillert ve Leven'in konuyla ilgili verdiği örneği aktaralım:

“Gastroskopiye hazırlanırken sağır bir hastaya, kendisine yapılacak müdahalenin nasıl olacağı açıklanır:

‘İçeriye görmek için esnek bir optik alet ağız boşluğundan yemek borusuna, oradan da mideye ve onikiparmak bağırsağına sokulur. Hava üflenmesi suretiyle sindirim organları genişler, böylece marazi değişiklikler daha rahat anlaşılabilir.’

Bu örnekte anlaşılır bir Alman İşaret Dili'nde konuşulan dilden öylece ödünç alınamayacak üç üst kavram vardır: ‘alet’, ‘sindirim organları’ ve ‘marazi değişiklikler’. ‘Optik alet’ yerine üzerinde ışıklar olan, uzun bir hortuma takılı küçük bir kamera denmeli, ‘sindirim organları’ ‘mide, kalın ve ince bağırsaklar’ diye açıklanmalı ve ‘marazi değişiklikler’ STIMMT NICHT (doğru değil) veya FINDEN KRANK (hasta bulmak) gibi ifadelerle aktarılmalı ya da ‘SCHLEIMHAUT GEREIZT (mukoza zarı tahriş olmuş), ENTZÜNDUNG (enfeksiyon), KREBS (kanser)’ gibi muhtemel teşhisler sayılarak gösterilmelidir.” (2012: 445-446)

Tercüman spontane olarak uygun işaretler bulmayı başaramazsa kelime boşlukları ortaya çıkar. Bunları engellemenin birkaç yolu vardır.

Stolze'nin de çeviri teorilerinde zikrettiği antik çağdaki çeviri usulü kelime boşlukları kalması gibi durumlarda kullanılmaktadır. Antik çağdaki çeviri usulleri dörde ayrılır:

1. Çeviri ödünçlemesi yapmak: Yeni kelimeler üretmek.
 2. Anlam ödünçlemesinden yararlanmak: Halihazırda mevcut kavramları yeni anlamlarla doldurmak.
 3. Kelimeyi devralmak: Mesela yabancı kelimeyi konuşma dilinden işaret diline almak.
 4. Kelimeyi başka şekilde anlatmak: Kelimenin anlamını birkaç kelimeyle vermek.
- (2008: 19-21)

BÖLÜM 2: TÜRK VE ALMAN İŞARET DİLLERİ

Bu bölümde öncelikle işaret dilinin Avrupa ve Amerika'daki tarihi ve müstakil bir dil olarak tanınmasına kadar geçen süreçteki gelişimi açıklanacaktır. Bu açıklamalara dayanarak Alman İşaret Dili'nin ilk safhaları gösterilecektir. Alman İşaret Dili'nin tarihi hakkında çok az sayıda şahit olduğundan Alman İşaret Dili'ni burada kökleriyle anlatmak mümkün olamayacaktır. Bu bölümde ayrıca Alman İşaret Dili'nin iletişim araçları detaylarıyla kaleme alınacaktır. Bir dilin ana unsuru olan dil varlığı (yani dilin söz dağarcığı, grameri, sentaksı vs.) Alman İşaret Dili bağlamında Saussure'ün gösterge tanımlamasından hareketle aktarılacaktır. Yerleşik işaretler, yani sözlükte sabit bir yeri olan işaretler gibi işaret türlerinin de tanımı yapılacak ve bu işaretler örnekler üzerinden gösterilecektir.

Bir işaretin ikon karakteri ve içerikle ilişkisi yüzünden ilgili işaret farklı alımlayıcılar tarafından farklı şekillerde algılanabilmektedir. Bunu mümkün kılan nedir ve bu durum nasıl gerçekleşir sorularına da Rudi Keller'in gösterge teorisiyle açıklama getirilecektir. Keller gösterge teorisinde semptom, ikon ve sembol arasında ayırım yapmakta ve bu ayırım ikonik işaretlerin anlaşılmasına da katkı sağlamaktadır.

İkonik işaretleri ortaya koymak muhtelif teknikler sayesinde mümkün olmaktadır. Alman İşaret Dili'ndeki ikonik işaretleri görülü hale getirme usulüne yönelik teknikler ikonik işaretler tasvir edildikten hemen sonra gösterilecektir.

Bundan sonra da benzer şekilde, tarihi arka planı ve hakkında yapılan araştırmalarla birlikte Türk İşaret Dili'nden bahsedilecektir.

2.1. Alman İşaret Dili (Deutsche Gebärdensprache)

Alman İşaret Dili'nin tarihi işaret dillerinin Avrupa ve Amerika'daki gelişim tarihiyle daha rahat anlaşılacaktır. Bu sebepten burada 18. yüzyılda Fransa'da işitme engelliler için gösterilen çabalardan bahsetmekle başlayacağız.

1750 yıllarında manastır başrahibi Fransız Charles-Michel de l'Épée tarafından Paris'te bir sağırlar okulu kuruldu. Başrahip sağırlar tam insan değildir ve işaret dili tam bir dil değildir gibi görüşlerle sağırlara yapılan tüm haksızlıklara karşı çıktı. Sağırlar okulunun kurulmasından sonra yine de l'Épée'nin idaresinde Fransız dilbilgisi aracıyla daha

gelişmiş bir işaret dili ortaya koydu. Bu işaret dili hızla yayıldı; 18. yüzyılın sonunda 21 tane sağırlar okulu vardı (krş. http://www.uni-protokolle.de/Lexikon/Geschichte_der_Geb%E4rdensprachen.html, 2014). Bu sağırlar okullarının bazılarında, konuşulan dilin edinimi merkez alınıyordu. Buna rağmen bu okullar işaret dilinin gelişip yenilendiği yerlerdi.

De l'Épée'nin kurduğu sağırlar okulunun öğrencilerinden Laurent Clerc sonraları bu okulda öğretici olup ruhbandan Thomas Hopkins Gallaudet'e işaret dilini öğretti. Sonraları Gallaudet Clerc'ten kendisiyle ABD'ye gelip orada sağırlar için bir okul kurmasını istedi. 1817 yılında Clerc ve Gallaudet tarafından Amerikan İşaret Dili'nin (American Sign Language) geliştirildiği "American Asylum for the Deaf" kuruldu. Böylelikle Amerikan İşaret Dili ve sağırların eğitim görmesi yaygınlaştı, derken 1860 yıllarında da adına sonraları "Gallaudet College" denecek, sağırlar için ilk üniversite ortaya çıktı.

19. yüzyılın sonuna doğru sağırların konuşmaya yönelik eğitilmeleri gerektiği fikri konuşulmaya başladı. Bu, çocukların işaret yapmalarının yasak olduğu oralizm denen metottu. Bu metoda göre her tür jest yasaktır, çocuğun konuşmayı öğrenmesi için dudak okumaya konsantre olunması lazımdır. Milano'da 1880 yılında yapılan ikinci sağır ve dilsizler kongresi olan Milano Kongresi'nde Almanya, Fransa ve Osmanlı Devleti gibi birçok ülkede işaret dili yasaklanmıştır.

1960'lı yıllara kadar işaret dilinin tam bir dil olmadığı, bu dille ancak basit meselelerin ifade edilebileceği görüşü hakimdi. Gallaudet College'deki dilbilimci William C. Stokoe'nin araştırmalarıyla tüm dünyadaki işaret dili tablosu değişmiştir. Stokoe işitme engellilerin iletişimini modern araçlarla araştırmış olan ilk kişi sayılmaktadır. *ASL - Sign Language Structure: An Outline of the Visual Communication Systems of the American Deaf* (1961) ve *Dictionary of American Sign Language Based on Scientific Principles* (1965) işaret dilleri hakkındaki ilk bilim çalışmaları olarak görülmektedir.

Stokoe'nin ABD'nin doğu sahilindeki araştırmalarının başlamasından sonra batı sahilinde psikolinguist Ursula Bellugi işaret dili hakkında bir araştırmaya başlamıştır. Kendisi de bir dilbilimci olan kocası Edward Klima ile yaptığı araştırmalarda Bellugi Amerikan İşaret Dili'nin kendine has dilbilgisiyle kompleks bir dil yapısı gösterdiğini ortaya çıkarmıştır.

Alman İşaret Dili Almanya’da 1975 yılından beri dilbilimci Siegmund Prillwitz tarafından incelenmektedir. Prillwitz’in idaresinde 1987 yılında Alman İşaret Dili ve İletişimi Enstitüsü kurulmuştur. 1980’li yıllarda başlamak suretiyle Prillwitz işaret dili hakkında yaptığı araştırmalarını yayımlamıştır. Aşağıda Alman İşaret Dili hakkında yapılan önemli araştırmaların bir listesini sunacağız:

1998, Jörg Keller: *Aspekte der Raumnutzung in der Deutschen Gebärdensprache*

2001, Helen Leuninger ve Karin Wempe: *Gebärdensprachlinguistik 2000 – Theorie und Anwendung. Vorträge vom Symposium „Gebärdensprachforschung im deutschsprachigen Raum“*

2003, Claudia Becker: *Verfahren der Lexikonerweiterung in der Deutschen Gebärdensprache.*

2009, Christiane Metzger: *Zeitlinien und temporale Gebärden in der Deutschen Gebärdensprache. Eine empirische Untersuchung.*

2012, Hanna Eichmann, Martje Hansen ve Jens Heßmann: *Handbuch Deutsche Gebärdensprache. Sprachwissenschaftliche und anwendungsbezogene Perspektiven.*

2.1.1. Alman İşaret Dili’nin İletişim Araçları

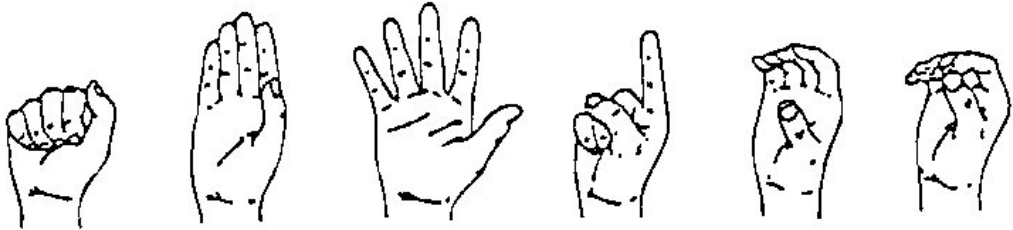
Bu bölümde işaret dilinin iletişim araçlarının detaylarına temas edilecektir. Bu araçlar elin şekli, uygulama yeri, hareket ve elin konumu gibi manüel bileşenler ile bakış yönü, mimik ve başın hareketi gibi manüel olmayan bileşenlerdir. Buna bir de oral bileşen diye görülen dudak ifadeleri ilave edilmektedir. Bu bölümde ayrıca söz konusu iletişim araçlarının fonksiyonu da gösterilecektir. Fonksiyonları belirginleştirmek için resimlerden de faydalanılacaktır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere bazı işaretlerde çok tasvirî bir yön olması dolayısıyla işaret dili bazen pantomimle karıştırıldığı için burada ikonik karakter ve işaret dili arasındaki ilişki de aydınlatılacaktır. İşaret dilinin Robbin Battison’un dikkat çektiği kombinasyon kuralları da gösterilecektir. Bölümün sonunda parmak alfabesi ve bu alfabenin fonksiyonu açıklanacak, akabinde de Türk ve Alman parmak alfabeleri resimler yardımıyla gösterilecektir.

2.1.2. Manüel Bileşenler

Manüel bileşenler işaret dilinin önemli bir parçasıdır. Manüel bileşenleri kullanmak suretiyle işaret dilindeki işaretler üretilmektedir. Manüel bileşenler deyince elin şekli, uygulama yeri, hareket ve elin konumu anlaşılmalıdır. Her bir bileşenin ne olduğu aşağıda detaylarıyla verilecektir. Elin şekli, uygulama yeri ve hareket işaret dilindeki bir göstergenin temel parametreleridir (krş. Papaspyrou, 1990: 46). Dilbilimci Robin Battison bu parametrelere dördüncü bir parametre olarak elin konumunu eklemiştir (krş. Becker ve Meyenn, 2012: 32). Bu bileşenler sayesinde sadece işaret dilinin göstergeleri uygulanmamaktadır, bu bileşenlerle aynı zamanda dilbilgisi içeriği hakkında da bilgi verilmektedir.

2.1.2.1. Elin Şekli

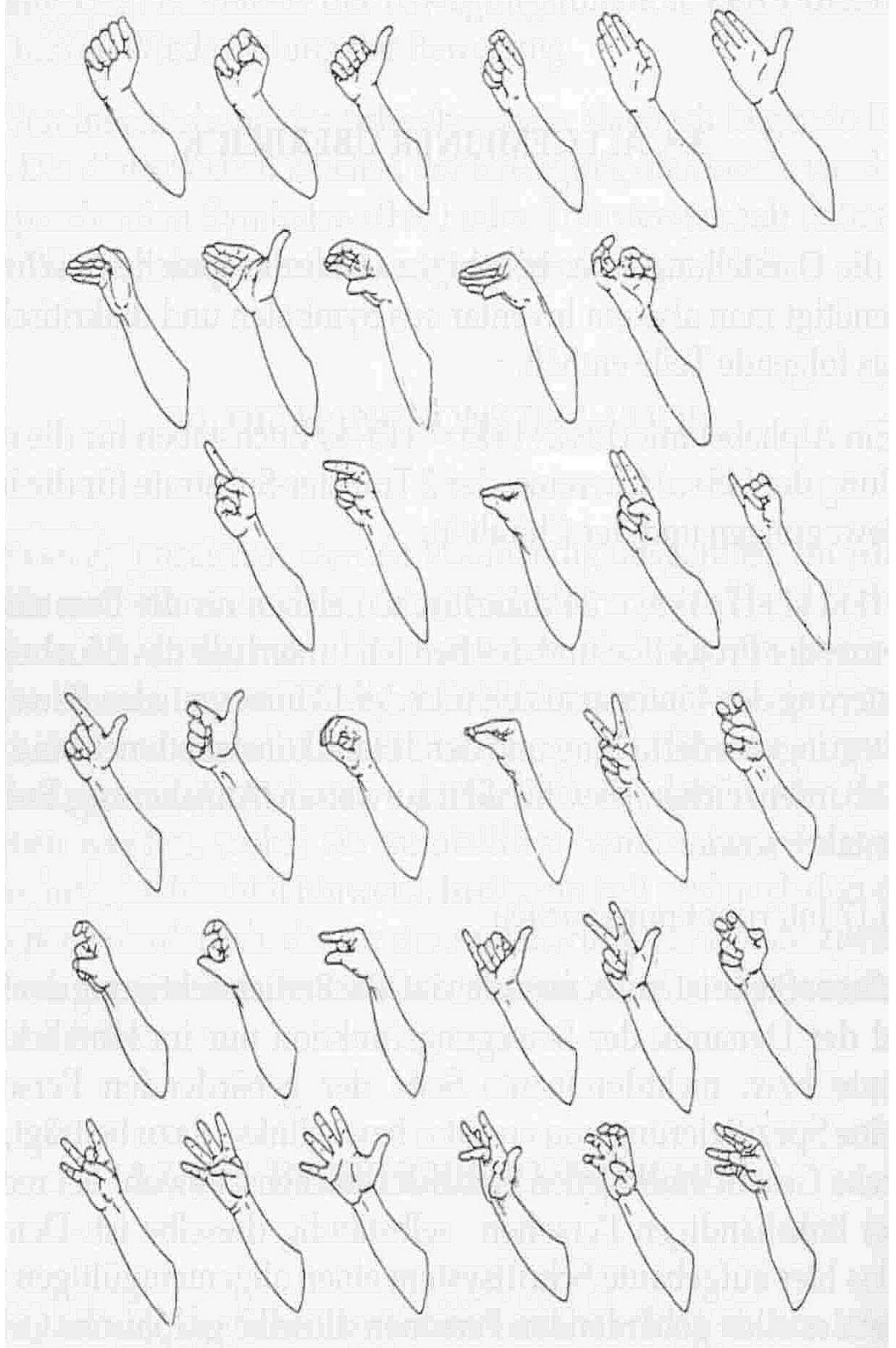
Elin şekli elin dışının aldığı biçimi nitelemektedir ve çok sayıda şekil oluşturabilse de bir işaret dilinde bu şekillerden yalnız kısıtlı sayıda bir miktarı kullanılmaktadır. Elin şekli manüel bileşenlerin içerik belirtici yönüdür ve her bir işaret diline göre farklılık gösterebilir. Her işaret dilinin elin şekilleri bakımından kendine has bir seçkisi olmasına rağmen şimdiye kadar araştırılmış olan bütün işaret dillerinde yer alan altı adet şekil öne çıkmaktadır. Ayrıca belirtmelidir ki elin bu temel şekilleri işitme engelli çocukların ilk öğrendiği şekillerdir.

Şekil 2: Elin Altı Temel Şekli

Kaynak: Boyes-Bream, 1995: 22

Papaspyrou'ya göre Alman İşaret Dili elin 34 şeklinden, Siegmund Prillwitz'e göre ise yaklaşık 30 şeklinden ibarettir.

Şekil 3: Papaspyrou'ya göre Alman İşaret Dili'nde elin 34 şekli

Kaynak: Papaspyrou, 1990: 64

2.1.2.2. Uygulama Yeri

Daha önce de belirttiğimiz gibi işaret diliyle pantomim arasında bir benzerlik bulunmaktadır. Bununla beraber fonksiyon ve içerikleri dolayısıyla bunlar birbirlerine karıştırılmamalıdır.

Boyes-Braem'e göre pantomimin aksine işaret dilinde hemen her hareket sınırlı bir alanda oluşturulmaktadır. Bu sınırlı alana işaret alanı denir (krş. 1995: 23). Bu alanın içerisinde aynı konuşulan dilde ses tonunun ayarlanması gibi işaret dilinin tonu ayarlanabilmektedir. Söz gelimi işareti yalnızca muhatabın görmesi isteniyorsa o zaman işaret gerçi normal alanda yapılır ama hareket azaltılır ve işaret uygulama yeri icabında biraz daha aşağı indirilir. Fakat birine bir şeyler "seslenmek" isteniyorsa işaret nötr işaret alanında yapılır.

İşaret alanında işaretin icra edildiği yere uygulama yeri denmektedir. Uygulama yeri söz gelimi yanağın yanı veya karnın önü olabilir.

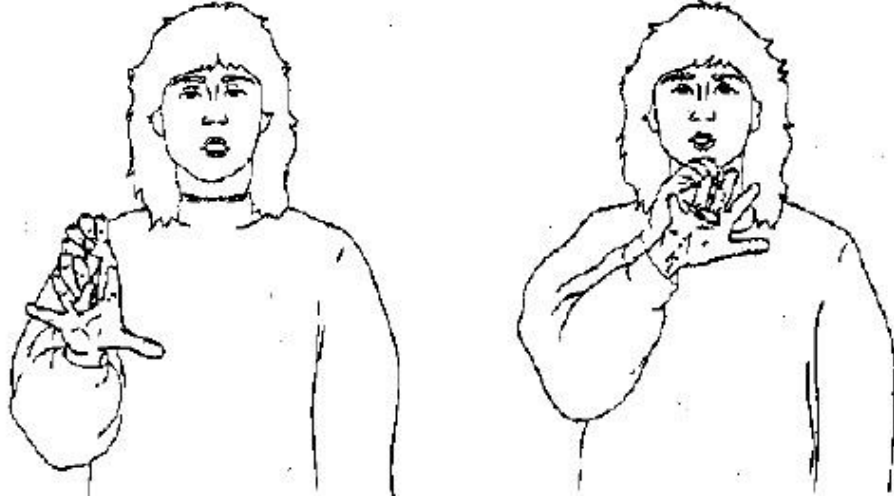
“İşaret alanı denince söz konusu olan, vücudun üst kısmının önünde, (çoğu) işaretin üretildiği, üç boyutlu bir sahadır. Bu saha dikine baştan karnın alt kısmına kadar, uzunlamasına ise vücuttan kolların uzandığı miktarda mekanın içine kadar uzanır.”
(Becker, 2003: 12)

Uygulama yeri sadece “ses tonunu” ayarlamakla kalmaz, aynı zamanda anlam ayrımı yapmak bakımından da önemlidir, çünkü bazı işaretler vardır, bu işaretler ancak uygulama yerine bakarak birbirinden ayırt edilebilmektedirler.

Şekil 4: İşaret Alanı

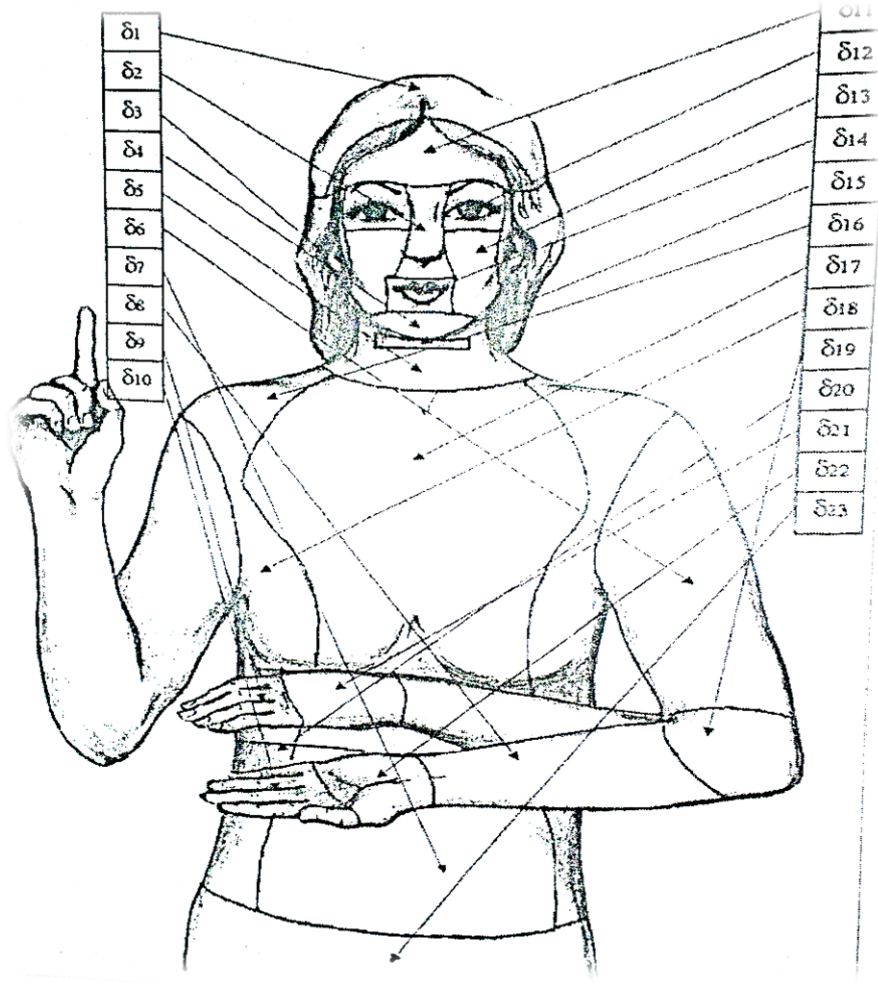
Kaynak: Boyes-Bream, 1995: 23

Şekil 5: Yalnızca işaret alanına bakarak birbirinden ayırt edilebilen işaretler. Sol işaret:

PAPA (baba); sağ işaret: HERBST (güz)

Kaynak: Boyes-Braem, 1995: 25

Şekil 6: Alman İşaret Dili'ndeki ayırıcı uygulama yerleri

Kaynak: Papaspyrou, 1990: 52

Boyes-Braem işaret diliyle iletişim noktasında yüzün yakınında oluşturulan işaretlerin, konuşmadaki muhatap sürekli gözün civarına baktığından ötürü daha iyi algılandığına işaret etmektedir. Bu anlamda aynı zamanda işaretler yüzün etrafından ne kadar uzakta yapılırsa işaretlerin detaylarının o kadar kaybolduğu da belirtilmektedir (krş. 1995: 25).

Şekil 7: Nısbî görme keskinliğinin 6 alanı

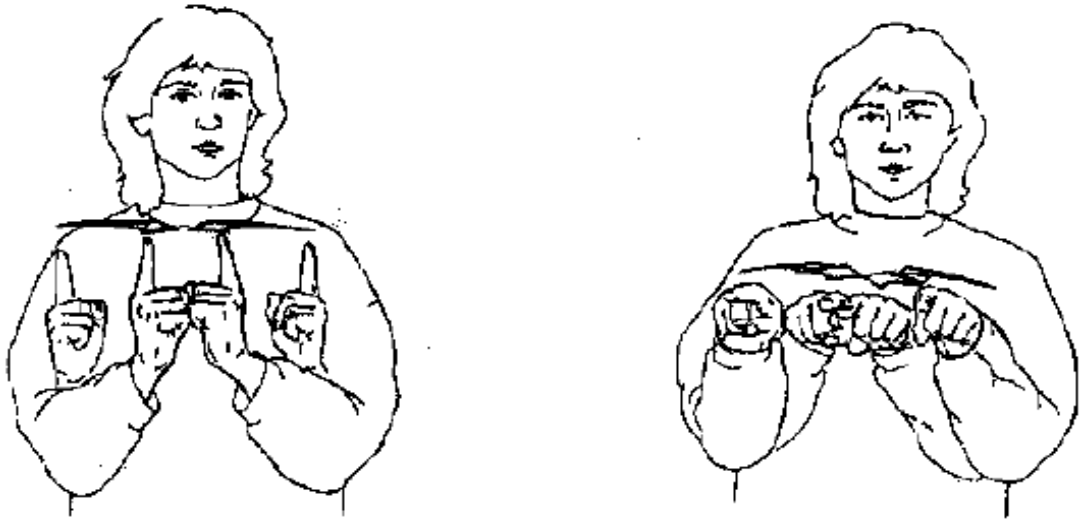
Kaynak: Boyes-Braem, 1995: 25

2.1.2.3. Hareket

Hareket ellerin ve kolların faaliyetleriyle ilgilidir (krş. Becker, 2003: 11). Elin hareketi işaretin analizi için büyük öneme sahiptir. Poizner, Bellugi ve Lutes-Driscoll tarafından yürütülen, işaret hareketleri hakkındaki bir araştırma elin hareketinin muazzam önemini göstermiştir, çünkü elin hareketi işaret hakkında bilgi vermektedir. Poizner ve meslektaşları el, kol, omuz, dirsek, bilek ve işaretparmağının ucu olmak üzere dokuz yere, yani deneklerin en önemli eklemlerine ampul takıp karanlıkta işaretleri videoya kaydetmişler. Takılan ampuller sayesinde yalnızca işaretlerin hareketleri görülebilmektedir. Buna rağmen denekler işaretleri hareketlerin akışına bakarak epey güzel tanıyabilmiştir (Poizner, Klima ve Bellugi, 1990: 45). Hareket aynı zamanda isimlerin çokluk halini yaparken de önemlidir, zira hareketin tekrarı ismin teklik veya çokluk halinde olup olmadığını göstermektedir. Yine hareketin türü ve yönü de bir nesnenin nasıl hareket ettiğine dair bilgi verebilmektedir (Becker, 2003: 14).

2.1.2.4. Elin Konumu

Stokoe'nin belirlediği üç parametreye Battison'un dördüncü bir parametre olarak elin konumunu eklediğini ifade etmiştik. Elin konumu veya elin yöneliminden el ayasının ve uzatılan parmakların pozisyonu anlaşılmaktadır. Elin konumuyla bir işaret anlam kazanabilmektedir. Yalnızca elin konumunun değişmesiyle anlamı da değişen işaretler de mevcuttur. Bu yüzden elin konumu da manüel kanaldaki asli bileşenlerden sayılmaktadır (bkz. 8. şekil). Becker'e göre elin konumunu oluşturan unsurlar elin ayasının yönelimi ve parmakların doğrultusudur (krş. 2003: 11).

Şekil 8: Sadece elin konumuyla farklılık gösteren el şekilleri. Sol şekil: TREFFEN (buluşmak); sağ şekil: GLEICH (aynı)

Kaynak: Boyes Bream, 1995: 23

2.1.2.4. Manüel Olmayan Bileşenler

Manüel olmayan bileşenler dendiğinde bundan kasıt bakış yönü, mimik ve baş ile vücudun üst kısmının hareketleridir:

“Manüel olmayan unsurların sözlük ve sentaks açısından fonksiyonları vardır. Sözlük düzleminde işaretler; yoğunluk, nicelik, mekan ve zaman yakınlığı vs. hakkında bilgi veren spesifik yüz ifadeleriyle değişikliğe uğratılabilmektedir. Mesela yanakları şişirmek bir nesnenin büyük olduğunu veya bir eylemin hayli yoğun şekilde yapıldığını gösterebilir. Sentaks düzleminde ise çeşitli cümle tipleri mimik ve vücudun üst kısmının hareketleri yardımıyla birbirinden ayırt

edilebilmektedir. Söz gelimi soru soran mimik ve vücudun üst kısmını hafiften öne eğmek soru cümlesini nitelemektedir. Bir cümleye başını sallayarak eşlik etmek bu cümlenin olumsuz olduğuna delalet eder.” (Becker, 2003: 14)

Almancadaki TRAURIG (üzgün), FROH (mutlu), LANGWEILIG (sıkıcı) veya INTERESSANT (ilginç) sıfatları gibi belli işaretler buna uygun bir mimikle yapılırlar. Söz gelimi bu sıfatlar ayırıcı bir mimikle yapılırlarsa iğneleyici oldukları söylenebilir (krş. Happ, 2005: 22).

Özetlemek gerekirse manüel olmayan bileşenlerin şunları ifade ederken kullanılırlar:

- Evet/hayır cevabı verilebilen soru cümleleri (kafa öne eğilir, kaşlar kaldırılır ve gözler iyice açılır)
- Soru zamiriyle sorulan sorular (kaşlar çatılır ve baş hafifçe arkaya atılır)
- Olumlamalar (ya “evet” işareti yapılır ya da cümle tekrarlanıp bir de onay mahiyetinde kafa sallanır)
- Olumsuzlamalar (baş iki yana sallanır, alın kırıştırılır, çoğu zaman burun bükülür)
- Şart cümleleri (baş hafifçe öne atılır ve kaşlar kaldırılır) (krş. Boyes-Braem, 1995: 105-106)

2.1.2.6. Oral Bileşen Olarak Dudak İfadeleri

Dudak ifadeleri veya dudaktan okunan kelimeler “bir [...] kelimenin (çoğunlukla) sessizce boğumlanmasının gözle görülür sonucudur” (Becker, 2003: 16) ve bunların işaret dilinde özel bir yeri vardır. Boyes-Braem’e göre dudaktan okunan kelimeleri ikiye ayrılır; tamamen sessiz telaffuz edilen ve “söz, söz öbeği veya bütün bir cümleyi fısıldamaya” yaklaşan kelimeler ile “konuşulan dildeki kelimelere tekabül eden, gözle görülür dudak hareketinin taklidi” (1995: 115). Bu ikinci grupta kelime sıklıkla kısaltılır, mesela BUCH (kitap) işaretinde dudak hareketi /Bu/ gibi görünür, çünkü –ch dudaklarda görülmez. İsimler çekilmez, fiiller mastar veya kök halinde verilir. İsimler ya teklik halinde ya da yalın haldedirler. Dudak hareketlerinde işareti vurgulama veya aynı manüel bileşenle yapılan işaretler arasındaki anlam ayrımlarını gösterme gibi fonksiyonlara sahiptir (age.: 115-116). Manüel işaretler ayrıca dudak hareketleri yardımıyla kesinleştirilmekte, belirginleştirilmekte veya tamamlanmaktadır (krş. Becker, 2003: 17).

Böylelikle dil unsurları olarak manüel ve manüel olmayan bileşenler ile oral bileşenler detaylarıyla açıklanmış oldu. Söz konusu bileşenlerin daha iyi anlaşılması için aşağıda bir örnek daha göstereceğiz:

MUT (cesaret) işareti yukarıda açıklanan iletişim araçlarına göre şu şekilde tasvir edilebilir:

“Manüel bileşen: Yumrukla bir kez göğse vurulur.

Manüel olmayan bileşen: Vücudun üst kısmı gerilir ve yüz ‘cesur’ veya ‘katı’ denebilecek bir ifade alır.

Oral bileşen: Genelde dudakların ve ağzın elin yaptığı işaretle aynı anda hareket ettiği ve cesaret kelimesini boğumladığı gözlemlenir.” (Becker ve Meyenn, 2012: 36).

2.1.2.7. Kombinasyon Kuralları

İşaret dilinin kombinasyon kuralları denince elin şekli gibi işaret dili bileşenlerinin birlikte kullanılmasına yönelik kurallar anlaşılır. Fakat bu kombinasyon seçenekleri kısıtlıdır. Boyes-Braem’e göre bileşenlerin kombinasyon imkanlarının kısıtlanması, işaret dilinin gerçek bir dil olduğuna, kafadan uydurulmuş olmadığına işaret eder (1995: 27).

Bütün işaret dilleri için geçerli olan iki kombinasyon kuralı vardır. Bunlar simetri kuralı ve hakimiyet kuralıdır (krş. Boyes-Braem, 1995: 27). Simetri kuralına göre iki el de aynı anda hareket ederken ellerin şekli aynı olmalıdır. Hakimiyet kuralı ise iki el farklı şekillere sahipse, hakim olan, yani güçlü elin hareket etmesini ve zayıf, yani pasif elin, elin altı temel şeklinden birini almasını ifade eder.

2.1.2.8. İşaret Dilinin İkonik⁷ Karakteri

İşaret dilinin ikonik karakteri ibaresi işaretin şekli ve kavram içeriğiyle alakalıdır. Mesela FLUGZEUG (uçak) işareti el ayalarının kollar kanat misali uzatılarak vücudun sağ ve sol yanında tutulmasıyla yapılan ikonik bir işarettir.

⁷ İkonikten maksadımız bu kelimenin dini referanslarından farklı olarak bir nesnenin stilize tasviri ya da gösterdiği nesneyle benzerlik arz eden göstergedir (bkz. Duden, 2007).

Klima ve Bellugi'ye (1979)⁸ göre tasvirî işaretler üçe ayrılır: şeffaf, yarı şeffaf ve şeffaf olmayan işaretler (Boyes-Braem, 1995: 35-37).

Şeffaf işaret, şekil ve referans (kavram içeriği) arasındaki ilişkileri bu işaretin anlamını bilmeyen birisi için bile anlaşılır olan işarettir. Yarı şeffaf işaretler, şekillerine bakılarak anlamları tahmin edilemeyen veya edilemeyecek olan işaretlerdir. Anlamları ancak işaretin anlamı öğrenildiğinde ortaya çıkar. Şeffaf olmayan işaretlerde ikonik karakter yoktur, çünkü işaretin anlamı bilinse bile şekil ve içerik arasındaki bağ anlaşılabilir.

2.1.2.9. İşitme Engellilerin Diğer İletişim Araçları

Sağır ve ağır işiten kişiler başka bir iletişim aracı olarak parmak alfabesini kullanmaktadır. Bu alfabede ele farklı şekiller vermek suretiyle alfabenin harfleri tasvir edilir. Bu alfabe işaret dilinde kendine ait bir işareti olmayan, konuşulan dildeki kelimeleri kodlamak için kullanılır. İşaret diliyle iletişimde bu alfabe ağırlıklı olarak özel isimlerde, yabancı kelimelerde ve bilinmeyen kavramlarda kullanılmaktadır. Becker'e göre bir süre sonra çoğunlukla yeni işaretler uydurulmakta veya dudaktan okunan kelimeye paralel olarak yalnızca ilk harf parmakla gösterilmektedir (krş. 2003: 92).

Her işaret dili farklılık gösterebileceğinden ve parmak alfabesi ilgili konuşulan dilin yazımına yöneldiğinden uluslararası parmak alfabesi diye bir şey mevcut değildir.

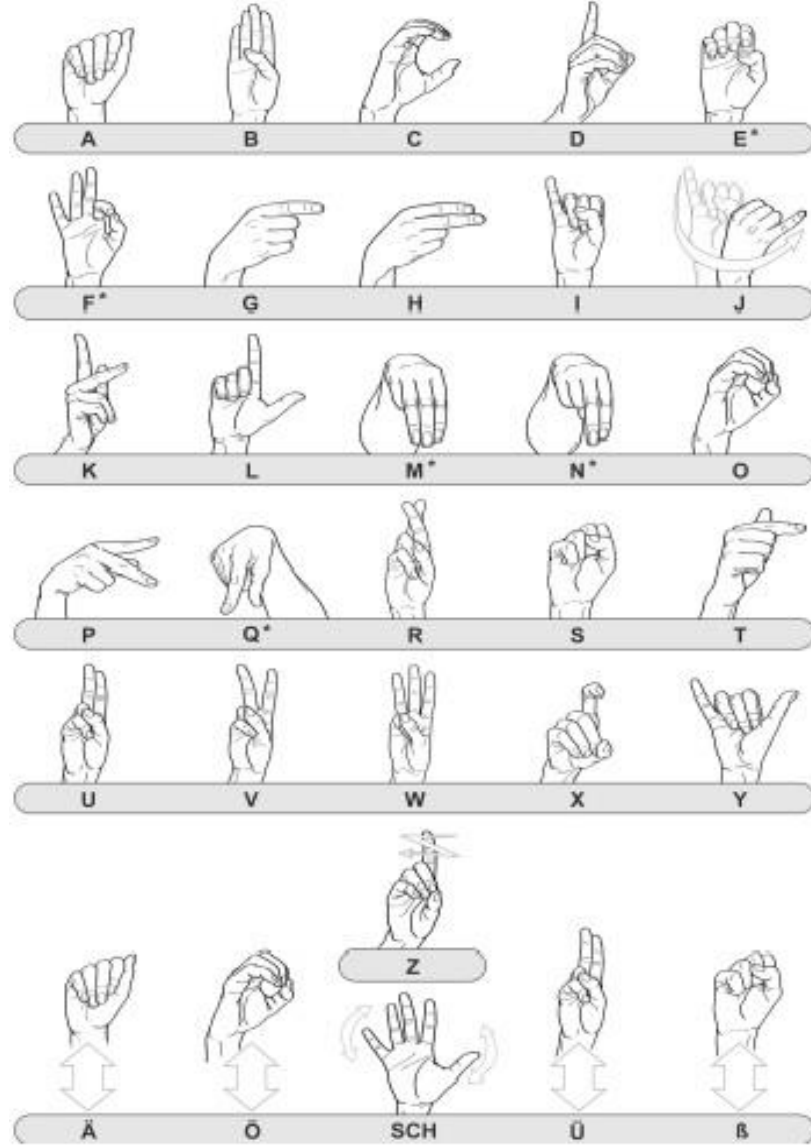
Parmak alfabesi denince Alman veya Amerikan alfabeleri gibi tek eli parmak alfabeleri ve Britanya veya Türk alfabeleri gibi iki eli parmak alfabeleri anlaşılmaktadır. Bu alfabeler bir harfi gösterirken tek el veya iki el kullanmaktadır, böyle adlandırılmalarının sebebi budur. Becker'e göre parmak alfabesinin spontane kullanılması code switching olarak görülebilir (2003: 121). Dilbiliminde code switching kavramı kişinin bir dilden diğerine geçtiği, yani kod değiştirdiği haller için kullanılmaktadır. Bizim örneğimizde ise kişi işaret etmekten parmakla göstermeye geçiş yapmaktadır.

Becker'e göre Alman İşaret Dili'nde sözlük amacıyla parmak alfabesinin kullanılmasının faydası vardır, çünkü parmak alfabesi bilhassa işaret dilinde ilgili kelimenin karşılığı olmadığı yerlerde kullanılmaktadır. Yani işaret dili envanterindeki boşluklar parmak alfabesiyle doldurulmaktadır (2003: 121).

⁸ Alıntı yaptığımız ikincil kaynaktan sayfa numarası belirtilmediği için biz de sayfa numarası yazmadık.

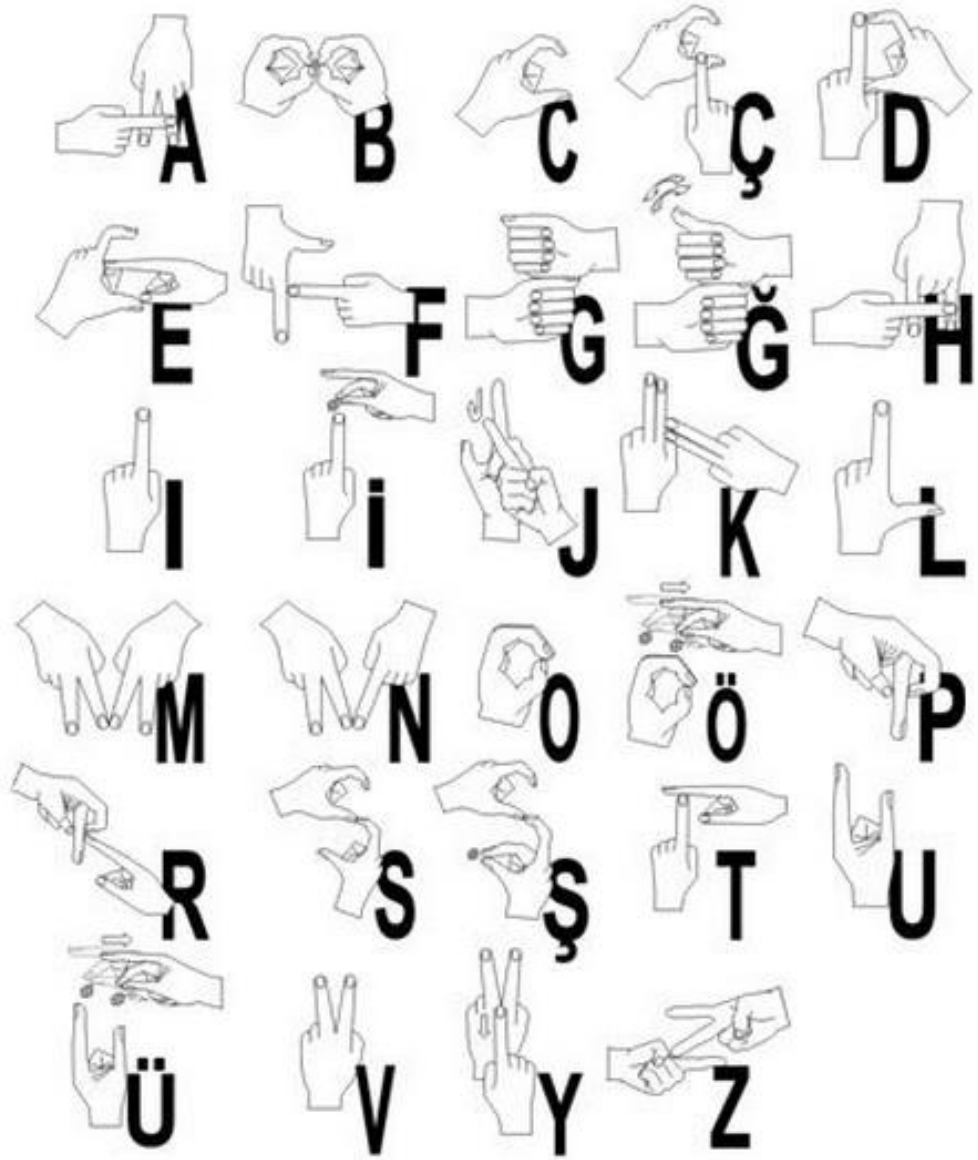
En çok kullanılan parmak alfabeti Alman parmak alfabetinin de dayandığı Amerikan parmak alfabetidir.

Aşağıdaki resimde (krş. şekil 9) www.fingeralphabet.org sitesinden alınan Alman parmak alfabeti görülmektedir. Burada bir parantez açarak belirtelim ki sözü geçen sitede Türk parmak alfabetinden de bahsedilmekte, fakat bu alfabe sitede yer almamaktadır.

Şekil 9: Alman parmak alfabeti

Kaynak: www.fingeralphabet.org, 2014

Şekil 10: Türk parmak alfabesi

Kaynak: <http://www.ilginc.blogspot.com.tr/2013/10/turk-isaret-dili-alfabesi.html>, 2014

2.1.3. İşaret Dili Sözlüğü

Bu bölümde sözlüğün, daha doğrusu işaret dili sözlüğünün hangi kelime birimlerinden ibaret olduğu açıklanacaktır. Bu açıklama için sözlük, sözlük bilimi ve sözlük birimi kavramlarından faydalanılacaktır. Zira ancak bu kavramlarla ilişkisi içerisinde sözlük biriminin anlamı kavranabilir. Sonrasında Saussure'e göre dil göstergesi gösterilecek ve dil göstergesi nedir sorusunun cevabı verilecektir. Bu bağlamda dil göstergelerinin

keyfiliği ve konvansiyonelliğinden bahsedilecektir. Zira bir dil göstergesindeki gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki beşeri konvansiyonlara ve mutabakata dayanmaktadır, tabii bir durumun sonucu değildir. İşaret dilinde sözlükte sabit bir yeri olan göstergeler bu yüzden sözlükleşmiş veya yerleşik işaretler diye nitelendirilmektedir. Yani bunlar yüksek bir konvansiyonellik derecesine sahip olan göstergelerdir. Oysa sözlükte sabit yeri olmayan ve belirleyici yönleri ikonik karakterleri olan işaretlere üretken veya sözlükleşmemiş işaretler denmektedir. Kelimeler gibi işaretler de şekil değiştirebilmektedirler. İşaretlerde böylesi değişiklikler çoğunlukla içerden olur. Anlam taşıyıcı kısımlar işaretlerde elin şekli ve uygulama yeridir. Yani işaretin anlamı elin şekli ve uygulama yeriyle modifikasyona uğrayabilmektedir.

Bir işaret alımlayıcıların çeşitli yorumlarına dayanarak ikon veya sembol olabilir. Bu sebepten semptom, ikon ve sembol arasında ayırım yapmak gereklidir. Bir gösterge kullanıcısı için ikonik etkisi olan, bir başkası için farklı olabilir. Çünkü bir işaret ancak işaretin şekli ve içeriği arasındaki bağ anlaşılabilirse ikonik olarak görülebilir. Rudi Keller'in gösterge teorisi bu anlamda çok uygundur. Bu yüzden söz konusu teoriden göstergelerin farklı yorumlarında ayırım yaparken yardım alacağız.

İşaretlerin büyük kısmı ikonik işaretlerdir. Çoğu zaman işaret dilini kullanmayanlar için bile işaretlerdeki ikonik karakter belirleyici olabilmektedir. İşaret dilinde gösterge oluşturmak için de ikonik karakterin önemi büyüktür. Çünkü bu suretle yeni işaretler üretilebilmektedir. Yeni göstergelerin oluşturulması için adına görselleştirme işlemi de denen bir metotta faydalanılır. Bu metotta gösterge oluşturmak için bazı tekniklere ihtiyaç vardır. Bu teknikler aşağıda örnekleriyle açıklayacağımız ikame, manipülasyon, resmetme, damgalama, ölçü verme ve işaret etme teknikleridir. Söz gelimi elin işaretleriyle veya elle havada bir şeyler çizmekle yeni işaretler ortaya konabilmektedir. Farklı farklı tekniklerin kombine etmek de mümkündür.

Bölümün sonunda işaretlerin tasvir imkanları açıklanacaktır. İşaretlerde uygulama yeri işaretin anlamını değiştirmeden ayırıcı olabilir. Ferde ve duruma bağlı bir uygulama bir işaretin farklı varyasyonları için sebep teşkil edebilir.

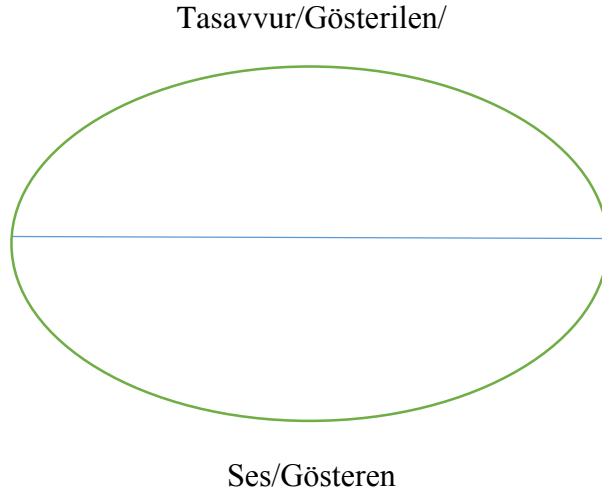
2.1.3.1. Sözlük, Sözlük Bilimi, Söz Birimi

Duden'a göre (1996) sözlük, madde başlıkları ile alfabetik sıraya konmuş, bütün alanları veya belli bir alanı kapsayan bir başvuru kitabıdır. Yine aynı kaynaktaki bilgiye göre sözlük bilimi kelime haznesini, bilhassa da kelime haznesinin yapısını araştırmakla uğraşan bir dilbilim alanıdır. Söz birimi ise kelime haznesinin kavram anlamı taşıyan bir birimdir. Becker'e göre söz birimlerine üç özellik atfedilebilmektedir: teşhisi kolay asli şekil, konteksten bağımsız olması muhtemel, yeniden üretilebilen anlam ve yüksek konvansiyonellik derecesi (2003: 20). Bu kısa giriş işaret dili sözlüğünün hangi kısımlardan ibaret olduğunu görmek açısından bir fikir verebilecek niteliktedir.

König, Konrad ve Langer'e göre sözlük kavramı zihin sözlüğü veya bir dilin kelime haznesi olarak görülebilir. "Zihin sözlüğü bir konuşucunun kelimeler hakkında sahip olduğu bilgi ve bu bilgilerin beyindeki temsilidir." (2012: 111) Fakat bizim ilgi alanımız burada zihin sözlüğüne değil, kavramın ikinci anlamına, yani kelime haznesi anlamına yönelmektedir. Bu anlam da "işaret haznesi" nitelemesi de önerilmiştir, çünkü işaret dillerinde söz konusu olan konuşulan kelimelerden çok yapılan işaretlerdir. Fakat bu niteleme kendini kabul ettirememiştir, bu yüzden işaret dillerinde de kelime haznesi kavramı kullanılmaktadır (krş. age.).

2.1.3.2. Saussure'ye Göre Dil Göstergesi

İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure dil göstergesinin soyut bir birim olduğunu söyler. Saussure'ye göre bir dil göstergesi bir tasavvurdur. Dil göstergesi ikiye ayrılmayacak bir yaprak kağıt gibidir. Bu yaprağın bir yüzü ses formu veya gösteren, öbür yüzü ise kavram içeriği veya gösterilendir. Bir dil göstergesi için belirleyici olan, bir kelimenin şeklinin gösterilen nesneyle ilişki içinde olmamasıdır. Mesela "ev" tasavvuru "ev" ses dizisiyle ilişkili değildir. "Ev" tasavvuru başka bir ses dizisiyle de gösterilebilir. Bu yüzden dil göstergesi rastgele, yani keyfidir, denebilir. Keyfi göstergelerle anlaşmanın meydana gelebilmesi için kelimenin şekil ve anlam ilişkisinin konvansiyonla belirlenmesi lazımdır. Yoksa aynı tasavvur için çok sayıda farklı kelimelerin ortaya çıkması tehlikesi baş gösterir (krş. Hoffmann, 1996: 32-50).

Şekil 11: Saussure'e göre gösterge

İşaret dilindeki göstergeler konuşulan dildekinden farklı olarak el ve kollarla ortaya konmaktadır. König, Konrad ve Langer'e göre sözlükteki işaretler kelimeler gibi dil göstergeleridir, bu göstergelerin anlam-şekil ilişkisi işaret dili topluluğunun konvansiyonuyla belirlenir. Kelimelerin aksine işaretlerin illa keyfi olması gerekmez, zira işaretler ikonik de olabilmektedir. İşaretin keyfi olup olmamasına bakmadan göstergenin veya işaret göstergesinin rastgele farklı formları olması mümkündür (krş. 2012: 114).

2.1.3.3. İşaretlerin İşaret Dili Sözlüğündeki Konumu

İşaretleri anlayabilmek için işaretlerdeki konvansiyonel yönü bilmek lazımdır. Ancak bu bilgiyle işaretlerin anlamı açıklık kazanır. Becker'e göre işaretleri anlamak için az bir konvansiyonellik derecesi gereklidir, çünkü çoğu işaretle ikonik bir karakter vardır. Bu anlamda işaretlerde farklı derecede konvansiyonellik olabilir (2003: 19). Tıpkı konuşulan dilde olduğu gibi işaret dilinde de sözlükleşmiş ve sözlükleşmemiş şekiller arasında bir ayırım yapılabilmektedir. İşaret sözlükleşmiş denince bundan maksat işaretin kontekstten bağımsız olarak anlaşılabilmesi ve sözlükte sabit bir yerinin olmasıdır. Oysa sözlükleşmemiş işaretler yüksek konvansiyon derecesi olmayan ve ikonik karakterin belirleyici olduğu işaretlerdir. Böylesi işaretlere ad-hoc yapılar da denmektedir.

İşaret dili sözlüğü bileşenlerinden sayılmak için işaretin stabil bir şekil ortaya koyması ve spesifik bir anlama veya belirli bir semantik alana bağlı olması gereklidir. Böylece bu işaret kontekst haricinde görülünce de anlaşılabilir. Şekil ve anlam arasındaki sabit ilişki ise yüksek bir konvansiyonellik derecesi gerektirir. İşaret dili araştırmalarında böylesi işaretlere "frozen forms", yerleşik işaretler, konvansiyonel göstergeler, söz

birimleri veya yukarıda da belirttiğimiz gibi sözlükleşmiş işaretler denmektedir. Şekil ve anlam arasında sabit ilişkisi olmayan işaretlere ad-hoc yapılar denmektedir. Becker'e göre bu yapılar işaret dili sözlüğünün bir parçası değildir ve böylesi işaretleri anlamak çoğu zaman kontekste bağlıdır. Fakat burada da belli bir miktar konvansiyonellik görülmektedir, çünkü yeni göstergeler oluşturulurken mevcut kalıplara veya usullere yönelmek söz konusudur (krş. 2003: 20).

Bununla birlikte bir işaret ne zaman sözlükleşmiş sayılır, ne zaman sayılmaz, bunu belirlemek güçtür. Çünkü sözlükleşmiş ve sözlükleşmemiş işaretler arasındaki sınırlar keskin değildir. Becker sözlükleşmemiş sayılan işaretlerin aynı zamanda üretken işaretler olarak da nitelendirilebileceğini söyler, bu işaretlerde yüksek bir konvansiyonellik derecesi mevcuttur (krş. 2003: 20).

Yerleşik İşaretler: Yerleşik işaretler de işaret dili sözlüğünün parçalarındandır. Yüksek bir konvansiyonellik dereceleri olduğu için konvansiyonel veya sözlükleşmiş işaretler diye de nitelendirilmektedirler. Bu işaretlerin şekil ve anlam arasındaki ilişkisi sabittir. Söz birimi ve “frozen forms” nitelendirmeleri işaret dilinde bu tür işaretleri de nitelemektedir. Bu işaretler kontekstten bağımsız olarak da yorumlanabilmektedir. Bu işaretlerin kendilerine ait bir semantik alanları vardır (krş. Becker 2003: 20).

İşaret dilindeki formların konvansiyonelleşmesi Konrad'a göre şuradan anlaşılmaktadır ki söz konusu işaretler işaret diline hakim olmayan işitebilen insanlar tarafından doğru olarak anlaşılabilirler. Gerçi bunlar işaretlerden bir şeyler çıkarabilmektedir ama “doğru yorumu tercih için gerekli anahtarları” (2011: 27) yoktur.

Heßmann'a göre yerleşik işaretler çoğu zaman üretken işaretlere göre şekilleri itibariyle daha kompakttır ve değiştirilmeleri de pek mümkün değildir. Yerleşik işaretlerin farklı şekillerde uygulanmaları anlam farklılıklarına yol açmaz. Yani ilgili işaret biraz daha hızlı veya yavaş yapılsa da bir aslan yine aslandır. Yerleşik işaretleri yaparken işaret, tıpkı üretken işaretlerde olduğu gibi bütün vücutlu ortaya konmaz; yerleşik bir işarete çoğu zaman nötr bir yüz ifadesi eşlik ederken işareti yapan kişi de muhatabıyla göz teması halindedir (krş. 2001: 69).

Üretken İşaretler: Sabit bir şekil-anlam ilişkisi olmayan, yani konvansiyon derecesi düşük olan işaretlere işaret dili alanında üretken işaretler denmektedir. Bunların bir diğer adı da

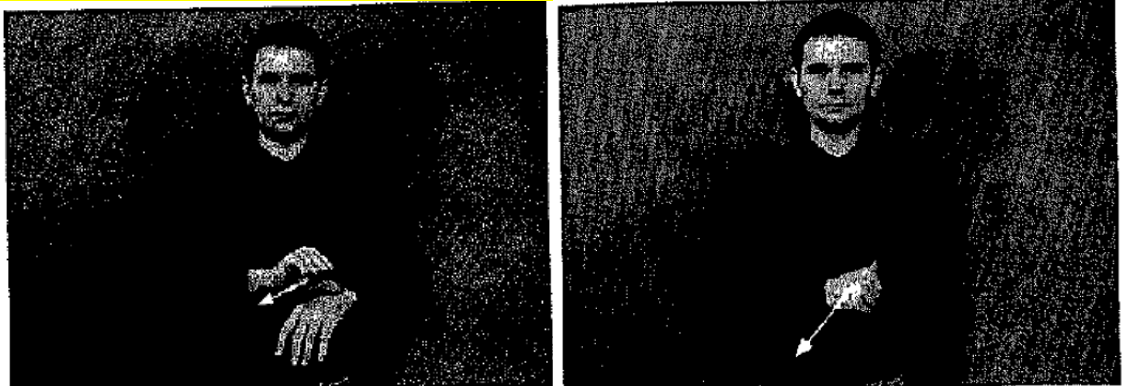
ad-hoc yapılarıdır. Bu işaretleri anlamak için ilgili kontekstten haberdar olmak lazımdır, bu işaretler sözlükleşmiş işaretler gibi kontekstten bağımsız anlaşılabilirler. Sözlükleşmemiş işaretlerde güçlü bir ikonik karakter vardır.

Becker'e göre üretken işaretlerde de belli ölçüde konvansiyonellik vardır, çünkü bu işaretler de yeni göstergeler oluştururken mevcut şemalara veya usullere yönelmektedirler (krş. 2003: 20).

Peki sözlükleşmemiş olan ama sık sık kullanılan işaretlerin durumu nedir? Heßmann'a göre üretken bir işaretin sık sık kullanılması belli anlam kontekstlerinde sabitleşme ve konvansiyonelleşme sonucunu doğurmaktadır. Üretken işaretleri farklı şekillerde uygulamak anlamdan sapmaya yol açabilmektedir. Heßmann örnek olarak şekil itibariyle yırtıcı bir hayvanın pençelerini ve hızla veya yavaşça yaklaşmasını gösteren ellerin hızlı veya yavaş hareketini zikreder. Ayrıca üretken işaretler çoğunlukla bütün vücudun kullanılmasını gerektirir, yani tek başına el yeterli gelmemektedir (krş. 2001: 66-69).

2.1.3.4. İşaretlerin Modifikasyonları

İşaretlerin şekli de kelimeler gibi değişebilmektedir. Becker'e göre bu değişim dıştan ziyade içten olmaktadır. Yani işaretlere başka morfolojik bileşenler eklenmemekte, fakat işaretlerin parametreleri değiştirilmektedir. Mesela elin şekli veya uygulama yeri değişebilmektedir. Becker konuyla ilgili olarak OPERATION (ameliyat) örneğini vermektedir, örnekte uygulama yeri değiştirilebilmekte, böylelikle de operasyonun vücudun hangi kısmında yapılacağı gösterilebilmektedir. Çoğu modifikasyon bilhassa hareket parametresini ilgilendirmektedir. İşaretler uygulama şekline, tipine ve yönüne göre değiştirilebilmektedirler (bkz. Şekil 12) (2003: 22).

OPERATION „an der Hand“

(elden ameliyat)

OPERATION „am Bauch“

(karından ameliyat)

Şekil 12: Farklı Uygulama Yerleri

Kaynak: Becker, 2003: 21

2.1.3.5. Semptom, İkon ve Sembol Ayrımı

Bir işaretin ikonik karakteri zamanla değişebilmektedir. İşareti yorumlayabilmek için de bu yüzden işaretin kökeni hakkında bilgiye ihtiyaç vardır. Becker'in göstergenin kendiliğinden ikonik olmadığını söylemesi de bu sebeptendir. Bir işaretin tasvirî karakteri gösterge kullanıcıyla güçlü bir ilişki içerisindedir (krş. Becker, 2003: 27). Bu anlamda mesela bir işaret işaretin şekil ve içerik arasındaki bağımlı bir gösterge kullanıcısı için ikonik olabilirken başka bir gösterge kullanıcısı için bu bağ ikonik olmayabilmektedir.

Aşağıda gösterge kullanıcısı ile göstergenin şekil ve anlamı arasındaki ilişki ve sembol, semptom ve ikon arasındaki ayrım Rudi Keller'in gösterge teorisi çerçevesinde açıklanacaktır.

Keller gösterge teorisinde göstergenin yorumunu ele almaktadır. Burada Keller göstergenin farklı yorumlarını incelemektedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi gerekli bilgi olmaksızın bir gösterge farklı şekillerde kullanılıp yorumlanabilir. Söz gelimi bir ineğin nasıl sağıldığını bilmeyen biri MILCH (süt) işareti yapılırken neden bir ineğin memelerinin çekilmesi taklit edilmektedir, bunu anlamayacaktır.

Keller'in gösterge teorisinin temeli göstergenin yorumuna yönelik üç usulle oluşturulmaktadır. Bu üç usûl semptom, ikon ve sembol usulleridir. Aşağıda bunların ne olduğunu açıklayacağız.

Semptom: Keller'e göre semptomlar sebep-sonuç ilişkisiyle yorumlanabilecek en basit göstergelerdir. Mesela kızarmak mahcubiyetin semptomu, aksanlı konuşmak kişinin geldiği bölgenin semptomu ve konuşurken yüksek ses tonu kullanmak öfkenin semptomudur. Semptomlar uluslararası kullanılamamaktadır, çünkü öyle olsaydı karakterlerini değiştirmeleri gibi bir durum söz konusu olurdu. Keller semptomları parça-bütün ilişkisi, amaç-araç ilişkisi ve sebep-sonuç ilişkisi içinde inceler (krş. Keller 1995: 118-121). Buna göre mesela kızamık hastalığı bütündür. Hekim benekler vasıtasıyla kızamık hastalığı olduğu teşhisine varır, böylece parçadan bütüne varılmış olur. Burada benekler semptomdur. Bu anlamda bir şeyin kendiliğinden semptom olmadığı, ancak yorumlanarak kullanıldığı vakit semptom hali aldığı da söylenmektedir.

İkon: İkonlar belli bir amaçla kullanılan göstergelerdir. Keller'e göre bunlar semptomlardan farklı olarak iletişim aracı hizmeti gören gerçek göstergelerdir (1995: 123). İkonlar gösterge kullanıcısı tarafından muhatapta arzulanan etkiyi uyandırmak için kullanılmaktadırlar. Göstergenin yorumlanması için çağırışım da gereklidir. Bu anlamda Keller ikon için yalnızca ikon ile gösterilen arasındaki benzerliği öngörmez, aynı zamanda çağırışımına bağlı çıkarım da ikonu oluşturur. Benzerlik ses, biçim, jest düzleminde, direkt, endirekt, güçlü veya zayıf olabilir. Keller buna örnek olarak "KUCKUCK" (guguk) örneğini vermektedir, örnekte benzerlik ses düzleminde endirekt olarak vardır ama güçlüdür (krş. 1995: 124). Burada söz konusu olan endirekt bir benzerliktir diyoruz, çünkü gösterenle gösterilen arasında direkt bir benzerlik mevcut değildir.

İkonun alımlayıcıda bir çağırışım etkisinde bulunması lazımdır. Yani gösterge kullanıcısı ikonu kullanmakla göstergenin ses düzleminde, direkt veya güçlü bir ifadesiyle alıcıyı yorumlamaya sevk eder. "Yorumlayıcı yorum için özel bilgi veya kurallara ihtiyaç duymadığından, yalnızca her insanda mevcut tabii çağırışım kabiliyeti yeterli geldiğinden ikonlar az çok dile ve kültüre bağlı olarak kullanılıp anlaşılabilir." (Keller, 1995: 125) Tipik ikonik göstergelere örnek olarak tuvalet kapılarındaki erkek ve kadın şekillerini verebiliriz.

Keller'e göre ikonlar ad-hoc, yani spontane biçimde belli bir amaç için oluşturulabilirler. Keller bu anlamda bir kişinin gözlüğünü unutması örneğini verir, gözlüğünü unutan kişinin arkadaşı camdan dışarı doğru yaptığı jestlerle gözlüğünü evde unuttuğunu hatırlatır. Keller'e göre bu, bir çağrışım hareketi şeklinde verilen bir yorum anahtarıdır (1995: 126-128). İkonların yorumlanması fazlasıyla durum bilgisine veya kontekste bağlıdır.

Sembol: Sembol gösterme fonksiyonu olan bir işarettir. Fakat bu fonksiyona temsil ettiği nesneyle benzerliği olmamasına rağmen sahiptir. Bu söylediğimize örnek olarak barışın sembolü beyaz güvercini gösterebilir. Burada beyaz güvercinle barış arasında doğrudan bir benzerlikten söz edilemez.

Sembollerini belirleyen kullanım kurallarıdır. Oysa ikonları belirleyen benzerlik ilişkisidir. Sembollerde sebep-sonuç ilişkisi, yani gösterenle gösterilen arasındaki anlam ilişkisi son noktayı koyar. Bir sembolün kullanımını anlamak sembolün anlamını öğrenmek değil, "anlam bilgisi temeline dayanarak sembolün içeriğini ortaya çıkarmaktır" (Keller, 1995: 130). Yani şayet sembolün anlamı kurallarına göre bilinmiyorsa, bu sembolün kullanıldığı sırada dahi anlam kendini açığa çıkarmayacaktır. Öyleyse diyebiliriz ki ikonlardan farklı olarak sembolün doğrudan kontekst bağımlılığı yoktur. Semboller gösterge kullanıcısının ve alıcının bilmesi gereken kullanım kurallarıyla ancak yorumlanabilirler.

2.1.3.6. İkonik İşaretler

Gösterge oluştururken ikonik karakterin önemi büyüktür. Konuşulan dillerde bile ikonik karakteri olan kelimeler vardır. Sözelimi hışırdamak, şarıldamak gibi onomatopoetik, yani tabiatı taklit edici kelimelerde böyle bir karakterden bahsetmek mümkündür. Burada ses ve referansta bulunan nesne arasında bir ilişki vardır. Fakat bu tür kullanımlara konuşulan dilde daha nadir rastlanmaktayken işaret dilinde bunların sayısı hayli fazladır. Bu bölümde biz işaretle işaretin içeriği arasındaki ilişkiyi açıklayacağız. Ayrıca ikonik göstergeleri oluşturma usullerini de göstereceğiz.

König, Konrad ve Langer'e göre konvansiyonla belirlenmiş, sözlükteki bir işaretin anlam ve biçimi keyfi değil, çoğunlukla motivedir, yani belli sebeplere dayanır. İkonik karakter işaret dili için en önemli gösterge motivasyonudur. İşaretlerin ikonikliği denince yalnızca

işaret ve işaretin referansta bulunduğu nesne arasındaki benzerlik anlaşılmamaktadır. İşaret dili araştırmalarına baktığımız zaman buradaki kasıt aynı zamanda, “referansta bulunduğu nesneyle endirekt, dolaylı veya çağrışım düzleminde ilişkisi olan” (König, Konrad ve Langer, 2012: 115) bir imaja, bir sebebe bağlama işidir.

Şekil anlam için mutlak olarak belirleyici değildir. Aksi takdirde işaretlerle soyut şeyleri dile getirmek mümkün olmazdı. Becker’e göre işaret ve şekil arasında muhakkak surette doğrudan bir benzerlik olması gerekmemektedir. Bu anlamda Becker örnek olarak THEORIE (teori) işaretini verir, bu işarete uygulama yeri olan alın, zihindeki bir şeyleri niteleyici olarak içerikle irtibat halinde bulunmaktadır (bkz. şekil 13) (krş. 2003: 24-25).

Şekil 13: THEORIE işaretinin gösterilmesi

Kaynak: Becker, 2003: 25

Bir önceki bölümde Klima ve Bellugi'nin ikonik işaretleri şeffaf, yarı şeffaf ve şeffaf olmayan diye üçe ayırdığından bahsetmiştik. Antonius van Uden şeffaf işaretleri doğrudan ikonik işaretler diye adlandırmaktadır. Onun görüşüne göre bu işaretler işaret sözlüğünün üçte birini teşkil etmektedir. Endirekt ikonik işaretler Klima ve Bellugi'nin yarı şeffaf dediği işaretlerdir. Endirekt ikonik işaretlere ezoterik gözüyle bakılabilir, bu işaretlerin ikonik karakteri işaretin anlam ve kökeni bilindiği zaman ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu işaretler çoğunlukla bir gelişme sürecinden geçerler ve günlük kullanımda doğrudan ikonik hallerini kaybederler. Klima ve Bellugi'nin şeffaf olmayan işaret dediği

işaretler van Uden'deki keyfi işaretlere tekabül eder. Van Uden'e göre işaretlerin beşte birlik bir kısmı artık ikonik diye adlandırılmayacak haldedirler, bu kısım işaretler hem ezoterik hem keyfidirler (krş. van Uden ve diğerleri, 1987: 53-56).

İşaretlerin ikonik karakteri sabit değildir. Becker'e göre bu karakter de değişime uğrayabilir (krş. 2003: 27). Kültür veya teknoloji, hatta fonolojik süreçler noktasındaki değişimler işaretlerde şeffaflığın gitgide azalmasına yol açabilir. Böylesi işaretlerin tasvirî karakterini görebilmek için etimolojik bilgiye de gerek vardır. Bu yüzden ikonik karakterin göstergeleri kullanan kişilere bakarak değerlendirilmesi lazımdır (krş. age.).

2.1.3.7. İkonik İşaretleri Görselleştirme İşlemi

Tasvirî göstergeler üretmek için çeşitli araçlar vardır. Mesela eller, mimikler veya vücutla, referansta bulunulan nesneyi tasvir etmek suretiyle ikonik göstergeler oluşturulabilir. Söz gelimi Alman İşaret Dili'nde elin konfigürasyonundaki, mimiklerdeki, hatta hareketlerdeki şeffaflıkla tasvirî göstergeler meydana getirilebilmektedir. Böyle işaretler üreten işleme görselleştirme işlemi denmektedir.

Becker'in Mandel (1977) ve Johnston ile Schembri'ye (1996, 1998) dayanan kategorizasyonuna göre görselleştirme işleminde aşağıdaki noktaların ayrımını yapabilir:

- Şekil özelliklerinin görselleştirilmesi
- Eylem ve davranışların taklidiyle görselleştirme
- Gösterme işaretleri vasıtasıyla görselleştirme
- Yukarıdaki üç işlemin kombinasyonu (Becker, 2003: 39).

Becker şekil özelliklerinin görselleştirilmesi noktasında resmedici işaretleri, ölçü verme işaretleri ve ikame edici işaretleri zikreder. Bunlar tasvirî göstergeler yapmanın farklı teknikleridir, bu tekniklerin hepsinde şekil özellikleri mevcuttur. Eylem ve davranışların taklidiyle görselleştirme noktası altında manipülasyonlu işaretleri zikreder (krş. 2003: 39-44).

Reiner Konrad ise "Ampirik Teknik İşaretler Sözlüğü Çalışmaları Işığında Alman İşaret Dili'nin Sözlük Yapısı" başlıklı makalesinde ikonik işaretleri oluşturmaya yönelik altı tekniği inceler. Bunlar ikame tekniği, manipülasyon tekniği, resmedici teknik, damgalama tekniği, ölçü verme tekniği ve işaret etme tekniğidir. Konrad'a göre bu altı

teknik birbirini iptal etmektedir, çünkü ele tek seferde birden fazla fonksiyon yüklenememektedir (2011: 182). Konrad'ın tasvirî işaretlerin oluşturulmasını açıklamak için listelediği teknikleri şimdi aşağıda detaylarıyla sunacağız.

Aşağıda hem Becker'in hem Konrad'ın ele aldığı teknikleri açıklayacağız.

İkame tekniği: İkame tekniğinde bir nesne yerine bu nesnenin niteliklerini tasvir etmesi için elin kendisi kullanılır (krş. Konrad, 2011: 164). Becker ise ikame işaretleriyle kişi veya nesnelerin temsil edildiğini iddia eder (krş. 2003: 41). Elin konfigürasyonu referansta bulunulan şeyin şekil özelliklerini alır. Mesela GEHEN (yürümek) işaretinde işaretparmağıyla orta parmak uzatılarak bir insanın bacakları tasvir edilir. İkame ediciler nesnenin hal, hareket, yer ve konfigürasyonunu da tasvir yoluyla belirtebilirler.

Manipülasyon tekniği: Manipülasyon tekniğinde eller bir kişinin ellerinin şeklini veya hareketlerini taklit eder. Elleri bu şekilde taklit etmekle belli eylemler yapılır veya bir nesnenin yeri değiştirilir. Bu teknikte elin hareketine dikkat edilmelidir. Çünkü işareti oluşturan elin hareketidir.

Becker'e göre manipülasyon işaretlerinde hareketin kendisi tasviri oluşturmaktadır, çünkü hareket bir elin veya ellerin eylemini yansıtmaktadır (krş. 2003: 44).

Bu tekniğin karakteristik yönü nesnelere nasıl dokunulduğunu, nesnelerin nasıl kavrandığını veya manipüle edildiğini yansıtan işaretlerin tasvir edilişidir (König, Konrad ve Langer, 2012: 118).

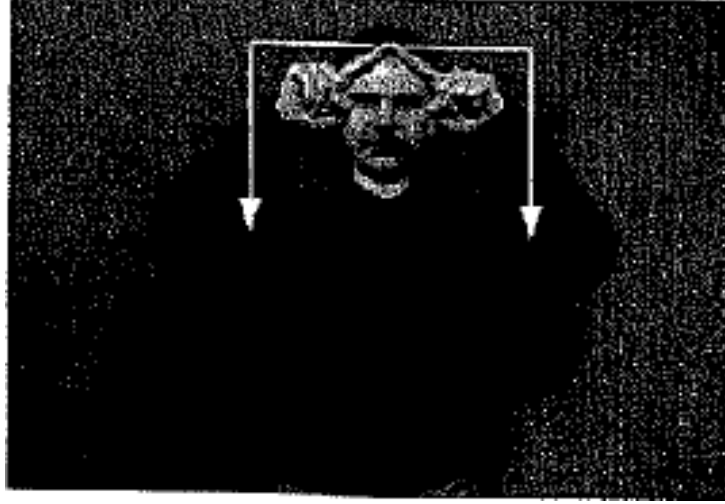
Resmedici teknik: Resmedici teknikle tasvir edilen işaretlerde nesne eller yardımıyla boşluğa çizilir. Ellerin boşluktaki hareketiyle bir resim oluşturan bir iz bırakılmış olur. Bu iz iki veya üç boyutlu olabilir. Resmedici işaretlerin kullanımı çoğunlukla spontane olmaktadır.

König, Konrad ve Langer'e göre bu teknik sayesinde eller veya elin kısımları yardımıyla hareketsiz bir nesnenin şekil, yönelim ve konumu verilmektedir (2012: 118). Bu yüzden bu teknikte elin enstrüman olarak kullanıldığını farz etmek yanlış olmayacaktır.

“Nesnenin uzamı elin şekli seçilerek görselleştirilmektedir. İşaret parmağı uzatılan el havaya çizgi veya noktalar çizer, elin ayası iki boyutlu alanları çizer veya yuvarlak el üç boyutlu cisimlerin konturlarını ve uzamını çizmek için uygundur. [...] İkame ve manipülasyon tekniğinden farklı olarak elin hareketleri anlamın parçası değildir;

bir, iki veya üç boyutlu bir iz bırakan çizim hareketleridir. Şekil ve uzamın yanı sıra nesnenin konumu da işaretin uygulanmasına entegre edilebilir.” (age.: 166)

Becker’e göre böyle işaretler sahip oldukları tasvirî karakter yüzünden sözlükleşmemelidirler (2003: 39). Bitirmeden önce resmedici teknikle iki boyutlu bir işaret örneği verelim.

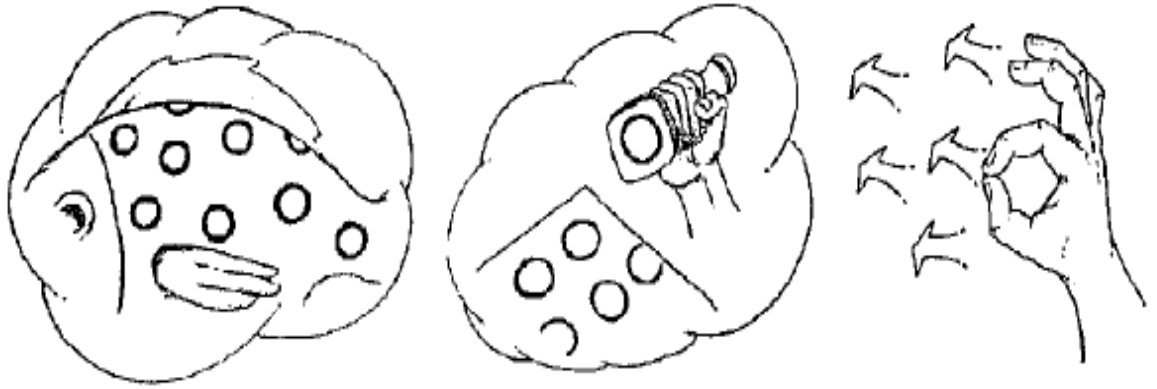

Şekil 14: FENSTER (pencere) işaretinin resmedici teknikle yapılması

Kaynak: Becker, 2003: 22

Damgalama tekniği: Damgalama tekniği damga olarak kullanılan el ile yapılır. Damga da vurulduğu yerde bir tasvir bırakır. Bu tasvir kastedilen şeyin şekli hakkında bilgi verir. Elin şekli, baskısı yapılan şeyin suretine büründürülür. Bu tekniğin karakteristik yönü elin hızla damga vurma hareketidir.

Konrad’a göre bu teknikle mesela parmak uçlarını kullanarak yüzdeki noktalar ifade edilebilir, bu noktaların anlamı da yerine göre “su çiçeği izleri”, “sivilce” veya “gözenekler” olabilmektedir (krş. 2011: 167).

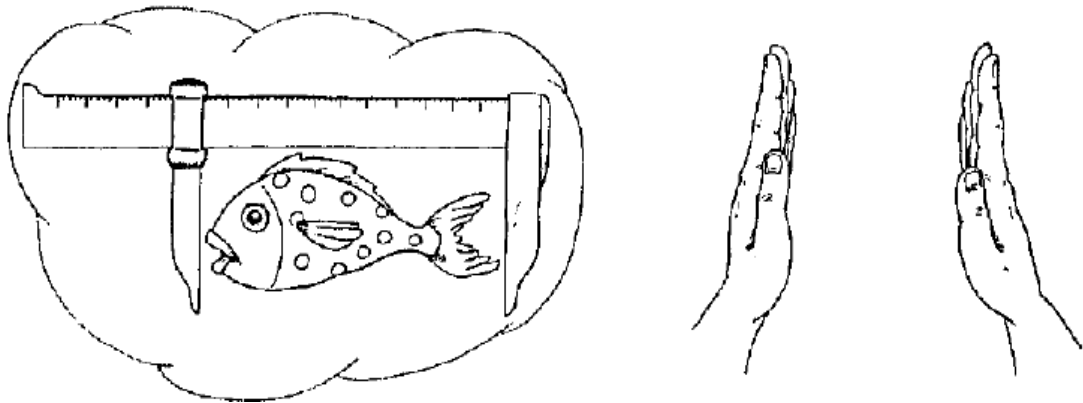

Şekil 15: Damgalama tekniği

Kaynak: Konrad 2011: 167

Ölçü verme işaretleri: Ölçü verme tekniğinde işaret ölçü olarak kullanılır. Elin veya ellerin hareketine göre ölçünün büyümesi veya küçülmesi gibi değiştirilebilir bir mesafe ifade edilebilir. Elin şekli mesafenin büyüklüğüne göre ayarlanır.

Konrad'a göre büyük, üç boyutlu nesnelere veya uzun aralıklar için elin ayası; küçük, ince veya narin nesnelere veya kısa aralıklar için işaretparmağı veya işaretparmağıyla birlikte başparmak kullanılabilir. Elin hareketi de ikame tekniğinde olduğu gibi bir yeri gösteren bir hareket yapabilir (2011: 167).

Şekil 16: Ölçü verme tekniği

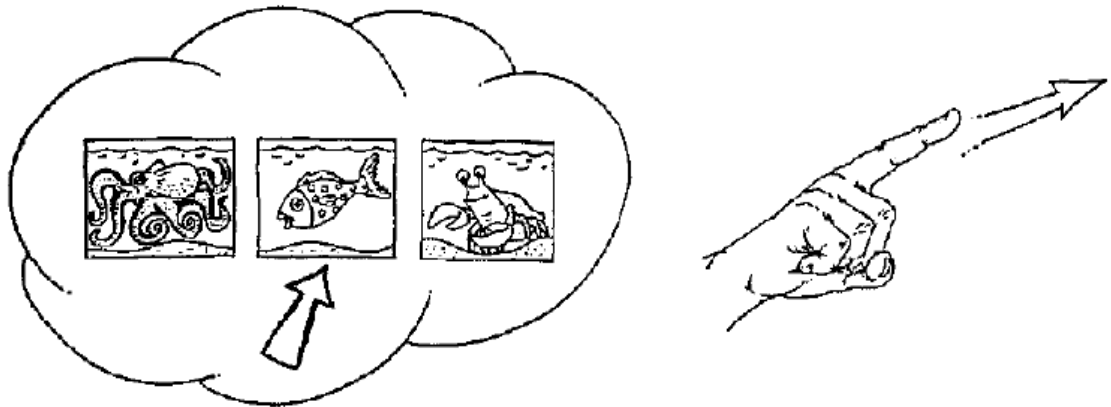
Kaynak: Konrad, 2011: 168

Ölçü verme işaretlerinin resmedici işaretlerden farkı, nesnenin şekline dair diğer yönleri tasvir etmek değil, sınırlandırmayı belirtmektir. Becker'e göre sözlükleşmiş sayılabilecek

GROSS ve KLEIN (büyük ve küçük) işaretleri ölçü verme işaretleri olarak görülebilir (krş. 2003: 40).

Konrad'a göre uzam belirtilirken büyüklük, uzunluk, genişlik, yükseklik, aralık vs. gibi uzam belirten ifadelerin hangisinin kastedildiği kontekste bağlıdır (krş. 2011: 168). Ayrıca gösteren nesne ölçü verme tekniğiyle ifade edilen işaretle birlikte yorumlanmalıdır. Böylelikle mesela yukarıdaki resimde gösterdiğimiz işaret kontekste göre büyük anlamına da gelebilir, küçük anlamına da. Böyle yanlış anlaşılmalardan kaçınmak için işaretin anlamını netleştirmek amacıyla ağız jestlerinin yardımına başvurulmaktadır.

İşaret etme tekniği: İşaret etme işaretlerinde el ile gösterme durumu söz konusudur. Bu teknikte el gösterme ve belirtme fonksiyonu üstlenerek belirtilen nesneyi işaret eder veya onunla temas eder. Konrad'a göre gösterme kendi vücudundaki belli bir yere işaret etmekle gerçekleşir. Sıradan bir gösterme işaretiyle işaret edici teknik arasındaki fark, işaret edici tekniği kullanan işaretlerde nesnenin hareketinin gösterme fonksiyonuyla kombine edilebiliyor olmasıdır (krş. 2011: 168-169). Nesnenin hareketi el ile yapılır. Mesela odadaki bir arının hareketi işaretparmağı kullanılarak gösterilebilir. Burada önemli olan arının arkasında bıraktığı tasvirî iz değil, bizzat o hareketi yapmakla bir şeyleri ifade eden arının hareketidir. Böylelikle bu işaret arının, kastedilen şekilde hareket ettiği anlamını kazanır, arının uçarken bıraktığı hayali izin burada önemi yoktur. Yani arının hareketi anlamı taşıyan unsur halini alır.

Şekil 17: İşaret etme tekniği

Kaynak: Konrad, 2011: 169

Gösterme işaretleri: Gösterme işaretlerinde işaret etme niteliği mevcuttur.

“Gösterme işaretleri işaretler arasında müstakil bir grup olarak görülmektedir, çünkü bu işaretler bahis mevzuu nesnelere işaret mekanı içerisinde yerlerini göstermeye yararlar veya gösterme referansı, dolayısıyla da kendine has bir dilbilgisi fonksiyonu üstlenirler.” (Konrad, 2010: 53).

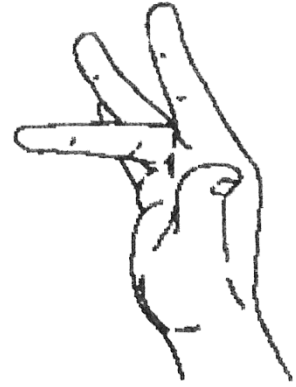
Becker gösterme işaretlerini yapmak için işaretparmağını ve bakış yönünü gerekli görürken Konrad Alman İşaret Dili’nde bu tür işaretlerin yalnızca işaretparmağıyla yapıldığı görüşünü savunmaktadır. König, Konrad ve Langer’de Alman İşaret Dili’ndeki gösterme işaretleri işaretparmağının uzatıldığı el, elin ayası ve ortaparmağın içe büküldüğü beş parmak pozisyonuyla yapılmaktadır.

İşaretparmağının uzatılması

Elin ayası

Ortaparmak içe bükük
beş parmak pozisyonu

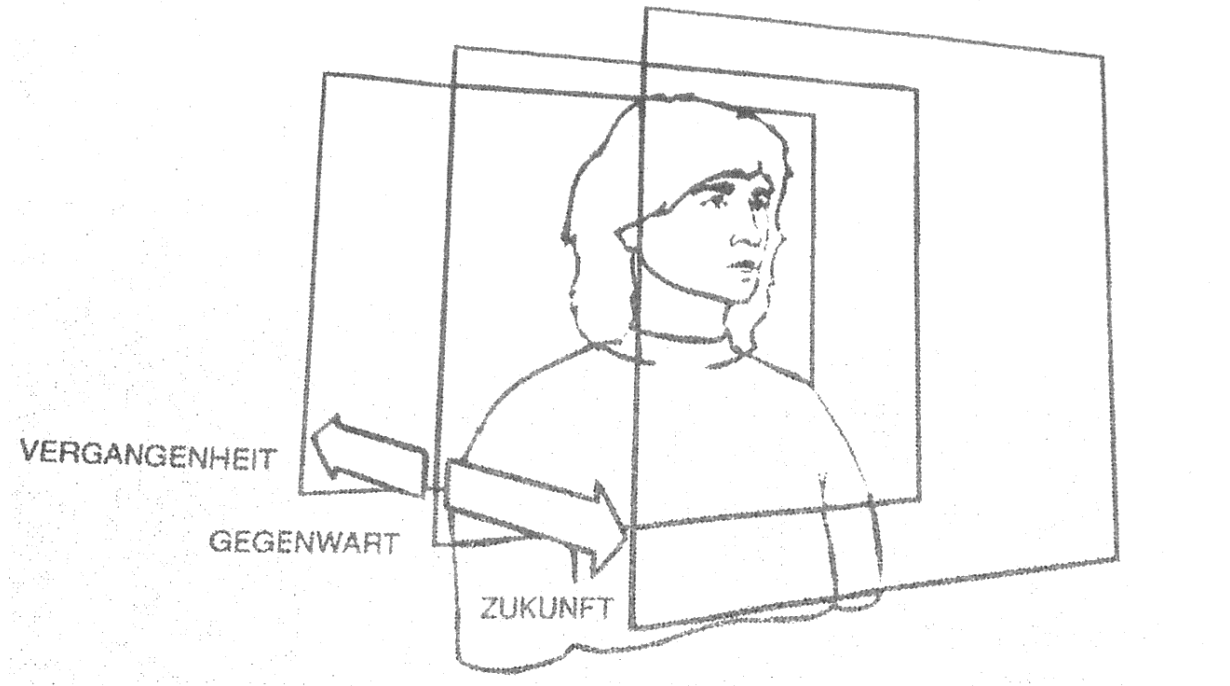
Şekil 18: Alman İşaret Dili’nde gösterme işaretlerinin yapılması

Kaynak: König, Konrad ve Langer, 2012: 136

Gösterme işaretlerinin anlamı çoğu zaman peşinen söylenememektedir. Bunun sebebini Becker, bu işaretlerin, işaret alanında veya gerçek mekanda referansta buldukları şeyin konumuna muhtaç olmalarıyla açıklamaktadır. Bu yüzden bu işaretler işaret alanının veya gerçek mekanın ikon olarak kullanılması bağlamında algılanmak zorundadır. Buradaki tek istisna ICH (ben) ve MEIN (benim) işaretleridir, çünkü bu işaretlerde sabit bir şekil ve anlam vardır. Bundan başka, gösterme işaretlerine dayanan, fakat gösterme fonksiyonu olmayan konvansiyonelleşmiş işaretler de vardır. Mesela burnunu göstermek gibi

vücutun azalarıyla alakalı işaretler bu cümledendir. Becker aynı zamanda böylesi konvansiyonelleşmiş işaretlerle yalnızca kişinin kendi azalarına referansta bulunmasının da gerekmediğini vurgular (krş. 2003: 49). Demin verdiğimiz burun örneğindeki gibi kendi burnunu gösterip DEIN (senin) anlamındaki gösterme işareti kullanılarak başka birinin burnu kastedilebilir. Böyle yapıldığı takdirde işaretin anlamı “senin burnun” olacaktır.

Becker’e göre işaret dilindeki zamanlarla alakalı olan işaretler de gösterme işaretleridir (krş. 2003: 50). Alman İşaret Dili’nde zamanın ifadesi için çok sayıda zaman kipi vardır. Omzun arkasından veya üstünden üretilen işaretler geçmiş ifade ederler. Vücutun üst kısmına doğru yapılan işaretler ise şimdiki zamanla alakalıdır. Vücutun ön tarafında biraz açıktan yapılan işaretler ise gelecekle alakalıdır. GESTERN (dün) işareti için işaretparmağıyla doğrudan omzun arkası gösterilir. HEUTE (bugün) işareti için işaretparmağıyla göğüs hizasından zemin gösterilir. MORGEN (yarın) işareti için vücutun ön kısmından açıklığa işaret edilir.

Şekil 19: Zaman kipleri (geçmiş, şimdi, gelecek)

Kaynak: Boyes-Braem, 1995: 69

Çeşitli görselleştirme işlemlerinin kombinasyonları: Alman İşaret Dili'nde ikonik işaretler oluştururken farklı görselleştirme işlemleri bir arada kullanılabilir. Mesela Becker'e göre el hareketleri işaret alanındaki belli uygulama yerlerinde gerçekleştirilebilir veya manüel olmayan unsurlar manüel unsurlarla veya oral unsurlarla kombine edilebilir. Yine çok sayıda ikonik işareten her biri farklı görselleştirme işlemiyle kombine edilebilir (2003: 50-52). Söz gelimi STEMPEL (damga) işaretinde iki farklı tasvir tekniği birbiriyle kombine edilmektedir, işareti yaparken pasif el ikame tekniği, aktif el de manipülasyon tekniği uygulamaktadır (krş. Konrad, 2011: 169). Resmedici teknikle ikame tekniğinin kombinasyonu için Becker PILZ (mantar) işaretini zikreder. Pasif elin işaret parmağı uzatılarak mantarın sapını ifade eder, aktif elin işaret parmağı da mantar başı şekli alır.

Şekil 20: PILZ (mantar) işaretinin çeşitli görselleştirme işlemleriyle kombinasyonu

Kaynak: Becker, 2003: 52

2.1.3.8. İşaretlerin Varyasyonları

Bir işareti yaparken uygulama yerleri çeşitlilik gösterebilir. İşaretin şekli de König, Konrad ve Langer'e göre duruma veya ferde bağlı olarak esas şekilden ayrılabilir. Elin veya hareketin yönelimi açısından farklılıklar arz edebilir. Yine öte yandan anlamın değişikliğe uğramadığı uygulama varyantları da vardır. König, Konrad ve Langer bu anlamda AMT (resmi daire) ve ZUCKER (şeker) işaretlerini örnek olarak vermektedir

(2012: 121). Resimlerde AMT işaretinde üç farklı uygulama yeri gösterilirken herhangi bir anlam farkı oluşmadığı görülmektedir. ZUCKER işaretinde de bu işaretin iki farklı uygulama yerinin anlam farkına yol açmadığı göze çarpmaktadır. Fakat bazı durumlarda bir varyant diğerine göre daha ikonik veya daha stilize olabilmektedir. Sözgelimi ZUCKER örneğinde ZUCKER1(a) daha ikonik, ZUCKER1(b) daha stilizedir.

Şekle gelince, elin şekli, el ayasının yönelimi, uygulama yeri veya hareket gibi birçok parametreyle hafif değişiklikler yapılabilir.

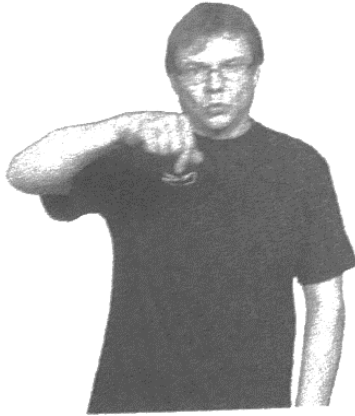
AMT1(a)

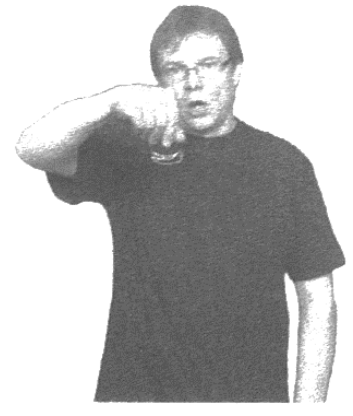
AMT2(b)

AMT3(c)

ZUCKER1(a)

ZUCKER(b)

Şekil 21: Uygulama varyasyonları

Kaynak: König, Konrad ve Langer, 2012: 121

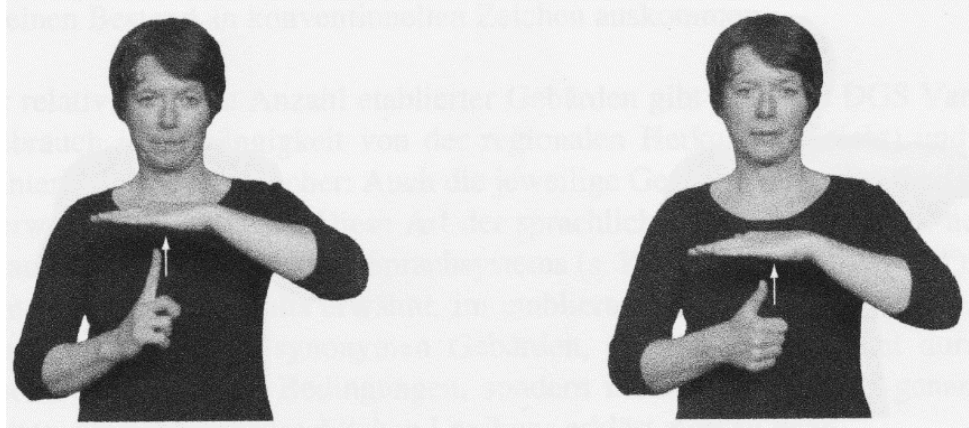
Sözlükteki varyasyonlara ikonik tasvir teknikleri ve işaretin şekliyle içeriği arasındaki ilişki sayesinde yardımcı bulunmaktadır (krş. König, Konrad ve Langer, 2012: 122).

Bu anlamda mesela PILZ işareti Alman İşaret Dili'nde konvansiyonel sayılan dört varyantla temsil edilmektedir. Bu dört varyant arasında bir anlam ayrımı yoktur, bütün şekiller sapı ve başıyla birlikte bir mantarı tasvir etmektedir. Burada tasvirin yapılışı farklı tekniklerle veya aynı teknikle ama farklı uygulama yerlerinden gerçekleşmektedir. Aynı tasvir farklı tasvir teknikleriyle yapıldığında bir sözlük varyantı meydana gelmekte, yani eşanlamlılar ortaya çıkmaktadır.

PILZ1(a)

PILZ1(b)

PILZ1(c)

PILZ1(d)

Şekil 22: Sözlükteki varyasyonlar

Kaynak: König, Konrad ve Langer, 2012: 122-123

2.2. Türk İşaret Dili

Bu bölümde Türk İşaret Dili tarihi arka planıyla birlikte anlatılacaktır. Bu bağlamda Türk İşaret Dili'nin Osmanlı Devleti'ne kadar uzanan kökleri de gösterilecek, ayrıca bu dilin

gelişim tarihi ve bu dille alakalı yapılan çalışmaların da ne durumda olduğu ayrıntılarıyla verilecektir.

2.2.1. Türk İşaret Dili'nin Tarihi Arka Planı

Türk İşaret Dili dünyadaki kabul görmüş işaret dillerinden sayılmaktadır. Bu dil 2005 yılında Türkiye'de sağır/yağır işitenlerin dili olarak kabul görmüştür. Türkiye Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2012 yılı verilerine göre Türkiye'de 156.573 sağır/yağır işiten vatandaş olduğu bilgisini paylaşmaktadır (<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-14302sgc.pdf>, 2014).

Şimdi dilin tarihine bakalım. Türk İşaret Dili'nin tarihi 15. yüzyıla uzanmaktadır (krş. Zeshan, 2003: 46). Burada dikkat çeken nokta sağır/yağırın bu yüzyılda Osmanlı Devleti sarayında çalıştırılmalarıdır (Scalenghe, 2014: 46). Sağır/yağırın sarayda görevlendirilmesinin sebebi işitemiyor olmalarıdır, çünkü padişahın gizli işleri bu sayede işitemeyen hizmetlileri orada bulunurken de görüşülebilmekteydi (Akalin, 2013: 1496). Akalin aynı zamanda, sarayda 50-60 kadar sağırın çalışmakta bulunduğunu ve iletişim için bir işaret dili kullandıklarını yazar. Fakat kullandıkları işaretlerden maalesef yalnızca bir kaçı kayda geçilmiştir. Evliya Çelebi de *Seyahatname*'sinde bu işaretlerden bir kaçını zikretmektedir. Topkapı Sarayı'nda 19 yılını geçiren Ali Ufki Bey de konuyla alakalı önemli bilgiler paylaşmaktadır. Sağır/yağırın sarayda işaret dilinde meleke kazandıklarını, her şeyi işaret diliyle ifade edebildiklerini ve dillerini yeni gelenlere de öğrettiklerini anlatmaktadır (krş. Akalin, 2013: 1496-1498). Zeshan şayet işaret dilinin kullanımı Osmanlı topraklarında 15. yüzyılda başlamışsa, bu dilin Avrupa'da belgelendirilmiş olanlar da dahil, tüm dünyadaki en eski işaret dili olduğu fikrini savunur (2003: 47). Başka bir kaynakta da 1570 yıllarında sarayda 50 ila 100 civarında sağır memurun çalışmakta olduğundan söz edilmektedir (Kumur, 2006: 353). Yine işaret dilinin Sultan 2. Mehmet zamanında da (1451-1481) kullanıldığından bahsedilmektedir. Kanuni Sultan Süleyman devrinde (1520-1566) padişah, hizmetini gören sağır/yağırlarla işaret dilinde anlaşmaktaydı (Kumur, 2006: 353).

Osmanlı'daki ilk sağır/yağır okulu 19. yüzyılın sonunda bir ticaret mektebinin Avusturyalı müdürü olan Ferdinand Grati tarafından kurulmuştur. Ferdinand Grati'nin raporu ve maarif nazırı Münif Paşa'nın da desteğiyle 1 Ekim 1889'da söz konusu okulda 30 öğrenciyle derse başlanmıştır. Okulda Türkçe, Fransızca, coğrafya, cebir, hendese ve bazı

başka dersler özel bir şekilde öğretiliyordu. Öğretim işaret diliyle yapılıyordu. Grati Fransız parmak alfabesini bazı değişiklikler ve ikmallerle Osmanlı Türkçesine uydurmuştur. Akalın'a göre bu parmak alfabesi tek bir elle uygulanan ilk parmak alfabesidir (2013: 1497-1498). Hal böyleyken nasıl olup da Türk İşaret Dili'nde iki eli parmak alfabesine geçilmiştir, bu soru cevaplanmaya muhtaçtır.

1924 yılında İzmir'deki sağır ve körler okulunda yeni müdür yeni bir öğretim metoduna geçmiştir (krş. Akalın, 2013: 1498). Bu dudak okumaya yoğunlaşan ve her tür jestten vazgeçen oralizm metoduydu. Bu metotla işitme yeteneklerinin tahriki amaçlanmaktadır. Bu amaçla 1953 yılında imleşmek yasaklanmıştır. Bu kararın sebebi International Congress on the Education of the Deaf organizasyonunda 1880 yılında verilen karardır. Söz konusu kongrede sağırın eğitimi işareti dili kullanımının engellenmesi ve oralizm metodunun tercih edilmesi hükmüne varılmıştır. Buysa Türk İşaret Dili'nin yıllar boyu ihmal edilmesine yol açmıştır. Hem işitme engellilerin eğitimi alanında ve ders malzemeleri konusunda hem de dilin grameri ve sözlükleri noktasında ciddi boşluklar vardır. Ancak 1980'lere doğru işaret dili Avrupa okullarında tekrar serbest bırakılmıştır.

1960 yılında Türkiye İşitme Engelliler Federasyonu kurulmuştur, federasyon 1980'den beri İstanbul'da bulunmakta ve Türk İşaret Dili'yle alakalı araştırmalar yapmaktadır. 1995 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na *Yetişkinler İçin İşaret Dili* diye bir kılavuz yayımlanmıştır. Bu kılavuz Türk İşaret Dili'ndeki işaretleri tematik olarak vermektedir. Fakat Türk İşaret Dili'nin dilbilgisiyle alakalı herhangi bir şey içermemektedir.

Türk İşaret Dili 1 Temmuz 2005 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilip tanındıktan sonra 2006'da Türk İşaret Dili'ni, bu dilin sistem ve pratiğini araştıran çalışmaların desteklenmesine karar verilmiştir. Bu amaçla Türk İşaret Dili Bilim ve Onay Kurulu, TİDBO kurulmuştur. 7-8 Haziran 2007 tarihinde Türk İşaret Dili'nin ilk çalıştay yapılmıştır. 2011'de Türk Dil Kurumu tarafından yeni bir Türk İşaret Dili sözlüğü projesi başlatılmıştır. Online hizmet veren Türk İşaret Dili sözlüğü 2012 yılı temmuz ayında yayına girmiştir. O günden beri de bu sözlük peyderpey genişletilmektedir. Koç Üniversitesi tarafından 750 işaretlik bir online işaret listesi hazırlanmış, hizmete sunulmuştur. Bu listenin amacı Türkiye'de kullanılan işaretlerin bir kısmını göstermektir; bununla birlikte işaretlerin büyük kısmı İstanbul'da kullanılan işaretlerdir, çünkü kayda

alınan işaret dili kullanıcıları İstanbul'dan gelmektedir (krş. <http://turkisaret dili.ku.edu.tr/tr/kelime listesi.aspx>, 2014).

Meclisin 2006'daki kararından beri Türk İşaret Dili'yle alakalı araştırma projeleri yapılmaktadır. Bu araştırmalar halihazırda Türk İşaret Dili'nin gramerini oluşturmak açısından yeterli olmasalar da çalışmaların sayısı günden güne artmaktadır.

2.2.2. Türk İşaret Dili'ne Yönelik Araştırmalar

1960 yılında Türk İşitme Engelliler Federasyonu'nun kurulmasıyla ve özellikle de Meclis'in 2006'da aldığı Türk İşaret Dili çalışma ve projelerini destek ve teşvik kararıyla işaret dili araştırmalarının sayısı artmıştır. Bu tarihe dek yalnızca 1995 yılında yetişkinlere bir işaret dili kılavuzu yayımlanmıştır. Fakat yukarıda da belirttiğimiz gibi dilin grameriyle ilgili bir çalışma teşebbüsü olmamıştır. Bu yüzden 2. bölümde ele aldığımız gramer konuları, yerleşik ve üretken işaretler, ikonik işaretlerin ayrıntılarını verip açıkladığımız görselleştirme işlemleri ve işaret varyasyonları hep Alman İşaret Dili'yle alakalıydı.

1990 yılında Central Lancashire Preston Üniversitesi "International Centre for Sign Languages and Deaf Studies" müdiresi Profesör Ulrike Zeshan ve sonrasında da asistanları Aslı Özyürek ile Deniz İlkbaşaran Türk İşaret Dili çalışma ve araştırmalarına başlamıştır. 2002 yılında Zeshan *Turkic Languages* dergisinde "'Sign Language in Turkey: The story of a hidden language"' makalesini yayımlamıştır. Bir yıl sonra yine Zeshan'ın „Aspects of Türk İşaret Dili (Turkish Sign Language)“ başlıklı makalesi *Sign Language and Linguistics* dergisinde yayımlanmıştır. Bu çalışmada Türkiye'deki işaret dili tarihine kısa bir genel bakış sunulmakta ve Türk İşaret Dili'ndeki manüel olmayan olumsuzlama tipleri, nezaket biçimi sınıflandırmaları ve soru kelimeleri incelenmektedir.

2003 yılında Doğu Üniversitesi öğretim üyelerinden Engin Arık Türkçe ve Türk İşaret Dili'ndeki mekan ifadeleri hakkında bir yüksek lisans tezi yazmış, 2008'de de Türk İşaret Dili'ndeki yer yapıları hakkındaki çalışması yayımlanmıştır.

Max Planck Enstitüsü'nden psikolinguist Pamela Perniss ile Aslı Özyürek'in 2008'de yayımlanan „Representations of action, motion, and location in sign space: A comparison

of German (DGS) and Turkish (TİD) Sign Language narratives” çalışması Türk İşaret Dili’nde ismin çokluk halinin nasıl ifade edildiğini incelemektedir.

2010 yılında Hasan Dikyuva ile H. Dilsiz’in village sign language çalışmalarından sayılan “Mardin Sign Language” başlıklı yayınları çıkmıştır. Bu tür çalışmaların odak noktasında irsi sağırlığın çok rastlandığı küçük ve izole dil topluluklarındaki işaret dillerine yönelmektedir.

Türk İşaret Dili’nde hareketin önemi nedir sorusu geçtiğimiz yıllarda Selçuk İşsever ve Bahtiyar Makaroğlu tarafından analiz edilmiştir. Okan Kubus ve Anette Hohenberger tarafından da Türk İşaret Dili’nin fonoloji ve fonetiği hakkında incelemeler yapılmıştır. Gazi Üniversitesi tıp fakültesi profesörlerinden Y. Kemaloğlu’nun Türkiye’deki işaret dili ve işitme engelliler eğitimi tarihi hakkındaki ilginç çalışması *Kulak Burun Boğaz İhtisas Dergisi*’nde yayımlanmıştır. Türk İşaret Dili’nin tarihi arka planı da Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölüm başkanı Prof. Dr. Şükrü Haluk Akalın tarafından “Türk İşaret Dili” başlıklı makalede incelenmiş, bu makale *Yeni Türkiye* dergisinde 2013 yılında yayımlanmıştır.

BÖLÜM 3: TÜRK İŞARET DİLİNDEN ALMAN İŞARET DİLİNE TERCÜMENİN ÖRNEKLERİYLE ANALİZİ

Bu bölümde Türk işaret dilinden Alman işaret diline seçtiğimiz işaretlerin tercüme analizi yapılacaktır. Analiz Türkçe'deki bazı deyimleşmiş ifadelerin Alman İşaret Dili'ne tercümesi ve tercüme sonrasında her iki taraftaki işaretlerin kıyaslaması üzerinden gerçekleştirilecektir. Kıyaslama kriterlerini 2.1.1. 2.1.3.8 arasında açıkladığım işaret dilinin iletişim araçları teşkil etmektedir. Burada Alman İşaret Dili'nin iletişim araçlarından hareket edilecektir, çünkü Türk İşaret Dili'nin iletişim araçları henüz belirlenmemiştir. Bu durum Türk İşaret Dili kullanıcıları için olumsuzluk arz etmektedir, zira tanım ve kuralların eksikliğinden ötürü bir işaret karmaşası bulunmakta ve aynı anlama gelen işaretlerin birbirinden bağımsız olarak mevcut bulunması gibi bir problem ortaya çıkmakta, bu problem de iletişim zorluklarına yol açabilmektedir (krş. Akalın, 2013: 1499-1500). Bu yüzden burada Türk İşaret Dili'nin iletişim araçları için bazı kavram önerileri yapılacaktır. Böylelikle sözünü ettiğimiz problemleri bertaraf etmek adına belki bir katkı sağlanmış olacaktır.

Türkçedeki deyimleşmiş ifadelerin tercümesi skopos teorisi yöntemiyle yapılacaktır. Bu deyimlerin kendilerine has anlamları kelime teklerindeki sözlük anlamlarından çıkarılamayacağı için skopos teorisiyle anlama yönelik bir tercüme yapılacak, tercümede skopos, yani amaç ön plana konacaktır.

Türkçeden on deyim tercüme edilecektir. Burada ele alınacak deyimlerin miktarı hususunda on sayısını amacımız için yeterli bulduk. Zira elinizdeki çalışma skopos teorisi yöntemiyle seçilen Türkçe deyimleri Alman İşaret Dili'ne tercüme etmek ve bu suretle Türk ve Alman işaret dillerindeki farklılıkları ortaya çıkarmak istemektedir. Bunu yapmasındaki gaye sık sık rastlanan, işaret dili evrensel bir dildir, kabul ve algısındaki yanlışlığı göstermektir. Bu iddiamızı da Türk ve Alman işaret dillerinde aynı maksadın nasıl farklı şekillerde gösterildiğini analizimizle destekleyeceğiz. Çalışmanın ikincil bir amacı ve sonucu olarak da Türk İşaret Dili'nin dilbilimi konusunda eksik kalan kavramlarına tanımlama önerileri getireceğiz.

3.1. Analiz Malzemesinin Seçimi

Analiz için Türkçe deyimler seçilmiştir, çünkü Türk kültüründe kullanılan deyimlerin ne şekilde tercüme edileceğini görmek ilginç olacaktır. Tercümede Türkçeye has deyimlerin Alman İşaret Dili'ne tercüme edilirken tercümenin bazen farklı ifade şekillerinde yapılabildiği görülmüştür.

Türkçe deyimlerin tercümesi hem Türkçeye hem de Alman İşaret Dili'ne hakim biri tarafından yapılmıştır. Her deyimın tercümesinde deyimın ne amaçla ve hangi bağlamda kullanıldığı açıklanmış, arkasından da Alman İşaret Dili'ndeki tercümesi fotoğraflarla gösterilmiştir. Tercüme için belirlediğimiz deyimler şunlardır: ağzının suyu akmak, eline sağlık, hoş bulduk, içine atmak, kafaya takmak, kalbi kırılmak, makas almak, maşallah, oh olsun ve yaka silmek.

Tercüme edilen işaretler önceki bölümlerde de yaptığımız gibi büyük harflerle verilecektir. Dudak ifadesi kullanılması gibi ekstralar şayet cümledeki ilgili yer söz konusuysa parantez içinde verilmekte, bu ifade cümlenin tamamıyla alakalıysa cümlenin sonunda verilmektedir. İşaretin yüzde uygulanması gibi durumlar da parantez içinde belirtilecektir. Analizin okunmasında faydalı olacağına inandığımız bu bilgileri de paylaştıktan sonra şimdi analizin kendisine geçebiliriz.

3.2. Analiz: Türkçe Deyimlerin Alman İşaret Diline Tercümesi

Türkçe deyimlerin tercümesi skopos teorisi yardımıyla yapılmakta ve açıklama için Alman İşaret Dili'nin iletişim araçlarından faydalanılmaktadır, bu suretle yukarıda da belirttiğimiz gibi Türk İşaret Dili'nin iletişim araçları da belirlenmektedir.

Türkçede “makas almak” yanağı işaretparmağı ve ortaparmağın arasına kıştırıp çekmek suretiyle yapılan bir fiildir. Bu fiil çoğunlukla çocuklar üzerinde uygulanmakta ve çocuğa sempati duyulduğunu, bir duygu yakınlığı olduğunu gösterir. Bizim örnek olarak uygulamasını yapacağımız durumda bir adamın bir çocuğun yanağını “çekmesi” söz konusu edilecek. Böylelikle dolaylı olarak bu adamın o çocuğu sevdiği ifade edilmiş olmaktadır. Bunu şöyle tercüme ettik:

ER (“macht” dudak ifadesiyle) (çekme fiili kendi yanağında gösterilir) WEIL ER IHN MAG –dudak ifadesiyle.

Burada ifade edilen, adamın çocuğu sevdiği için yanağından hafifçe “çekmiş” olmasıdır. Burada MACHEN işareti yapılmaz, bu fiil dudak ifadesiyle gösterilir. Tercüme edilen

deyimde aslolan çocuğa gösterilen sevgiyi verebilmektir. Yani sevginin aktarılması bu ifadenin skoposudur, dolayısıyla ifade bu skopos göz önüne alınarak tercüme edilmiştir. Tercüme yapılırken “yanaktan hafifçe çekmek” ile aynı işaret kullanılmıştır. Yani bu işaretin uygulama yeri hem Türk hem de Alman işaret dillerinde yüzdür. Elin şekline gelince; sağ elin işaretparmağıyla orta parmağı bükülür ve birbirlerinden biraz açıkta tutulur, elin diğer parmakları ile başparmağı elin ayasına bastırılır. MAKAS ALMAK işareti ciddi ikonik karaktere sahip bir işarettir, dolayısıyla bu işareti şeffaf saymak mümkündür. Denebilir ki bu işaret manipülasyon tekniğiyle yapılmıştır, bu teknikte eller bir kişinin hareketlerini ve elinin şeklini taklit etmiştir. Bu taklitte belli eylemler yapılmaktadır. Bizim örneğimizdeki eylem çocuğa sempati duymak ve sevgi göstermektir. Sergilenen gösterge spontane olduğundan ve görselleştirme işlemi yardımıyla yapıldığından burada sözlükleşmemiş, üretken bir işaretin söz konusu olduğu söylenebilir.

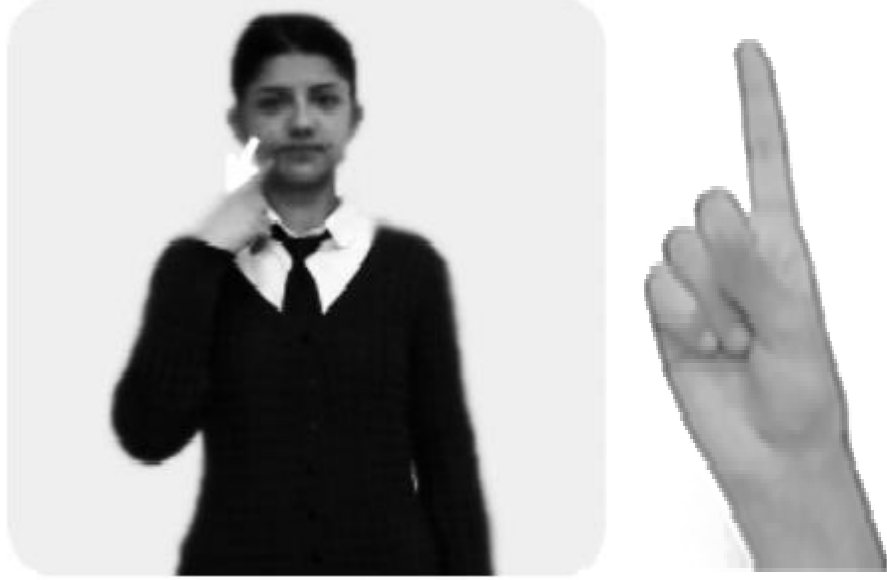

Şekil 23: Alman İşaret Dili’nde MAKAS ALMAK deyiminin işareti

Böylelikle bir sonraki deyimimize geçiyoruz. Bu deyimimiz “ağzının suyu akmak”; anlamı da “çok arzu etmek, imrenmek”tir (Doğan, 2011: 26). Bundan maksat kişinin bir şeyi canı çekmesi, bir şeye istek duymasıdır. Kaynak metinde kişinin arkadaşından dinlediği bir et yemeğinden ötürü ağzının suyu akması erek metinde aktarılacaktır. “Ağzının suyu akmak” şöyle tercüme etmiştir:

ER MÖCHTE AUCH (dudak ifadesiyle).

İşaret yapılırken gözler iri iri açılır. Bununla gösterilmek istenen işareti yapan kişinin söz konusu et yemeğinden ne kadar heyecan duyduğudur. Bu ifadenin tercümesinde o et yemeğine duyulan isteği aktarmak çok önemlidir. Türkçedeki işareten farklı olarak bu aktarım sadece manüel bileşenle yapılmamakta, aynı zamanda manüel olmayan unsurlar da kullanılmaktadır. Buradaki manüel bileşen el, manüel olmayan unsur ise mimik, yani gözlerin iri iri açılmasıdır. Kullanılan dudak ifadelerinin ise oral bileşenlere ait olduğunu belirtmek lazımdır.

Şekil 24: Türk İşaret Dili'nde AĞZININ SUYU AKMAK

Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=264, 2014

Yukarıdaki resimde de görüleceği üzere kaynak metin işareti Türkçede sağ elin işaretparmağıyla uygulanmaktadır. İşaretparmağı uzatılarak el ağzın sağ kenarından aşağı, sanki oradan bir sıvı akıyormuş gibi hareket ettirilir. Bu işaretin uygulama yeri yüzdür. İşaretparmağı burada adeta sıvının bıraktığı izi göstermektedir. Bu sebepten bu işaret acaba resmedici teknik kullanılarak mı ortaya konmaktadır sorusu sorulabilir. Fakat el havada hareket ettirilerek bir iz oluşturulmadığı, iz doğrudan yüzde meydana getirildiği için bu sorunun cevabı tartışmaya açıktır. Bununla birlikte Türk İşaret Dili'nde AĞZININ

SUYU AKMAK işaretinin ikonik karakteri su götürmez. Bu ikonik vasfından ötürü bu işareti üretken işaretlerden sayabiliriz.

Şimdi de işaretin tercümesini gösterelim:

Şekil 25: Alman İşaret Dili'nde MÖCHTEN işareti

Alman İşaret Dili'nde MÖCHTEN işaretinin uygulama yeri göğüstür. Elin ayası göğse konur, sonra da hafifçe aşağı doğru itilir. Bu işarete ikonik bir yön yoktur, işaretin Alman İşaret Dili sözlüğünde sabit bir yeri vardır, bu yüzden de yerleşik bir işaret olarak görülebilir.

Üçüncü deyimimiz olan “içine atmak” Almancada “seine Probleme in sich verschließen, unter Problemen leidern, ohne dass man klagt” şeklinde ifade edilebilir. Burada belirtilmesi gereken, kişinin dertlerini kendine saklaması ve başkalarıyla paylaşmaması halidir. Skopos teorisi açısından önemli olan, bu dertlerin başkasına anlatılmaması, söze dökülmemesi unsurundan ötürü bu hususların tercümede anlama uygun şekilde bulunabilmesidir. Bu deyimimizin tercümesini şöyle yaptık:

ER ERZÄHLEN SEINE PROBLEME NIE (dudak ifadesiyle). ER BEHÄLT SICH (dudak ifadesiyle).

BEHÄLT işareti yapılırken her iki elin parmak uçlarıyla (başparmaklarla diğer parmaklar birleştirilir) kişi kendi göğsünü gösterir. Eller değişmeli olarak yukarı ve aşağı götürülür.

Böylelikle kişinin dertlerini kendine sakladığı anlaşılır. Eller kişi sanki bir şeyleri içine doğru atıyormuş gibi kımıldatıldığından bu işaretin ikonik olduğu söylenebilecektir. Öyleyse diyebiliriz ki bu işaretin şeffaf ve ikonik bir karakteri vardır.

Şekil 26: Alman İşaret Dili'nde FÜR SICH BEHALTEN işareti

Bu deyim Türk İşaret Dili'nde gösterilirken sağ elin işaretparmağı dudakların önünde tutulur. Sonra sağ elin ayası göğse değdirilmek suretiyle aşağı doğru itilir. Buradaki uygulama yeri yüz ve göğüştür. İşaretin parmağının dudakların önünde tutulmasıyla aslında susulmakta olduğu ifade edilir. Bu ifade dolayısıyla söz konusu işaretin tasvirî bir karakteri vardır ve bu işaret aynı zamanda şeffaf olduğu gibi üretken bir işaret olarak da sayılmaktadır.

Şekil 27: Türk İşaret Dili'nde İÇİNE ATMAK deyimi

Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=264, 2014

“Eline sağlık” deyimi, bilindiği üzere, Türkçede bir yemek veya yapılan bir iş için teşekkür mahiyetinde kullanılmaktadır ve Almancaya motamo bir ifadeyle “Gesundheit deinen Händen!” şeklinde tercüme edilmesi mümkündür. Bizim örneğimizde getirilen bir yemeğe teşekkür edilmektedir. İşaret diline yapılacak tercümede dikkat edilmesi gereken şey, yine, doğru anlamın aktarılmasıdır. Bundan ötürü kaynak metnin amacı iyi kavranmalı ve anlamın ne surette verileceğine yönelik karar iyi belirlenmelidir. Biz bu deyimi Alman İşaret Dili'ne şu şekilde tercüme ettik:

ES (“hat” dudak ifadesiyle) SCHMECKEN GUT (dudak ifadesiyle)

Böylece burada, yemeğin tadının güzel olduğu ifade edilmektedir.

Şekil 28: Alman İşaret Dili'nde SCHMECKEN ve GUT işaretleri

Türk İşaret Dili'nde bu işaret yapılırken her iki elin ayası göğsün önünde tutulurken sağ el sol elin üstüne konur. Bundan sonra iki el de yumularak omuz tarafında bir kez kısaca öne ve arkaya hareket ettirilir. Uygulama yeri göğüs ve omuzlardır. Bu işaretin ikonik bir karakteri olmadığı söylenebilir. ELİNE SAĞLIK işareti belki konvansiyonel bir işaret olarak görülebilir, çünkü bu işaretin anlamını önceden bilmeden işareti anlayabilmek mümkün olmamaktadır. Bu işarete aynı zamanda nötr bir yüz ifadesi eşlik eder, bu durum da işaretin konvansiyonel olarak nitelenmesi tercihimize uygun düşmektedir.

Şekil 29: Türk İşaret Dili'nde ELİNE SAĞLIK işareti

Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=264, 2014

ELİNE SAĞLIK deyiminin tercümesindeki uygulama yeri ise yüz ve vücudun üst kısmıdır. SCHMECKEN işareti elin çeneden aşağı çekilmesiyle gerçekleştirilmektedir.

Bu işareti yaparken çene başparmakla diğer parmakların arasında kalır. İkonik bir durum tespit edilememektedir. İşaretin anlamı önceden bilinmiyorsa bu işareti anlamak mümkün olmayacaktır. Bundan ötürü denebilir ki bu işaret yerleşik bir işarettir. GUT işareti işaretparmağının ucuyla başparmağın ucunun birbirine bastırılması suretiyle yapılır, bu sırada kalan üç parmak hafiften bir yay şekli alır. GUT yarı şeffaf bir işaret olarak değerlendirilebilir, zira bu işaretin şeklinin anlamı bilinmek suretiyle işaretin anlamı anlaşılabilir. Yani burada şekil ile kavram içeriği arasında doğrudan bir ilişki mevcut değildir.

Analize tabi tuttuğumuz bir sonraki deyim “maşallah” deyimidir ve Almancaya “was Gott gewollt hat” diye tercümesi mümkünse de bu deyim tüm anlam sahasını kuşatıcı bir tercüme yapmak hayli zor olacaktır. Ama söz konusu ifade bir hayranlığı dile getirmektedir, küçük çocukları överken söylendiğine sıklıkla rastlanmaktadır. Bu son belirttiğimiz anlamda Almancadaki “großartig!” veya “wunderbar!” kelimeleriyle karşılanması da mümkün olur. Ama bu deyim yine nazara karşı adeta bir savunma olarak da çeşitli başka vesilelerde de kullanılabilir. Yani uygun bir tercüme yapabilmek için bu ifadenin hangi durumda kullanıldığını ayırt etmek çok önemlidir. Yine skopos teorisince ifadenin kaynak kültürdeki kullanımına dikkat sarf edilmeli ve erek kültüre doğru aktarılmasına özen gösterilmelidir. İlk örneğimizde bir işin çok iyi yerine getirildiği ifade edilecektir. “Maşallah” bu anlamıyla işaret diline aşağıdaki gibi aktarılmıştır:

BRAVO! GUT! (dudak ifadesiyle).

Burada hayranlık bilhassa BRAVO işaretiyle ifadelendirilmektedir.

Şekil 30: Alman İşaret Dili'nde BRAVO ve GUT işaretleri

BRAVO işareti sağ elin başparmağının dik tutulması ve sair parmaklarının içe bükülmesiyle ortaya konmaktadır; işareti yaparken yüzdeki hayranlık ifadesi manüel olmayan bileşen mahiyetinde göze çarpmaktadır. İYİ ise başparmakla işaretparmağının uçlarının birbirine bastırılmasıyla, gözlerin iri iri açılmasıyla, hayranlık ifadesi olarak ortaya konmaktadır. Bu işaretlerin ikisinde de ikonik bir duruma rastlanmamaktadır, bu yüzden bunları sözlükleşmiş veya konvansiyonel işaretler diye nitelemek mümkündür.

Aynı deyimle ilgili ikinci örneğimizde çocuğun hayli büyüdüğü işaret diliyle gösterilecektir. İşaret dili tercümesi şu şekilde yapılmıştır:

BOAH! GROSS-dudak ifadesiyle (“geworden” dudak ifadesiyle).

BOAH işareti çocuğun büyümesine duyulan şaşkınlığı belirtmektedir. Burada tam anlamıyla, “Boah! Er ist groß geworden”, demek istenmiştir. İfadelerin ilgili işaretlerle yapılmasıyla amaca uygun bir tercüme gerçekleştirildiği görülebilmektedir.

Şekil 31: Türk İşaret Dili'nde MAŞALLAH işareti

Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=264, 2014

Deyimin Türk İşaret Dili'ndeki ifadesinde sağ elin işaretparmağıyla orta parmağı bükülmüş vaziyette ama serbest durmaktadır. Diğer iki parmak kapalı haldedir. Elin aldığı bu şekille sol elin tersine iki kez vurulur. İşaret vücudun üst kısmında uygulanmaktadır. Bu işaret Almancadaki “toi toi toi” sözüne benzerlik göstermektedir, bu söz kötü ruhların hasedinden korunmak maksadıyla söylenip üç kez tahtaya vurulur. Türkçedeki ifadede de korunma tedbiri anlamı göze çarpmaktadır. MAŞALLAH bu

haliyle ele alındığı vakit bu işaretin yarı şeffaf bir işaret olduğu ve manipülasyon tekniğiyle meydana getirildiği söylenebilecektir. Yarı şeffaf dememizin sebebi şekil ve anlam arasındaki ilişkinin söz konusu işaretin anlam ve kökeni bilinmeksizin anlaşılamayacağındandır. Böylesi işaretlerin geliştirilmesi sürecinde doğrudan ikonik karakter kaybolup gider. Manipülasyon tekniğini anmamızın sebebi ise el veya ellerin hareketiyle tahtaya vurma hareketinin taklit edilmesidir. Böylelikle elin hareketi resmi, yani işareti oluşturur.

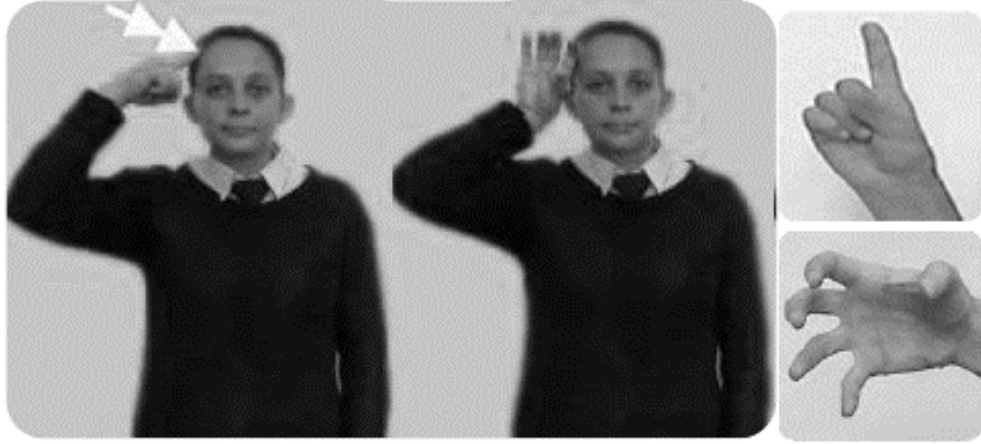

Şekil 32: BOAH ve GROSS işaretleri

BOAH işareti, işareti yapan kişi sanki korkmuş gibi iki elle yapılır. Bu heyecanlanma şekli mimikle ve kocaman açılan gözlerle manüel olmayan bir unsur halinde kendini belli eder. GROSS işareti iki elle yapılır, bunun yanı sıra “geworden” dudak ifadesiyle verilir. Sol elin ayası aşağı bakar ve sağ elin ayası yamuk biçimde sol elin üstünde tutulur, böylelikle aradaki mesafeyle GROSS ifade edilmiş olur. Bu işaret ikonik bir işarettir ve ölçü verme tekniğiyle ortaya konmaktadır. Böylelikle işaret ölçüyü göstermektedir.

Bir sonraki deyimimiz olan “kafaya takmak” içinde iki farklı anlam barındırabilir. İlk anlamı kişinin aklında bir şey olması, geçmişte olumsuz olaylar yaşadığı bir kimseyi veya olumsuz bir hadiseyi düşünmesi ve bu düşüncelerden mustarip olması şeklinde ifade edilebilir. Deyimin bu anlamı “bir şeye kafasını takmak” şeklinde dolaylı bir tümleş ilave edilerek dile getirilir. “Birisine kafayı takmak” dendiğinde ise eklenen dolaylı tümleş bir kişiyi işaret eder. KAFAYA TAKMAK Türk İşaret Dili’nde sağ elin işaretparmağının

uzatılmasıyla yapılır. İşaretparmağı başın sağ yanına vurulur. Akabinde sağ elin parmakları açılır ve ele hilal şekli verilerek el başın sağ yanına tutulur.

Şekil 33: Türk İşaret Dili'nde KAFAYA TAKMAK işareti

Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=264, 2014

Ele hilal şekli verilmesiyle sanki kafaya bir şeyler yapıştırılıyormuş gibi bir görüntü oluşmaktadır. Bu sebepten denebilir ki bu işaret yarı şeffaf ikonik bir işarettir. İşaretin şekli ve içeriği arasındaki ilişki böylelikle anlam sayesinde meydana çıkarılabilmektedir.

Bu ifadeyi tercüme ederken ifadenin anlamının doğru tespit edilmesi ve uygun şekilde aktarılması önemlidir. Demek ki buradaki skopos kişinin hakkında düşünüp durduğu olumsuz olay veya olumsuz kişidir. Türkçede ifade edilen, ilgili kişinin sürekli, kendisine azap veren yakın zamandaki olayları düşünmesidir. Alman İşaret Dili'nde bu ifade aşağıdaki gibi verilebilir:

ER DENKT IMMER (“an” dudak ifadesiyle) PROBLEME –dudak ifadesiyle.

Burada belli olmaktadır ki olumsuz olay veya olayların ya da problemlerin düşünülmesi ön plandadır. Huzursuz durum böylece aktarılmış olmaktadır. Skopos teorisiyle burada uygun bir tercüme için zemin hazırlanmış olur.

Şekil 34: DENKT IMMER (“an“ dudak ifadesiyle) PROBLEME –dudak ifadesiyle işaretleri

Türkçedeki “kafaya takmak” ifadesinin Alman İşaret Dili’ndeki karşılığı önce sağ elin işaretparmağıyla yapılmaktadır. İşaretparmağı uzatılan el ile baş gösterilir ki bu da DENKEN işaretini meydana getirmektedir. İşaretin yapılmasıyla aynı anda buna uygun düşen dudak ifadesi de gerçekleştirilir, bu dudak ifadesi örneğimizde “denkt”dir. Bunun akabinde sağ elin baş, yüzük ve serçe parmakları el ayasına bastırılır. Birbirlerinden biraz ayırık tutulan işaret ve orta parmakları kişi göğsünden başlatarak yay şeklinde öne doğru hareket ettirir. Bununla da IMMER işareti meydana getirilmiş olur. PROBLEME işareti içinse bütün parmak uçları birbirine bastırılır. Sonra her iki el aynı şekilde birbirine bastırılıp yarım tur çevrilir. DENKEN işaretinde dikkati çeken şey, işaretparmağını uzatmak suretiyle zihni bir duruma işaret edilmesidir. IMMER ve PROBLEME işaretleri hiçbir ikonik yöne sahip değildir. Bu işaretler bağlamdan bağımsız olarak anlaşılabilir, bu yüzden de Alman İşaret Dili’nin sözlükleşmiş işaretlerinden sayılabilirler.

Bir sonraki deyimimiz olan “kalbi kırılmak” ilgili kişinin incindiğini veya herhangi bir söz veya tavırdan alındığını ifade etmektedir. Öyleyse bu deyimimizi tercüme ederken hareket edeceğimiz skopos incinmiş kalp olacak. Örneğimizde ilgili kişinin kalbinin kırıldığı ifade edilecektir.

Türk İşaret Dili’nde bu işaret sağ elin işaretparmağıyla gösterilmektedir. Sağ elin işaretparmağı işareti yapanın kalbini gösterir. Daha sonra her iki el yumruk haline getirilerek göğsün önünde yan yana tutulur ve iki el de sanki bir şeyleri kırıyormuşsunuz gibi bir miktar iki yana doğru birbirinden ayrılır. Bu deyim gösterilirken gösterme

işaretinden yararlanılmaktadır. Gösterme işaretiyle kalp gösterilmektedir. Bundan da anlaşılacağı gibi gösterme işareti böylelikle görevini yerine getirmiş olur. Zira gösterme işaretlerinde işaret edici bir karakter vardır. KALBİ KIRILMAK işaretinde de gösterge işareti kullanılarak kalbe işaret edilmektedir. KALBİ KIRILMAK şeffaf ve ikonik bir işaret sayılabilir. Şeffaf olmasının sebebi bu işaretin şekil ve içeriği arasındaki ilişkinin işareti tanımayan kişiler için bile anlaşılır olmasındandır. Sanki bir şeyleri kırıyormuşçasına yumulan iki elin hareketinde güçlü bir tasvir karakteri vardır. Denebilir ki bu işaret manipülasyon tekniğiyle meydana getirilmektedir. Çünkü işaret nesnenin nasıl tutulduğunu göstermektedir. İşaret manipülasyon tekniğiyle ellerin hareket ve şeklini taklit etmektedir.

Şekil 35: Türk İşaret Dili'nde KALBİ KIRILMAK işareti

Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=264, 2014.

Örneğimizde ilgili kişinin başka birinin kalbini kıldığını Alman İşaret Dili'ne aktaracağız. “Kalbi kırılmak” deyiminin tercümesini şöyle gerçekleştirdik:

ER HAT SEIN HERZ BRECHEN (“gebrochen” dudak ifadesiyle) –dudak ifadesiyle

Şekil 36: Alman İşaret Dili'nde HERZ BRECHEN –dudak ifadesiyle işareti

Yukarıda yer alan resimlerden de anlaşılacağı üzere Alman İşaret Dili'ne yaptığımız tercüme Türk İşaret Dili'ndeki gösterimine bir hayli benzemektedir ve yine Türk İşaret Dili'ndeki karşılığı gibi bunun da çok kuvvetli bir ikonik karakteri vardır.

HERZ BRECHEN işareti her iki elin baş ve işaret parmaklarıyla gösterilmiştir. BRECHEN kısmı “gebrochen” dudak ifadesiyle gösterilerek meydana getirilmiştir. Her iki elin baş ve işaret parmaklarına göğsün sol tarafında, yani kalbin bulunduğu hizada kalp şekli verilmiştir, burada bir taklit söz konusudur. Demek ki işaretle ciddi bir tasvir yönü vardır. Sadece bu tasvir yönüne bakılarak bile işaretin anlamı ortaya çıkmaktadır çünkü işaretin şekli ve içeriği arasında bariz ve açık bir bağ bulunmaktadır. Bu yüzden de burada şeffaf bir işaret söz konusudur. Sonrasında BRECHEN işareti için tıpkı Türkçedeki KIRILMAK işareti gibi ellerin yumruk haline getirilmesinden faydalanılmaktadır. Eller aynı hizada tutulur ve iki yana doğru çekilir. Böylece bir şey kırılıyormuş gibi bir görüntü oluşturulur. İşaretteki bu tasvir yönü bunun şeffaf bir işaret olduğuna delalet eder. Çünkü sadece işaretin şekline bakarak bile anlamının ne olduğu anlaşılabilir. İşaret manipülasyon tekniği kullanılarak yapılmıştır. Yumruk haline getirilen iki el, bir nesneye nasıl tutunulduğunu göstermektedir. Türk ve Alman İşaret dillerinde KALBİ KIRILMAK ifadesinin sahip olduğu benzerlik işaretlerdeki ikonik yönüne bakılınca tespit edilebilmektedir. Türk İşaret Dili'nde işaretparmağı uzatılarak kalbe işaret edilmekteyken Alman İşaret Dili'nde baş ve işaret parmaklarıyla bir kalp şekli yapılmaktadır. Bilhassa Almancadaki işaretle, bu yüzden, ikonik yön hayli baskın biçimde ortadadır. BRECHEN işaretinin ve bunun Türk İşaret Dili'ndeki karşılığı olan KIRILMAK işaretinin içerdiği tasvir karakteri gözden kaçmamaktadır. Bunun yanı sıra

Şekil 39: GUT ve PASSIERT işaretleri

PASSIERT iki elle göğüs hizasından yapılır. Sağ ve sol elin tüm parmak uçları hilal şeklinde birleştirilip açılır. Açarken parmaklar tam olarak gerilerek uzatılır. Burada ikonik bir durum söz konusu değildir, dolayısıyla bu işaret konteksten bağımsız yorumlanabilen ve kendine ait bir anlam sahasına sahip olan konvansiyonel işaretlerden sayılabilir.

Bir sonraki deyimimiz olan “yaka silkme” Türkçede kişinin bir başkasıyla veya başka bir meseleyle alakası olmasını istemediğini veya ondan bezdiğini işaret eden bir jestle kullanılmaktadır. Burada da ilginç olan, tıpkı “oh olsun!” deyimindeki gibi sözlü dilden işaret diline bir jest aktarılmış olmasıdır. YAKA SİLKMEK Türk İşaret Dili’nde şöyle gösterilmektedir:

Şayet bir yaka mevcutsa – aksi takdirde elbisenin üst kısmı – yaka sağ elin baş ve işaret parmaklarının uçları arasına alınır. Yaka tutulurken diğer parmak uçları başparmağın ucuna değeri. Yaka veya elbisenin üst kısmı iki kez çekilir. Bu işaret tasvirîdir, denebilir. Eylem, kelimelerin anlamlarına göre yapılmaktadır. YAKA SİLKMEK işaretinin anlamı, işaret bilinmese bile anlaşılabilir. İşaret manipülasyon tekniğiyle meydana getirilmektedir. Bu teknikte elin hareketi resmi oluşturmaktadır. Öyleyse YAKA SİLKMEK işaretinde, bu tekniğin anlamına uygun olarak, nesnelere nasıl tutulduğu veya manipüle edildiği gösterilmektedir.

Şekil 40: Türk İşaret Dili'nde YAKA SİLKMEK işareti

Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=264, 2014

“Yaka silkmek” Alman İşaret Dili’ne şu şekilde tercüme edilmiştir:

ER MÖCHTE KEINEN KONTAKT (“mehr” dudak ifadesiyle) HABEN –dudak ifadesiyle. ER HABEN (“hat” dudak ifadesiyle) NASE VOLL –dudak ifadesiyle.

MÖCHTEN sağ elin ayası açıkken başparmağın uzatılmasıyla gösterilmiştir. Bu işaretin uygulama yeri yüzdür. Başparmakla diğer parmaklar arasına çene girer. El çeneden aşağı çekilir. MÖCHTEN işaretini göstermenin iki farklı imkanı vardır. Ya AĞZININ SUYU AKMAK deyiminde de kullanıldığı gibi elin ayasının göğüsten aşağı çekilmesiyle meydana getirilir ya da buradaki gibi yüz üzerinden de uygulanabilir. MÖCHTEN işaretinde ikonik bir yön yoktur, bu işaret konvansiyonel sayılabilir.

Olumsuz harfitarif olan “kein” iki elle uygulanır. Eller karın hizasında sallanırken parmaklar uzatılmış vaziyettedir. KONTAKT işareti için iki elin baş ve işaret parmakları hariç diğer parmakları elin ayasına bastırılır. İşaretparmakları bükülür. Böylelikle başparmakların üstüne bastırılmış olur. Bükülen işaretparmaklarının tersiyle parmaklar iki kez birbirine vurulur. Bu işaretlerde ikonik bir yön yoktur. Dolayısıyla bunların da konvansiyonel işaretlerden sayılabileceği söylenebilir.

NASE VOLL işareti Türkçe YAKA SİLKMEK deyimini anlamayı kolaylaştırmak için eklenmiştir. Bu ilave işaret aynı zamanda deyim içerdiği bezginlik anlamını da kuvvetlendirmeye yarar. NASE VOLL işareti sağ elin ayası açıkken başparmağın uzatılmasıyla yapılır. El burnun altına tutulup sağa doğru hareket ettirilir. Bu hareket

sırasında işarete uygun dudak ifadesi de yapılır. Bu işaretin anlamı açıktır, çünkü bu jest konuşulan dildeki “die Nase voll haben” (bıkmak) ifadesinde de kullanılmaktadır. Bu kullanımı bilenler için işaretin anlamı da anlaşılır olacaktır.

Şekil 41: MÖCHTEN KEINEN KONTAKT –dudak ifadesiyle

Şekil 42: NASE VOLL –dudak ifadesiyle

Birisini karşılarken kullanılan selamlama sözü olan “hoş geldiniz” deyimini analizimizin son ayağını oluşturacaktır. Karşılamanın bu sözüne karşılaman kişi “hoş bulduk” diyerek cevap verir. Bu da misafirin iyi karşılandığını ifadeye yarar. Türk İşaret Dili’nde HOŞ BULDUK parmak alfabesinin H harfiyle meydana getirilir. Sonra sağ elin işaretparmağıyla gözün altına dokunulur. Bundan sonra sağ elin işaretparmağı bükülmüş halde tutulur, diğer parmaklar ise elin ayasına bastırılır. HOŞ BULDUK nötr bir mimikle gösterilir ve tasvirî bir karakteri yoktur, bu yüzden de bu işaret konvansiyoneldir ve Türk İşaret Dili sözlüğünün sabit bir elemanıdır.

Bu cevabın tercümesi yapılırken Almanda misafirlere yöneltilen karşılama sözüne Türkçedeki gibi cevap niteliğinde kalıplaşmış bir söz olmadığına dikkat edilmelidir. Bu yüzden yine skopos teorisine dayanarak burada kaynak ve erek kültür iyi kavranmalı ve buna uygun bir tercüme çabası içinde olunmalıdır. HOŞ BULDUK Alman İşaret Dili'ne şu şekilde tercüme edilmiştir:

FREUEN (“mich” dudak ifadesiyle) DICH (“zu” dudak ifadesiyle) SEHEN –dudak ifadesiyle.

Yani burada ifade edilen, karşılanan kişiyi görmenin verdiği sevinçtir. FREUEN işareti tercümede dudak ifadesiyle çekimli fiil olarak okunmaktadır. FREUEN sağ elin baş ve işaret parmaklarıyla meydana getirilmektedir. Bu işaret çenenin altından uygulanır. Baş ve işaret parmakları açık tutulurken sağ elin sair parmakları elin ayasına bastırılır. FREUEN işaretinin gülümseyen bir ağza benzemesi dikkat çekicidir. Öyleyse FREUEN işaretinin gülümseyen bir ağızla bağlantısı kurulabiliyorsa o zaman bu işaretin ikonik bir karakter barındırdığı söylenebilir. İkoniklik derecesi yarı şeffaf olarak belirlenebilir, çünkü işaretin anlamı ancak bağlam içinde ortaya çıkmaktadır. Yani işaretin şekli üzerinden anlamı çıkarmak mümkün olmamaktadır. İkonik bir işaret olarak FREUEN elin konfigürasyonundan ötürü referans alınan şeyin şekil özelliklerini temsil eder. Bu özellikten ötürü FREUEN ikame tekniğiyle meydana getirilmiştir. Diğer bir deyişle gülümseyen ağız, yukarıda tasvir edilen, uygun el konfigürasyonu ile temsil edilmektedir.

DICH sağ elin işaretparmağıyla gösterilir ve gösterge işaretlerinden sayılmaktadır.

SEHEN işareti sağ elin işaret ve orta parmaklarıyla gösterilmektedir. Sağ elin başparmağı ve diğer parmakları elin ayasında kapalı tutulurken işareti yapan kişinin elinin ayası görülecek şekilde işaret ve orta parmaklar bükülür. İşaret yüzün karşısında göz hizasında uygulanmaktadır, el gözlerden itibaren ileriye doğru hareket ettirilir. Burada da ikame tekniğinden söz edilebilir, çünkü elin konfigürasyonu görmeyi temsil etmektedir. Bu işaretler Alman İşaret Dili sözlüğünün sabit birer parçası sayılıp sözlükleşmiş işaretler diye nitelenebilirler.

Şekil 43: Türk İşaret Dili'nde HOŞ BULDUK işareti

Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=264, 2014

Şekil 44: Alman İşaret Dili'nde FREUEN DICH SEHEN işareti

3.3. Türk İşaret Dili'nin Standardizasyonu

Türk İşaret Dili 2005 yılından beridir Türkiye'de kanunen tanınmakta ve kabul görmektedir. Bu dili 15. yüzyıl Osmanlı'sındaki işaret diline dayandırmak mümkünse şayet, o zaman bu dilin dünyanın en eski işaret dili olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Bununla birlikte bu dilin grameri ve iletişim araçları tespit edilmemiştir. Bu durum işaretlerde bir karmaşaya yol açma tehdidini gün yüzüne çıkarmaktadır. Mesela Türkiye'nin güney kesimlerinde kullanılan işaretlerin batıda anlaşılabilmesi gibi bir durum söz konusu olabilmektedir. İşaretler gerçi kullanımdadır ama Türk İşaret Dili'nin kural ve tanımlarının belirlendiği bir girişim mevcut değildir. Bu eksikliğin giderilmesi birçok açıdan önemlidir. Mesela Türk İşaret Dili'nin yaygınlaşabilmesi veya işitme engellilerin yükseköğrenim görebilmesi bakımından bu dilin bir sistematığı olması şarttır.

Türk İşaret Dili'ni standartlaştırmadan işitme engellilerin yükseköğrenim görebilmesi mümkün olamayacaktır. Zira bilinmeyen veya sadece kısmen anlaşılabilen işaretlerle bilgi aktarımı yapmak nasıl sağlanacaktır.

Türk ve Alman işaret dillerinin analizinde kullanılan iletişim araçlarından hareketle Türk İşaret Dili için kavram önerileri getirilmiştir. İşaretler uygulamalarıyla gösterilmiştir. Bu kavram önerileriyle Türk İşaret Dili'nin işaretleri tespit edilebilecek ve bunun sonucunda sözünü ettiğimiz standardizasyon sağlanmış olacaktır. Bunu önemli kılan bir başka husus da bundan böyle işaretlerin bu kavram önerileriyle belirlenebilecek, Türk İşaret Dili'nin iletişim araçlarıyla bu işaretler tasvir edilebilecek ve nihayet söz konusu işaretler Türk İşaret Dili'nde standart olarak kullanılabilir. Bu da elbette Türkiye'deki işitme engellilerin iletişimini daha da kolaylaştıracaktır. Aşağıda Alma İşaret Dili'nin dilbilimdeki kavramlarına getirdiğimiz Türkçe önerilere yer veriyoruz:

Ablesewort: dudaktan okunan kelime

Ad-hoc-Bildung: ad-hoc yapı

Ausführungsstelle: uygulama yeri

Bewegung: hareket

C-Hand: hilal şeklinde el

Fausthand: yumruk

Fingeralphabet: parmak alfabesi

Flachhand: elin ayası

Gebärdenraum: işaret alanı

Halbtransparente Gebärde: yarı şeffaf işaret

Handform: elin şekli

Handkonstellation: elin durumu

Handstellung: elin konumu

Handorientierung: elin yönelimi

Ikonizität: ikonisite

Indizierende Technik: işaret etme tekniği

Kontaktbereich: temas alanı

Konventionelle Gebärde: konvansiyonal işaret

Körperorientierung: bedenin yönelimi

Lexikalisierte Gebärde: sözlükleşmiş işaret

Manipulative Technik: manipülasyon tekniği

Manipulative Technik: manipülatif teknik

Manuelle Komponente: manüel bileşen

Maßanzeigende Technik: ölçü verme tekniği

Mundbild: dudak ifadesi

Nicht lexikalisierte Gebärde: sözlükleşmemiş işaret

Nonmauelle Komponente: manüel olmayan bileşen

Orale Komponente: oral bileşen

Produktive Gebärde: üretken işaret

Skizzierende Technik: resmedici teknik

Skizzierende Technik: resmedici teknik

Stempelnde Technik: damgalama tekniği

Substitutive Technik: ikame tekniği

Transparente ikonische Gebärde: şeffaf ikonik işaret

Visualisierungsverfahren: görselleştirme işlemi

Zeigegebärde: gösterme işareti

Zeigehand: işaret eli

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Fikir, görüş ve hisleri ifade etmek, düşünmek ve bizzat dilin kendisi tabii birer ihtiyaçtır. Elbette ki ağır işiten veya hiç işitmeyen insanların da dil ihtiyacı vardır. Bu insanların dilleri gerek Almanya’da olsun gerek Türkiye’de, ancak 21. yüzyılın başlarında resmen kabul görmüştür. Bir dilin grameri o dilin kullanım şekillerini tespit eder ve böylelikle dil içinde bir bütünlük sağlar. Bu keza işaret dilleri için de geçerlidir. Alman İşaret Dili’ne yönelik araştırmalar 70’li yıllardan beri devam etmektedir, araştırmaların yoğunluk kazandığı bu yıllarda bir işaret sözlüğü de yayımlanmıştır. 90’lı yıllar itibariyle Alman İşaret Dili’ne dönük çok ciddi çalışmalar olmuştur.

Türkiye’de Ulrike Zeshan Türk İşaret Dili çalışmalarına 90’lı yıllarda başlamış ve çalışmalarının sonuçlarını ancak 2003 yılından itibaren yayımlamıştır. Karşılaştığımızda Türk İşaret Dili çalışmaları hem başlama zamanı bakımından çok geç kalınmıştır hem de yapılan çalışmalar, deyiş yerindeyse, bir elin parmaklarını geçmeyecek kadardır. Oysa Alman İşaret Dili çok daha fazla öneme sahip olmuştur, bu alanda yapılan çalışmalar bunu ispatlar niteliktedir. Alman İşaret Dili’nin başlı başına bir dilbilgisine ve bu alanda müstakil bir terminolojiye sahip olmasından anlayabilmekteyiz bunu.

Türk İşaret Dili’nde işaretlerin dilbilimi açısından özellikleriyle birlikte kullanıldıkları vakidir fakat bu bir dilbilgisi sistemine dökülmemiş, dolayısıyla da böylesi bir sistem için gerekli olacak terminoloji oluşmamıştır. Bu da çalışmanın başından beri belirttiğimiz işaret karmaşasına ve bu karmaşanın doğurduğu iletişim bozukluklarına yol açmaktadır.

Giriş kısmında da belirttiğimiz gibi bu çalışma belki de Türk İşaret Dili’nin başlıca dilbilgisi konularına yönelik terminolojiyi oluşturmak adına ilk adımı teşkil etmektedir. Bu kavramların oluşturulmasında, analizimize de malzeme olan Alman İşaret Dili’nden yola çıkılmıştır. Bu amaçla seçtiğimiz bazı Türkçe deyimlerin Alman İşaret Dili’ne tercümesi yapılmıştır. Tercüme yapabilmek için bir dayanak noktası olarak amaca hizmet edecek bir tercüme teorisi ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyaç da skopos teorisiyle karşılanmıştır. Zira kelimesi kelimesine bir tercüme yapmak mümkün olmayacaktı. Oysa skopos teorisi anlamı öne alan bir yaklaşım benimsemekte ve amacı, yani skoposu bu edimin merkezine yerleştirmektedir.

Tercüme esnasında Almancada karşılığı bulunmayan ifadelerin Türkçeden alınması ve sonrasında da ilave açıklamalarla gösterilmesi gerekliliği kendini göstermiştir. Buna örnek olarak Alman İşaret Dili'nde yer almayan MAKAS ALMAK işaretini verebiliriz. Bu anlamda Türkçe işaretin ikonik karakteri Almanca işareti açıklamak için kullanılmıştır. İkonik yapıdaki bu Türkçe işaretle de Alman İşaret Dili'nde bir karşılık oluşturulmuştur. Zira bizzat işaretler noktasında bir benzerlikten söz etmek mümkün değildir. Ancak işaretlerin ikonik karakteri bakımından bazı ortak noktalar belirlenebilmiştir.

Ayrıca sonradan görülmüştür ki Alman İşaret Dili'nde açıklamalarla gösterilen MAKAS ALMAK işareti Türkçe işarete benzemektedir. Yani ifadenin anlamını verebilmek için burada Türkçeden bir aktarım gerçekleştirilmiştir. Tercümeler başta kaynak metnin amacının tercüme yapan kişi tarafından iyice anlaşılması yoluyla yapılmıştır. Sonrasında ifadenin anlamı, yani deyim maksadı belirlenmiş ve bu maksatlara uygun olarak Alman İşaret Dili'ne aktarım yapılması söz konusu olmuştur. Burada önemli olan erek kültürün anlaşılmasıdır. Tercüme yapan kişi hem kaynak kültürü hem de erek kültürü tanımaktadır ve erek metni erek kültürün alımlayıcılarının anlayabileceği şekilde biçimlendirmiştir. Tercüme sırasında tercüme için tercih ettiğimiz skopos teorisini yöntemimin ne kadar kullanışlı olduğu da kendini göstermiştir, çünkü bu teori tercümede bir hayli kolaylık sağlamıştır.

Deyimlerin Türk ve Alman işaret dillerindeki gösterilme şekillerinde söz gelimi uygulama yeri, elin şekli, hareket ve ikonik işaretlerin görselleştirilmesi tekniği noktalarında farklar tespit edilmiştir, bunun en bariz örneği analiz malzemelerimizden AĞZININ SUYU AKMAK işaretidir. Burada uygulama yeri Türk İşaret Dili'nde yüzken Almanca işarete göğüstür. Elin şekli olarak Türkçe işarete işaretparmağı uzatılan el, Almanca işarete ise elin ayası kullanılmıştır. İşaretparmağı uzatılan el eğik biçimde, bir ok gibi aşağı doğru hareket ettirilirken elin ayası göğüsten dosdoğru aşağı oynatılmaktadır. Türkçe işaret ikonik karakteri dolayısıyla üretken işaret sayılırken Alman İşaret Dili'ndeki karşılığı ikonik bir karakter arz etmez, sözlükte sabit bir yere sahiptir, bu yüzden de yerleşik işaretlerden sayılmaktadır.

ELİNE SAĞLIK Türk İşaret Dili'nde elin şekli olarak iki elin ayasıyla, uygulama yeri olarak göğsün önünde ve omuzlarda yapılmaktadır ve konvansiyonel işaret olarak

görülmektedir. Oysa bu deyimın Almanca karşılığında uygulama yeri yüz ve vücudun üst kısmı, elin şekli “L” harfine benzeyen el ve parmak uçlarının başparmağa bastırılmasıdır. SCHMECKEN işareti konvansiyonel olarak sınıflandırılabilirken GUT işareti yarı şeffaf işaretlerdendir.

MAŞALLAH Alman İşaret Dili’nde manüel ve manüel olmayan bileşenle, Türk İşaret Dili’nde ise tamamen manüel bileşenlerle uygulanmaktadır. BRAVO GUT konvansiyonel işaret sayılabilir, Türkçe işaretse “toi toi toi” lafına dayandırılırsa ikonik ve yarı şeffaf diye nitelendirilebilecektir. Bu ikonik işaret manipülasyon tekniğiyle ve uygulama yeri olarak göğsün önünde meydana getirilmektedir. BOAH işaretinde de BRAVO GUT işaretlerindeki gibi mimik manüel olmayan unsur olarak devreye girmektedir. Bu işaret de tıpkı Türkçe MAŞALLAH işareti gibi ikonik işaretlerin görselleştirilmesine yönelik bir teknikle üretilmektedir. Fakat burada kullanılan manipülasyon tekniği değil, ölçü verme tekniğidir.

Türk İşaret Dili’nde KAFAYA TAKMAK kafada uygulanmaktadır. Elin şekli olarak işaretparmağı uzatılan el ve hilal şeklinde el kullanılmaktadır. Türkçe işarete yarı şeffaflık söz konusuysen bu ifadenin Alman İşaret Dili’ndeki karşılığında tasvirî bir karakter söz konusu değildir. Almanca işaretlerde başta ve göğüs önünde uygulanan sözlüleşmiş işaretlerden bahsedilebilir.

KALBİ KIRILMAK işaretinde Türk ve Alman işaret dillerindeki işaretlerin benzeşmesi ilgi çekicidir. KIRILMAK da BRECHEN de aynı bileşenlerle uygulanmaktadır. Görselleştirme tekniği olarak burada manipülasyon tekniğinden yararlanıldığı söylenebilir. Her iki işaretin uygulama yerleri, el şekilleri ve hareketleri aynıdır. Bunun sebebi bu işaretlerdeki güçlü ikonik karaktere dayandırılabilir. Alman İşaret Dili’nde HERZ baş ve işaret parmaklarının kombinasyonu ile gösterilmektedir. Burada da belirgin bir ikonik durum söz konusudur, halbuki bu işaretin Türkçe karşılığında işaretparmağı uzatılan el kalbi işaret etmek için kullanılmaktadır.

OH OLSUN işareti vücudun üst kısmında uygulanmaktadır. Bu işaret için elin ayası ve yumruklar kullanılmıştır. Fakat manüel olmayan hiçbir bileşen kullanılmamıştır. Bu işaretin uygulanışı “oh olsun” ifadesinin sözlü olarak söylenmesinde de gözlemlenmektedir. Yani konuşulan dilden işaret diline bir jest aktarımı söz konusudur.

Şayet bu uygulamayı kişi konuşulan dilde biliyorsa işareti anlaması da mümkün olacaktır. Aynı durum Türkçe YAKA SİLKMEK işareti için de geçerlidir.

OH OLSUN işaretinin Almanca karşılığı uygulanırken manüel ve manüel olmayan bileşenler kullanılmış, oysa aynı işaret Türk İşaret Dili'nde yalnızca manüel bileşenlerden faydalanılarak uygulanmıştır. Bu işaretler Alman İşaret Dili'nde yüz ve göğüs önünde uygulanmaktadır, aynı zamanda TRAUIG işaretinde tasvirî bir yön de mevcuttur. Bu deyimın Almanca işaretleri sözlükleşmiş işaretlerden sayılabilirler. Tercümede Türkçe işaretin anlamına dair bir açıklama yapılması yoluna gidilmiştir. Çünkü Almandada ve Alman İşaret Dili'nde bunun doğrudan bir karşılığı yoktur. Bu yüzden de ifade erek metinde kaynak metindekine göre daha uzundur.

YAKA SİLKMEK Türk İşaret Dili'nde manipülasyon tekniğiyle meydana getirilirken bu deyim Alman İşaret Dili'nde anlam açıklanarak verilmektedir. Bu yüzden burada da Türkçe deyimın Alman İşaret Dili'ndeki karşılığı aynı OH OLSUN işaretindeki gibi kaynak metne göre daha uzun çıkmıştır. Ayrıca işaretler uygulama yeri, elin şekli ve hareket bakımından da farklılıklar arz etmektedirler.

Hoş geldiniz hitabına Türk İşaret Dili'nde verilen cevapta Türkçe parmak alfabeti, işaretparmağı uzatılan el ve bükülmüş işaretparmağı kullanılmıştır. İşaretin uygulaması yüz ve vücudun üst kısmında yapılırken tasvirî bir karaktere rastlanmamıştır. Türkçe işaret kontektsten bağımsız da yorumlanabilmekte, kendine has bir anlam sahasına sahiptir, bu yüzden de sözlükleşmiş bir işarettir. Almanca işaretlerde ise ikonik bir yön görünmektedir. İşaret yüz ve vücudun üst kısmının önünde uygulanmaktadır. Almandadaki FREUEN ve SEHEN işaretleri ikame tekniğiyle meydana getirilmektedir, kullanılan Almanca işaretler sözlükleşmiş işaretler sayılabilirler. Hareket, elin şekli ve uygulama yeri noktalarında farklar mevcuttur.

Bu bölümde şimdiye kadar, tezin amacına da uygun olarak, Türk ve Alman işaret dillerindeki analizdeki tercüme yoluyla elde edilen sonuçlar sayesinde belirlediğimiz, işaretler arası farklılardan söz ettiysek de işaretlerin, işaret dili sözlüğü, elin şekli ve ikonik işaretleri görselleştirme tekniği noktalarında bazı ortak tarafları da çıkmıyor değildir. Mesela İÇİNE ATMAK işaretinde elin şekli olarak işaretparmağı uzatılan el ve elin ayası kullanılmaktadır. İşaretparmağı uzatılan el ile uygulanan işarete tasvirî bir yön vardır, bu yüzden de burada şeffaf bir işareten söz etmek mümkündür. Türkçedeki İÇİNE ATMAK

işaretinin Almanca işaret karşılığında da ikonik bir karakter vardır, çünkü bu işaretle eller sanki kişi gerçek anlamıyla içine bir şeyler atıyormuş gibi hareket ettirmektedir ellerini. İkonik karakterin derecesi burada da şeffaf olarak belirlenebilir. Fakat Türkçedeki gösterilişinin aksine burada el şeklinde parmak uçları başparmağa bastırılır ve işaret böylelikle gösterilir.

KALBİ KIRILMAK işaretinde Türk ve Alman işaret dillerindeki işaretlerin birbirine benzemesi ilgi çekicidir. KIRILMAK ve BRECHEN aynı bileşenlerle uygulanmaktadır. Görselleştirme tekniği olarak burada manipülasyon tekniğinden faydalanılmıştır. Her iki işaretle de uygulama yeri, elin şekli ve hareket aynıdır. Bunun sebebi de, yukarıda da belirttiğimiz gibi, işaretlerin sahip olduğu güçlü ikonik karakterdir.

Analize dayalı olarak verdiğimiz bütün bu bilgiler ışığında uygulama, elin konumu, teknik vs. arasındaki farklar açık ve net bir şekilde ifade etmektedir ki Türk İşaret Dili hiçbir surette Alman İşaret Dili'yle özdeş değildir, hatta bu ikisinin birbirine benzediğini söylemek bile mümkün görünmemektedir. O yüzden Türk İşaret Dili kullanıcılarının Alman İşaret Dili kullanıcılarıyla, analizimizde de yer alan işaretlerden biri aracılığıyla anlaşması zor görünmektedir. Tıpkı konuşulan diller gibi işaret dilleri de ayrılmaktadır. Bu da çalışmamızın başında ifade ettiğimiz ve çalışmayı üzerine oturttuğumuz tezimizi, yani işaret dilleri evrenseldir genel kabulünün aksine işaret dilleri de en az konuşulan diller kadar farklıdır varsayımımızı doğrular ve ispatlar niteliktedir.

Türk ve Alman işaret dillerinin paydaş olduğu yerler genel tabloya bakıldığında nadirdir, tercümede rastlanan ortak yönlerin kaynağı da ya ikonik karakterdir veya ilgili deyimlerin erek dilde anlaşılması için kaynak dilden bazı aktarımlar gerçekleştirilmiş ve bu aktarımlar açıklanmıştır. Kullanılan görselleştirme teknikleri, uygulama yerleri ve iletişim araçları Türkçe ve Almanca işaretlerde birbirinden ayrılmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ARIK, Engin (2008), “Locative constructions in Turkish Sign Language (TID)”, *Sign Languages: spinning and unraveling the past, present, and future. TISLR9, the Theoretical Issues in Sign Languages Research Conference*, ss. 15–31, Petropolis/RJ, Brezilya, Arara Azur, Edt. R. M. De Quadros. <http://www.editora-arara-azul.com.br/ebooks/catalogo/2.pdf>
- ARIK, Engin (2003), “*Spatial representations in Turkish and Sign Language of Turkey (TID)*”, Yüksek Lisans Tezi, University of Amsterdam.
- BECKER, Claudia (2003), “*Verfahren der Lexikonerweiterung in der deutschen Gebärdensprache*”, Signum, Seedorf.
- BECKER, Claudia ve VON MEYENN, Alexander (2012): “Der Aufbau gebärdensprachlicher Zeichen”, *Handbuch deutsche Gebärdensprache. Sprachwissenschaftliche und anwendungsbezogene Perspektiven* içinde, Cilt 50, Edt. Hanna Eichmann, Martje Hansen, Jens Heßmann, Signum, Seedorf, ss:31–59.
- BOYES-BRAEM, Penny (1995), “*Einführung in die Gebärdensprache und ihre Erforschung*”, Cilt 11, Signum Hamburg.
- COKELY, Dennis (1995), “*Gebärdensprach-Dolmetschen. Ein soziolinguistisches Modell*”, Cilt 28, Signum, Hamburg.
- DOĞAN, D. Mehmet (1981), “*Doğan Büyük Türkçe Sözlük*”, Yazar Yayınları, Ankara.
- DROSDOWSKI, Günther (1996), “*Duden, deutsches Universalwörterbuch*”, Dudenverlag, Mannheim.
- DUDEN (2007), “*Das Fremdwörterbuch*”, Bibliographisches Institut, Mannheim.
- ERSOY, Hüseyin (2012), “*Kavram, Kuram ve Süreç açısından Tercüme Etkinliği*”, Araştırma Yayınları, Ankara.
- HAPP, Daniela (2005), “DGS-Grammatik. Manuelle und nicht manuelle Module der Deutschen Gebärdensprache (DGS), Linguistische Aspekte”. *Gebärdensprachen. Struktur, Erwerb, Verwendung* içinde, Cilt 13, Edt. Helen Leuninger, Daniela Happ. H. Buske, Hamburg, ss:9-28.
- HEßMANN, Jens (2001), “*Grundlagen und Gebärdenverzeichnis*”, Cilt 32, Signum, Hamburg.

- HİLLERT, Gudrun ve LEVEN, Regina (2012), Gebärdensprachdolmetschen, “*Handbuch deutsche Gebärdensprache. Sprachwissenschaftliche und anwendungsbezogene Perspektiven*” içinde, Cilt 50, Edt. Hanna Eichmann, Martje Hansen, Jens Heßmann, Signum, Seedorf, ss:425–453.
- HOFFMANN, Ludger (1996), “Sprachwissenschaft. Ein Reader”, New York: Walter de Gruyter. Berlin
- İŞSEVER, S. ve MAKAROĞLU, B. (2013), “Wh-movement in Turkish Sign Language”, *Current directions in Turkish Sign Language research* içinde, ss:167–189, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle Upon Tyne, UK.
- JARMER, Helene (2011), “*Schreien nützt nichts. Mittendrin statt still dabei.*”, Südwest Verlag, München.
- JOHNSTON, Trevor ve SCHEMBRI, Adam (1998), “*On Defining and Profiling Lexis in a Sign Language*”, Sydney.
- JOHNSTON, Trevor ve Schembri, Adam (1996), “*On Defining and Profiling Lexis in AUSLAN (Australian Sign Language)*”. Sydney.
- KALINA, Sylvia (1998), “*Strategische Prozesse beim Dolmetschen. Theoretische Grundlagen, empirische Fallstudien, didaktische Konsequenzen*”, Cilt 18, G. Narr, Tübingen.
- KÂŞGARLI MAHMUD (2014), “*Divânu Lugâtit’t-Türk*”, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KELLER, Jörg (1998), “*Aspekte der Raumnutzung in der Deutschen Gebärdensprache*”, Cilt 34, Signum, Hamburg.
- KELLER, Rudi (1995), “*Zeichentheorie. Zu einer Theorie semiotischen Wissens*”, Francke, Tübingen.
- KLİMA, Edward S. ve BELLUGİ, Ursula (1979), “*The signs of language*”, Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- KONRAD, Reiner (2010), “*Die Erstellung von Fachgebärdenlexika am Institut für Deutsche Gebärdensprache (IDGS) der Universität Hamburg (1993-2010)*”, Universität Hamburg.
- KONRAD, Reiner (2011), “*Die lexikalische Struktur der DGS im Spiegel empirischer Fachgebärdenlexikographie. Zur Integration der Ikonizität in ein korpusbasiertes Lexikonmodell*”, Narr Francke Attempto, Tübingen.
- KÖNİG, Susanne, KONRAD, Reiner ve LANGER, Gabriele (2012), “Der Wortschatz der DGS”, *Handbuch deutsche Gebärdensprache. Sprachwissenschaftliche und anwendungsbezogene Perspektiven* içinde, Edt. Hanna Eichmann, Martje Hansen, Jens Heßmann, Cilt 50, Signum, Seedorf, ss:111–164.

- KUBUS, O. ve HOHENBERGER, A. (2013), “Phonology and phonetics of reciprocals in Turkish Sign Language (TİD)”, *Current directions in Turkish Sign Language research* İçinde, Edt. E. Arık, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, UK, ss:101–142.
- KUMUR, B. Selim (2006), “Deaf People at the Ottoman Court”, *Encyclopedia of disability. Thousand Oaks*, Edt. Gary L. Albrecht, SAGE Publishing, ss:353.
- LEUNİNGER, Helen ve WEMPE, Karin (2001), “*Gebärdensprachlinguistik 2000. Theorie und Anwendung : Vorträge vom Symposium "Gebärdensprachforschung im deutschsprachigen Raum", Frankfurt a.M., 11.-13. Juni 1999*”, Cilt 37, Signum, Hamburg.
- MANDEL, Mark (1977), “Iconic Devices in American Sign Language”, *On the Other Hand*, Edt. Friedmann , Lyann A., Academic Press, New York, ss:57–107.
- METZGER, Christiane (2009), “*Zeitlinien und temporale Gebärden in der Deutschen Gebärdensprache. Eine empirische Untersuchung*”, Cilt 53, Signum, Hamburg.
- NÖTH, Winfried (2000), “*Handbuch der Semiotik*”, Metzler, Stuttgart.
- PAPASPYROU, Chrissostomos (1990), “*Gebärdensprache und universelle Sprachtheorie. Versuch einer vergleichenden generativ-transformationellen Interpretation von Gebärdensprache und Lautsprache, sowie der Entwurf einer Gebärdenschrift*”, Cilt 8, Signum, Hamburg.
- PERNISS, P. M. ve ÖZYÜREK, A., “Representations of action, motion and location in sign space: A comparison of German (DGS) and Turkish (TİD) sign language narratives”, *Signs of the time: Selected papers from TISLR 8* İçinde, ss:353–376. http://pubman.mpdl.mpg.de/pubman/item/escidoc:60799:7/component/escidoc:532171/Ozyurek2008_Representations%20of%20action.pdf
- POİZNER, Howard, KLİMA Edward S. ve BELLUGİ, Ursula (1990), “*Was die Hände über das Gehirn verraten. Neuropsychologische Aspekte der Gebärdensprachforschung*”, Cilt 12, Signum, Hamburg.
- PÖCHHACKER, Franz (2001), “Dolmetschen und translatorische Kompetenz”, *Dolmetschen. Beiträge aus Forschung, Lehre und Praxis* İçinde, Edt. Andreas F. Kelletat, Frankfurt am Main, New York: P. Lang, ss:19-38.
- REIß, Katharina ve VERMEER, Hans J. (1984), “*Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*”, M. Niemeyer, Tübingen.
- SCALENGHE, Sara (2014), “*Disability in the Ottoman Arab World, 1500-1800*”, Cambridge University Press, New York.
- STOKOE, William (1965), “*Dictionary of American Sign Language Based on Scientific Principles*”, Gallaudet Press, New York.
- STOLZE, Radegundis (2008), “*Übersetzungstheorien. Eine Einführung*”, Narr, Tübingen

- T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI ÖZEL EĞİTİM REHBERLİK VE DANIŞMA HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (1995), “*Yetişkinler için İşaret Dili Kılavuzu*”, Ankara.
- VAN UDEN, A. ve diğerleri (1987), “*Gebärdensprachen von Gehörlosen und Psycholinguistik. Eine kritische Bestandsaufnahme*”, Schindele, Heidelberg.
- ZESHAN, Ulrike (2012), “Sprachvergleich: Vielfalt und Einheit von Gebärdensprachen”, *Handbuch deutsche Gebärdensprache. Sprachwissenschaftliche und anwendungsbezogene Perspektiven* içinde, Cilt 50, Edt. Hanna Eichmann, Martje Hansen, Jens Heßmann, ss:311–340, Signum, Seedorf.

Sürekli yayınlar

- AKALIN, Şükrü Haluk (2013): "Türk İşaret Dili", *Yeni Türkiye dergisi*, Türkçe Özel Sayısı, Yeni Türkiye Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını, Ankara, 2013, s. 55, ss.1496-1502.
- DİKYUVA, H. ve DİLSİZ, H. (2010), "Mardin Sign Language", *Sign Languages in Village Communities*, Ishara Signed Publications No.2.: Ishara Press, Nijmegen.
- KEMALOĞLU, Y. (2012), "The history of sign language and deaf education in Turkey", *Kulak Burun Bogaz İhtisas Dergisi*, Vol:22, No:2, ss. 65–76.
- STOKOE, William (1961), "ASL - Sign Language Structure: An Outline of the Visual Communication Systems of the American Deaf", *Language*, Vol:37, No:2, ss:296-271.
- ZESHAN, Ulrike (2002), "Sign Language in Turkey: The story of a hidden language", *Turkic Languages*, Vol:6, No:2, ss:229-274.
- ZESHAN, Ulrike (2003), "Aspects of Türk İşaret Dili (Turkish Sign Language)", *Sign Language and Linguistics*, Vol:6, No:1, ss:43–75.
<http://hdl.handle.net/11858/00-001M-0000-0013-1B5F-6>
- ZWİSTERLOOD, Inge, PERNİSS, M. Perniss ve ÖZYÜREK, Aslı (2012), "Plural expression in Turkish Sign Language (TİD). Are there modality effects?" *Lingua*, Vol:122, No:14, ss:1636-1667.

Diğer yayınlar

<http://www.ethnologue.com/statistics/by-language-family>, 2014.

<http://www.fingeralphabet.org/>, 2014.

<http://www.goethe.de/ges/spa/prj/sog/mup/de3693593.htm>, 2014.

<http://ismek.ibb.gov.tr/branslar.aspx?branscode=715>, 2014.

<http://ismek.ibb.gov.tr/branslar.aspx?branscode=1710>, 2014.

<http://ismek.ibb.gov.tr/haberler.aspx?HaberReg=59&c=1&Page=43>, 2014.

<http://www.wilginc.blogspot.com.tr/2013/10/turk-isaret-dili-alfabesi.html>, 2014.

http://www.uni-protokolle.de/Lexikon/Geschichte_der_Geb%E4rdensprachen.html,
2014.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=264, 2014.

<http://www.tsddenizli.com/engelliler-rehberi/itme-engelliler-okullar>, 2014.

<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-14302sgc.pdf>, 2014.

<http://turkisaretdili.ku.edu.tr/tr/kelimelistesi.aspx>, 2014.

<http://www.zeit.de/2012/30/Stimmts-Gebaerdensprache>, 2014.

ÖZGEÇMİŞ

Yonca TÜRK Almanya'nın Oberhausen şehrinde dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Almanya'da tamamladı. 2008 yılında Marmara Üniversitesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde lisans öğrenimine başladı, 2012 yılında mezun oldu. Mezuniyetinin akabinde DAAD'de (Deutscher Akademischer Austauschdienst – Alman Akademik Değişim Servisi) çalışmaya başladı. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi, Çeviribilim Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladı.